

BIA-P.2.3.1/2-15

ศีลธรรมกลับมา

(ปาฐกถาธรรมทางวิทยุ)

ตอน ๒

(ชุดลอยปทุม อันต์ับ ๑๕)

พุทธทาสภิกขุ

อุทิศนา

ลอยธรรมะมาลัย	ลงสู่โลกอันเบียดบีบ	
แผ่ธรรมะรังษี	ตามพระพุทธรูปประสงค์ ๖	
มันหมายจะเสริมศาสน์	สถาปนโลกให้อยู่ง	
ปลอดภัยพินาศ, คง	เป็นโลกสุขสถาพร	๖
หากแล้งพระธรรมญาณ	อันธพาลกลีบร	
จะครองโลกเป็นอากร	ให้เลวสู่เตร็จจาน	๖
จะทุกข์ทนทั้งคณัน	พิฆาตกันบมีประมาณ	
ด้วยเหตุอหังการ	เข้าครองโลกวิโยคธรรม	๖
บรรษัทพระพุทธองค์	จึงประสงค์ประกอบกรรม	
ตามแนวพระธรรมนำ	ให้โลกผ่องผ่องพ้นภัย	๖
เผยแผ่พระธรรมทาน	ให้ไพศาลพิชิตชัย	
แปดหมื่นสี่พันนัย	อุทิศทั่วทั้งปถพี	๖

พ.ท.

๒๕๒๓

ชุมนุมปาฐกถาธรรมทางวิทยุ
ของ

ท่านพุทธทาสภิกขุ

ชุด

ศีลธรรมกลับมา

ตอนที่ ๒

[ชุดลอยปทุม อันที่ ๑๕]

ศรัทธาปริจาค

ของ

คุณยัม และ คุณชำนาญ ลือประเสริฐ

พิมพ์ครั้งที่ ๑ : ๑,๐๐๐ เล่ม

พฤศจิกายน ๒๕๒๔

สารบาญเรื่อง
ศีลธรรมกลับมา
ตอนที่ ๒

ออกอากาศทางสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย
ครั้งที่ ๑๓ ถึง ครั้งที่ ๒๒

ครั้งที่	หน้า
๑๓. ธรรมะในฐานะสิ่งที่ต้องรีบกลับมาสู่โลกปัจจุบัน	๑
๑๔. ธรรมะเป็นสิ่งที่มิควรทำให้กลับมา	๑๙
๑๕. ธรรมะในฐานะสิ่งที่ต้องศึกษาทั้งภาษาคนและภาษาธรรม	๓๖
๑๖. ธรรมะในฐานะสิ่งที่ต้องศึกษา ทั้งชนคมีตัวตนและไม่มี ตัวตน	๕๕
๑๗. ธรรมะในฐานะสิ่งที่ต้องมี มิใช่เพียงแต่เรียนรู้	๗๕
๑๘. ธรรมะในฐานะสิ่งให้เกิดบุญกุศลอันแท้จริง	๙๑
๑๙. ธรรมะในฐานะที่เป็นพระเป็นเจ้า	๑๑๐
๒๐. ธรรมะในฐานะดวงวิญญาณแห่งประชาธิปไตย	๑๒๙
๒๑. ธรรมะในฐานะเครื่องมือแก้ปัญหาเศรษฐกิจ	๑๔๖
๒๒. ธรรมะในฐานะสิ่งที่โลกสำนักพระคุณน้อยเกินไป	๑๖๕

คำนำ

หนังสือชุดลอยปทุม อันฉบับ ๑๕ คือธรรมกลับมา
(ตอน ๒) และอันฉบับ ๑๖ คือธรรมกลับมา (ตอน ๓) รวม
สองเล่ม ได้ใช้เงินของผู้บริจาคคือ คุณยิ้ม ลือประเสริฐ
จำนวน ๑๖,๔๐๐.๐๐ บาท และคุณชำนาญ ลือประเสริฐ
จำนวน ๑๐,๐๐๐.๐๐ บาท ซึ่งบริจาคไว้ที่สวนอุศุมมูลนิธิ
เพื่อจัดพิมพ์หนังสือชุดลอยปทุม ของท่านอาจารย์พุทธทาส-
ภิกขุ สำหรับแจกเป็นธรรมบรรณาการ แก่สหรัชมิกตาม
ความประสงค์ของท่านอาจารย์.

หนังสือนี้ เนื่องด้วยสวนอุศุมมูลนิธิได้จัดพิมพ์ปาฐกถา
ออกอากาศของท่านอาจารย์เล่มแรก ชื่อคือธรรมกลับมา
(ตอนที่ ๑) ครั้งที่ ๑-๑๒ เสร็จไปแล้ว; กำลังจัดทำตัน
ฉบับครั้งที่ ๑๓-๓๖ แบ่งเป็น ๒ ตอน. ตอนที่ ๒ จำนวน
๑๐ ครั้ง, ตอนที่ ๓ จำนวน ๑๔ ครั้ง; แยกเป็นสองเล่ม
เพื่อมิให้ขนาดหนาเกินไป จัดจ่ายโดยเงินบริจาคของผู้มีชื่อ
สองท่าน ดังกล่าวข้างต้น รวมเป็นเงิน ๒๖,๔๐๐.๐๐ บาท

หนังสือชุดลอยปทุม ของท่านอาจารย์พุทธทาสภิกขุ^๕
ไม่มีสำหรับจำหน่าย. ผู้ศรัทธาบริจาคนะสังคัมภีระสร้าง
หนังสือขึ้นไว้ในพระศาสนา และมุ่งหมายจัดถวายท่านอาจารย์,
องค์บรรยายได้แจกเป็นธรรมบรรณาการตามประสงค์ของท่าน
เท่านั้น

สวนอศุสมมูลนิธิ

ผู้จัดพิมพ์

๓๐ พ.ย. ๒๕๒๔

เรี่ยกได้ด่า โลกที่กำลัษฆาตโคตรนธรรมะ สังฆัมสังฆังสังฆา-
กน; มีแต่ธรรม สัตว์สังฆังสังฆังนิกายาผลในสังฆ
อันมี ดับที่ปรากฏอยู่ในโลกนี้ก็มี. แม้จะมีธรรมที่
อดทนไว้ ทั้งรอยสักอย่าง สมนกสนทนกันสักคำเดียว ก็ยังมีเต็ม
ไปด้วยสัตว์ที่มันเลวก็ไปด่าว่าโคตรนธรรมะในโลก มันตั้งแต่
ไปพม่าไป ลาวไปจีน ลัทธิศาสนา ภัยสังฆม เหยื่อยมว่า สัตว์สังฆ
ทั้ง สังฆธรรมโคตรนธรรมะ สังฆธรรมเลว และกรรมอย่างนั้น
กรรมที่ ระหนาบกันขึ้น ก็มี ความในสังฆมที่ด่าว่า สังฆมที่
ด่าว่า, และเพื่อนหัวด้อย กันทั้งโลก แม้ในหมู่ผู้ที่มีธรรม
อยู่ในธรรม โดยสังฆา. ผลแห่งธรรมอันด่าว่า มิอาจ
ด่าว่า นั่นหากว่า ธรรมะมีอยู่ในโลก.

บางยุค บางเวลาจะคิดว่า มันมี สัตว์ที่ด่าว่าไม่ได้เสียแล้ว
เคยมีในโลกเป็นเช่นนี้. ยึดอยู่ในเป็นวิสัยธรรมนั้น และผล
เป็นคุณตามหลัก เข้าใจโดยตามหลักมีได้ เขาได้ปลุกคนหนึ่ง
แล้วด่ามัน โดยไม่ต้องการด่าโดยสังฆังโคตรนธรรมะ สัตว์สังฆอยู่ใน
ธรรมเดิมๆ แต่เพราะเหตุนี้. แต่พวกที่นับถือ ธรรมะ โคตรนธรรมะ
เห็นแก่ สัตว์ที่ด่าว่า มีเหยียง และเหยียงมีแปด ได้ด่า และ
มีด่า; เพราะสังฆังมีด่าว่าแล้ว สังฆังมีด่าว่าใหม่ เพื่อ
โลกนี้ไป ตามทุกแห่งตามสังฆมสุข โดยด่าว่า สัตว์สังฆ
ว่า ธรรม นั้นเอง; สัตว์ได้มีด่าว่ามากก็เลยแพร่ธรรม ชัก
ชวนกัน 9 นี้ก็ทำทุกอย่าง เพื่อที่จะกลับมาแพร่ธรรม สุนัข
มานะมี. การมีกันทั้งสังฆมธรรมะ นี่ก็เลยแพร่ ก็คือมีแต่
ที่ไปเพื่อสังฆมธรรมะของดี สังฆม.

การรู้จักกรรม คือการรู้ว่าอะไรมีอะไรอย่างถูกต้อง คน
ไม่หลงใหลในสิ่งใด แม้ในความสุขหรือความทุกข์ก็ตาม รู้จัก
กับสิ่งใด อย่าง ยี่สิบ ๑๐๑. ไม่ทำอะไรในความสุขหรือความทุกข์
เมื่อมีหน้าที่แห่งความสุขหรือความทุกข์ รู้จักว่าสิ่งที่รู้ว่ามีอย่างแท้-
จริง. ความเห็นแก่ตัว ย่อมเกิดไม่ได้ เพราะเหตุนี้. ความรัก
เพื่อนมนุษย์ด้วยดี ย่อมได้โดยง่าย แม้ว่าจะมีความเห็นต่าง
กันก็ตาม เพราะว่าถ้าหากว่าสักวันหนึ่ง เราได้ประพาศธรรม ย่อม
รู้สิ่งเป็นสุข เมื่อรู้สิ่งที่ดีแล้วได้ประพาศธรรม หรือเมื่อได้ทำ
หน้าที่ของมนุษย์อย่างถูกต้อง. ความโกรธแค้นใจ ใน
จิตใจ ทำให้รู้สิ่งเป็นสุข. ไม่หลงใหลในความสุขอันเป็นมายา
คือ สุขเวทนา ทุกข์เวทนา หรือ สุข ทุกข์ ความดี ความชั่ว และ
รู้ทั้งทุกข์และสุขของความสุขเหล่านั้น เสียแล้ว.

ธรรมะ ย่อมให้เรารู้จักสิ่งที่ดีอย่างถูกต้อง รู้จักสิ่ง
ไม่ดีอย่างถูกต้อง และสิ่งอื่นอย่างถูกต้อง, มีหน้าที่ที่ทราบ
ทรัพย์สินสมบัติ ได้เป็นอย่างดีหรือเสีย. มีกรรมหลาย อย่าง อย่าง
ถูกต้อง คือเป็นไปเพื่อ สันติสุขอันสมบูรณ์ และ สันติภาพ
ของส่วนรวม โดยส่วนเดียว, ไม่สับสนวิฤตทุกประการ อันเกิด
ขึ้น แม้แต่สัตว์เดรัจฉาน และพสกนิกรทั้งปวง, ไม่เป็น
คนทำลายโลก หรือหนักแผ่นดิน แม้แต่หนึ่งเดียว. คือ
ก็เรียกว่า งาม, ใจดี, หรือ ชอบใจโดยแท้ ย่อมมี
แก่ผู้ประพาศธรรม. ข้อนี้ หมายถึงความว่า งาม ไม่มีความ
หรือความทุกข์ใด ๆ, มีแต่ สวรรค์ มีแต่แต่ความดี
แห่งประพาศธรรม เป็นอันมีไว้ได้.

ปาฐกถาพิเศษ (ตอน ๒)

ทางสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย

ออกอากาศด้วยหอทุกสถานี

ครั้งที่ ๑๓ ชุดศีลธรรมกลับมา

วันอาทิตย์ที่ ๑๕ ก.ค. ๒๒

เวลา ๘.๐๐ - ๘.๓๐ น.

ธรรมะในฐานะ สิ่งที่ต้องรีบกลับมาสู่โลกปัจจุบัน.

ท่านสาธุชน ผู้มีความสนใจในธรรมทั้งหลาย,

การบรรยายปาฐกถาธรรมในวันนี้ อาตมาจะกล่าวโดย
หัวข้อว่า ธรรมะในฐานะสิ่งที่ต้องรีบกลับมาสู่โลกปัจจุบัน.

ข้อนี้ย่อมาหมายความว่า อาตมากำลังยืนยันอยู่ว่า โลก
ปัจจุบันกำลังขาดธรรมะ, มีความวินาศเพราะขาดธรรมะ, มีความ
วินาศในทางจิตใจ เพราะจิตใจขาดธรรมะ. เมื่อมีความวินาศ
ในทางจิตใจมาเรื่อย ๆ ก็จะมาถึงความวินาศในทางร่างกาย
หรือทางวัตถุ คือตัวโลกนั่นเอง; หมายความว่า เมื่อมนุษย์ไม่มี

ธรรมะแล้ว ก็ทำอะไรตามกิเลส ก็จะประหัตประหารกัน อย่างไม่มีขอบเขต อย่างที่เรียกกันว่ามิลลัญญี. เมื่อเกิดขึ้นแล้ว ก็ทำลายโลก แม้ส่วนที่เป็นวัตถุ คือทำลายตัวมนุษย์ ทำลายตัวโลก นี่คือโทษที่เกิดจากการขาดธรรมะ. เราต้องรีบทำให้ธรรมะกลับมา.

ในวันนี้จะพูดกันถึงเหตุผลที่ว่า ธรรมะต้องกลับมา; แต่จะให้กลับมาอย่างไรนั้น มีรายละเอียดมาก จะไว้พูดกันคราวอื่น. ในวันนี้จะพูดถึงเหตุผลที่ต้องกลับมา; แต่ก่อนที่จะพูดถึงเหตุผลที่กลับสนั้น ก็อยาก จะพูดถึงเหตุที่ทำให้ธรรมะหายไปแต่โดยย่อ.

เหตุที่ธรรมะหายไปจากโลก.

เราดูกันแต่โดยย่อ พอเป็นเครื่องสังเกตหรือเข้าใจว่า ธรรมะหายไปจากโลกก็เพราะว่า :—

ข้อที่ ๑. โลกมีความก้าวหน้าทางวัตถุ อย่างที่เราเห็น ๆ กันอยู่ เกือบจะไม่ต้องอธิบาย, ก้าวหน้าในการประดิษฐ์สิ่งยั่วยวน, และการประดิษฐ์สิ่งยั่วยวนนั้น ถึงขนาดเป็นอุตสาหกรรม.

โลกมีอุตสาหกรรมผลิตสิ่งที่จะทำลายมนุษย์ คือการยั่วยวนให้หลงผิดไปในความเริ่ดอร่อยสนุกสนานทาง

เนื้อหนึ่ง ซึ่งพอกพูนความเห็นแก่ตัวอย่างยิ่ง; มีความเห็นแก่ตัวอย่างยิ่งแล้ว ก็มีกิเลส ที่จะช่วยกันทำลายโลกเมื่อไรก็ได้.

นี่เรามีสิ่งยั่ววน หรือสิ่งที่เกินความจำเป็นที่จะต้องมี ทำให้มีความเสื่อมเสียทางเศรษฐกิจ, มีความเสื่อมเสียทางจิตใจ อย่างนี้เต็มไปหมดทั้งโลก. นี่เป็นเหตุให้ธรรมะหายไป เพราะมาเป็นทาสของสิ่งที่ยั่ววน.

ที่นี้ ข้อที่ ๒. ต่อไปอีก ที่ต้องมอง ก็คือว่า พลโลกเพิ่ม เพิ่มมากจนเกินการควบคุมทางศีลธรรม ทางศีลธรรมมีน้อยอยู่แล้ว; เพราะไม่มีการสั่งสอนอบรมทางศีลธรรม ซึ่งก็มีน้อยอยู่แล้ว แล้วพอกคนในโลกมากขึ้น มันก็ยิ่งควบคุมไม่ไหว; แล้วก็ไม่มีใครที่จะทน หรืออดทนอยู่อย่างมีศีลธรรมได้ มัน ก็ต้องละทิ้งศีลธรรมไปยึดเอาตามประโยชน์ของตน โดยไม่ต้องคำนึงถึงศีลธรรม. นี่เรียกว่า คนยิ่งมาก ก็ยิ่งเกิดอุปัทวะได้ง่าย.

ข้อนี้ พระพุทธเจ้าท่านก็ได้ตรัสเหมือนกัน ว่าเมื่อคณะสงฆ์ยังมีจำนวนน้อย ยังไม่มีอุปัทวะ; เมื่อคณะสงฆ์

มากเป็นปกติแผ่นชั้น ก็เริ่มมีอุบัตะ. อุบัตะ นั้น ถ้าพูด
เป็นไทยๆ ธรรมดา ก็คือคำที่เราพูดกันว่า อุบาทว์ หรือ
เสนียด หรือจัญไร นั่นเอง. เมื่อคนยังน้อยมันก็ไม่มี หรือ
มียาก พอคนมีมากมันก็มีคนเห็นแก่ตัวมาก ควบคุมกัน
ไม่ไหว อุบัตะก็เกิดขึ้น.

อุบัตะนั้นได้เกิดขึ้นในหมู่สงฆ์ เมื่อมีจำนวนมาก
หนาแน่นขึ้นมา พระพุทธเจ้าท่านได้ตรัสเองอย่างนี้. เรา
ก็ถือเป็นหลักได้เลยว่า การที่พลโลกมีเพิ่มขึ้นนั้นแหละ
ทำให้ขาดศีลธรรม เพราะควบคุมกันไม่ไหว.

ที่น ข้อที่ ๓. ดูไปอีกทางหนึ่ง ก็อาจจะกล่าวได้ว่า
สื่อมวลชนทุกชนิดในโลกนี้ เป็นสื่อที่ส่งเสริมกิเลส;
ไม่ได้ส่งเสริมความมีศีลธรรม. แต่เป็นสื่อที่ส่งเสริมกิเลส
ยิ่งขึ้น. ยิ่งกว่าสมัยปู่ ย่า ตา ยาย ของเรา อย่างที่จะ
เปรียบเทียบกันไม่ได้. สมัยปู่ ย่า ตา ยาย ของเรา ไม่มี
สื่อที่ส่งเสริมกิเลสมากมายอย่างนี้. ขอให้มองกันอย่างนี้.

ที่น ข้อที่ ๔. ก็มาเพ่งดูไปยังระบบการศึกษาใน
โลก ซึ่งอาตมาได้กล่าวมา ในการบรรยายครั้งก่อนๆ เป็น
ที่ประจักษ์แล้วว่า การศึกษาในโลกยังขาด, เป็นระบบ

สุนัขทางขาด. ถ้าพูดว่า หมาทางตัวมันมันหายบคาย คน
เขาโกรธ ก็พูดว่า สุนัขทางขาด ก็ยังมีคนโกรธ; จน
เคียวนี้อาตมาต้องพูดว่า สุนัขทางหาย. มันมีระบบเหมือน
กับสุนัขทางหาย ก็หมายความว่า การศึกษาของเรา ไม่มี
การศึกษาที่เป็นศีลธรรมรวมอยู่ด้วย : ให้เรียนแต่หนังสือ,
ให้เรียนแต่อาชีพ. คนก็เก่งสำหรับจะรวย, ยิ่งรวยก็ยิ่ง
เห็นแก่ตัวไม่มีธรรมะ.

นี่การศึกษามันหันไปรับใช้เศรษฐกิจ, การศึกษา
มันหันไปรับใช้กิเลสของมนุษย์. โดยเฉพาะฝ่ายการเมือง :
การศึกษาไปเป็นทาสช่วงใช้ รับใช้เศรษฐกิจ การเมือง,
หรือรับใช้กิเลส ไม่รับใช้ธรรมะ, ไม่รับใช้ศีลธรรม ไม่รับ
ใช้มนุษยธรรม อย่างที่เคยมีมาแต่ก่อน. การศึกษาไม่ได้
ทำให้คนมีการบังคับตัวเอง เพื่อความมีศีลธรรม;
ฉะนั้นจิตใจของคนเหล่านี้จึงวินาศ คือ ปราศจากศีล-
ธรรม; เรียกว่าเป็นความวินาศทางจิต วินาศทางวิญญาณ.

เมื่อมันวินาศทางจิต ทางวิญญาณ มาถึงขนาดนี้
แล้ว ไม่เท่าไร ไม่ต้องกลัว จะเกิดความวินาศทางวัตถุ
ทางกาย ทางแผ่นดินโลก นี่แหละ. เมื่อจิตของมนุษย์

ไม่มีธรรมะแล้ว ความวินาศนั้น จะเกิดขึ้นแก่แผ่นดินโลก. มนุษย์ที่ไร้ศีลธรรมนี้ จะทำลายแผ่นดินโลก ให้อินาสาไปอย่างไม่มีเหลือ.

สรุปความว่า มันมีเหตุที่ทำให้ธรรมะหายไปอย่างนี้ ศีลธรรมหายไปอย่างนี้. ในโลกมีความวินาศทางจิตหรือทางวิญญาณเพิ่มขึ้น เป็นสิ่งที่น่ากลัว, น่าเป็นห่วงอย่างยิ่ง, ว่า เราจะต้องช่วยกันทำให้ธรรมะกลับมา, รีบช่วยกันทำให้ธรรมะกลับมา. นี่คือการมุ่งหมายของการบรรยายในวันนี้ เรียกว่า ธรรมะ ในฐานะสิ่งที่ต้องรีบกลับมาสู่โลกปัจจุบัน พุทให้ชัดแล้วว่า สำหรับโลกปัจจุบัน และสิ่งที่ต้องรีบกลับมา นั่น คือธรรมะ.

ธรรมะหายไป แล้วเกิดโทษอย่างไรแก่โลก.

ขอให้ดูเถิดว่า มันกำลังมีความเลวร้ายอย่างไร, มีอุปัทวะ เสนียดจัญไรในโลกนี้อย่างไร; คือวิฤทธิการณที่นำมาซึ่งความเดือดร้อน ระส่ำระสาย หากความสงบสุขไม่ได้. บุคคลหาสันติสุขไม่ได้ สังคมก็หาสันติภาพไม่ได้. คุณกันเป็นอย่างๆไปว่า มัน มีโทษอย่างไร ในการที่ขาดธรรมะ?

ข้อที่ ๑. อาตมาอยากจะเรียกว่า โลกเรานี้อยู่ใน
ศตวรรษแห่งความเครียด, โลกกำลังมีความเครียดครัด
อยู่ในจิตใจของคนทุกคน. ถ้าพูดอย่างพุทธศักราช ก็
เป็นศตวรรษที่ ๒๖, พูดอย่างคริสต์ศักราช ก็เป็นศตวรรษ
ที่ ๒๐. นี่หมายความว่า มันมีความเครียดมา ๗๐ กว่าปี
แล้ว จนถึงวันนี้มันก็เครียดที่สุดแล้ว, หรือจะพูดว่า
๒๒ ปี—๒๓ ปีมาแล้ว มันก็เครียดมากถึงขนาดนี้แล้ว มัน
เป็นศตวรรษแห่งความเครียด.

มนุษย์อยู่ด้วยความเครียด : เครียดด้วยความ
อยาก, ด้วยความหิว ความกระหาย ความทะเยอทะยาน
ความหวาดกลัว ความวิตกกังวล. มันเป็นจิตใจที่เครียด
มัน มีความกลัวอยู่เป็นส่วนใหญ่, รู้สึกในความไม่ปลอดภัย
ทุกแห่งเต็มไปด้วยอาชญากรรม, อยู่ด้วยความหวาดเสียว,
เศรษฐกิจก็บีบคั้น.

ผลสะท้อนจากสงครามก็มีมาก ; แม้วันนี้
เครียดกันอยู่ด้วยความกลัวสภาวะแล็บ เห็นไหม? นี่มนุษย์
เครียดกัน จนจะไม่ใช่มนุษย์กันอยู่อย่างนี้แล้ว. นี่โทษ
ของการที่ชาดธรรมะ.

ประชาชนก็เครียดตามแบบของประชาชน, ประเทศชาติหรือรัฐบาล ซึ่งรับผิดชอบ ก็เครียดไปตามแบบของประเทศชาติ ของรัฐบาล : เครียดด้วยเศรษฐกิจ เครียดด้วยการเมือง เครียดด้วยสงคราม. รัฐบาลพูดกันไม่รู้เรื่องกับราษฎร มันเครียดสักเท่าไร; มีการตั้งใจจะโค่นรัฐบาลปัจจุบันลงมา เพื่อพวกนั้นจะได้เป็นรัฐบาลเสียเอง. ^๕มันเครียดทั้งฝ่ายผู้คิดโค่น, และเครียดทั้งฝ่ายที่จะต้องต่อต้านหรือรักษาไว้. มันเป็นความเครียดอย่างนี้ ยังมีปัญหาติดฟ้าอากาศตามธรรมชาติ มาประสมโรงเข้าอีก มันก็ยังมี ความเครียด.

ที่นี้ ข้อที่ ๒. ต่อไป ก็อยากจะว่า มัน เป็น ศตวรรษแห่งโรคประสาทหรือโรคจิต; ตามรายงานของแพทย์ก็แสดงชัดอยู่แล้วว่า โรคจิตโรคประสาททวีขึ้นอย่างไม่น่าเชื่อ; เมื่อเทียบส่วนกันแล้ว มันทวีอย่างไม่น่าเชื่อ; บางคนจะต้องกินยาระงับประสาททุกชั่วโมงอยู่แล้ว ซึ่งปู่ ย่า ตา ยาย ของเราไม่เคยเป็นอย่างนี้.

ปัญหาทางศีลธรรมเกิดขึ้น แต่เขาเห็นเป็น ปัญหาทางเศรษฐกิจไปหมด; แก่ไม่ตก มันก็เป็นโรค

จิตโรคประสาทกันมากขึ้น. พูดว่าเศรษฐกิจบีบกัน จน
เป็นโรคเส้นประสาท; ที่จริงไม่ใช่ มันขาดศีลธรรม. ถ้า
มีศีลธรรม ก็ทนได้, ไม่ต้องเป็นโรคประสาทเลย. เขา
เข้าใจคำว่า “ธรรมะ” ผิดหมด แต่ไปเข้าใจคำว่า เศรษฐกิจ
นั้นถูกมากเกินไป จะดีหรือบ้า ก็ลองคิดดู.

นี่ธรรมะหายไปๆ เพราะเหตุอย่างนี้ จนจะพูด
ได้ว่า จะหาธรรมะมาทำยาหยอดตา ก็แทบจะไม่ได้เสียแล้ว.
ยาหยอดตานี้มันต้องการนิดหน่อย เล็กน้อยเหลือเกิน แล้ว
ก็ยังไม่ได้อะไรเสียแล้ว. นี่เรียกว่า เป็นโทษของการที่ไม่มี
ธรรมะ, กลายเป็นศตวรรษแห่งโรคประสาทหรือโรคจิต.
โลกนี้ก็กลายเป็นโลกแห่งโรคประสาท หรือโรคจิต.

ที่นี้ ข้อที่ ๓. อยากจะให้มองว่า ยิ่งก้าวหน้าทาง
เทคโนโลยีเท่าไร โลกยังต้องการธรรมะมากเท่านั้น.
นี่ไปขยับขยายเทคโนโลยีมาก จนไม่มีธรรมะ, หรือธรรมะ
ตามไม่ทัน, หรือจะเรียกว่าไม่มีธรรมะเสียมากกว่า, ก็ไม่มี
อะไรที่จะควบคุมความก้าวหน้าของเทคโนโลยี. มนุษย์ก็เป็น
ทาสของวัตถุ ที่ผลิตขึ้นมาโดยวิชาเทคโนโลยี. สิ่งยั่วชวน
มีมากเท่าไร คนก็เห็นแก่ตัวมากยิ่งขึ้น, ยิ่งมีปัญหาวาง
เศรษฐกิจเพิ่มขึ้น.

เดี๋ยวนี้พวกชาวไร่ชาวนา เป็นหนี้ผ่อนส่งค่าวิทยุ โทรทัศน์ กันทุกหัวระแหง ที่ไฟฟ้าไปถึง. เมื่อก่อนไม่มี ไฟฟ้า ชาวนาไม่มีโอกาสจะมีโทรทัศน์; พอให้มีไฟฟ้าไป ถึง ก็มีผลเกิดขึ้นมาว่า ชาวนาเหล่านั้นเป็นหนี้ ทางผ่อนส่ง เอาเครื่องโทรทัศน์มาดู; แล้วมัน ได้ผลอะไรเกิดขึ้น นอก จากจะทำให้จิตใจรวนเร หุ้งซ่าน ไม่เป็นจิตที่ประกอบด้วย ธรรมะ, ไม่มีความหนักแน่นในการทำมาหากิน, มันรวนเร ไป ตามแบบของผู้ที่หลงใหล ในเรื่องความสุขสนุกสนาน ทางวัตถุ.

นี่ดูเอาเถอะ ว่าความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี นี้; อย่างมีไฟฟ้าทั่วทุกหมู่บ้านอย่างนี้ ก็คือทำให้เป็นหนี้ ค่า ผ่อนส่งโทรทัศน์ และอื่นๆที่เกี่ยวกับไฟฟ้า. เดี่ยวนี้แม้แต่ ชาวนา ก็จะหุงข้าวด้วยหม้อข้าวไฟฟ้าแล้วนะ ลองคิดดู แล้วมันจะสมมูลกันได้อย่างไร ในทางเศรษฐกิจ.

ที่นี้ดู กิจกรรมทางอวกาศ ไปอวกาศ ไปนอกอวกาศ มันให้ผลในทางสันติภาพอะไรบ้าง? กิจกรรมปรมาณู กิจกรรมอวกาศนี้ มัน ให้ผลเป็นสันติภาพอย่างไรบ้าง? มองไม่เห็นเลย ยังมองไม่เห็นเลย เสียเงินมากมาย เอาเงิน

เหล่านั้นมาแก้ปัญหาคนยากจน คนมีความทุกข์ในโลกกันเสียดีกว่า.

ความก้าวหน้าในกิจกรรมประเภทนี้ มันเพิ่มความวิฤต คือ ความยุ่งยาก ลำบาก เจ็บตร้อน ไร้สาระสาย จึงพูดว่า ยิ่งก้าวหน้าทางเทคโนโลยีเท่าไร ก็ยิ่งต้องเอาธรรมะมาควบคุม ให้มากเท่านั้น. ควบคุมพิษสงของเทคโนโลยี. เทคโนโลยีกำลังสร้างพิษสงขึ้นมาอย่างนี้ ต้องมีธรรมะมากพอ สำหรับมาควบคุมเทคโนโลยี ขอให้สังเกตดูให้ดี.

ที่นี้ ข้อที่ ๔. โทษต่อไป ก็คือว่า พลเมืองเพิ่มมาก ควบคุมกันไม่ไหว ยิ่งมาก ยิ่งมีอุปัทวะ อย่างที่กล่าวมาแล้ว ก็ไม่มีการคุมกำเนิดโดยอาศัยธรรมะ, ไปควบคุมด้วยสิ่งที่ส่งเสริมความไม่มีศีลธรรม. เครื่องมือคุมกำเนิดถูกใช้ไปในทางที่ส่งเสริมความไม่มีศีลธรรม. เด็กวัยรุ่นหนุ่มสาวนี้ ในกระเป๋าก็มีเครื่องคุมกำเนิด; นี่ไม่ได้มีใช้ในทางตรงตามวัตถุประสงค์. แต่ได้ใช้ไปในทางที่ไม่ส่งเสริมศีลธรรม หรือทำลายศีลธรรม; มันก็ไม่มีศีลธรรมยิ่งขึ้น. กำเนิดก็คุมไม่ได้.

ที่นี้ คุณต่อไป ข้อที่ ๕. ยิ่งจัดการศึกษาแบบที่ไร้
ศีลธรรม ก็ยิ่งเพิ่มอันธพาล; ให้การศึกษาที่ไม่ประกอบ
ไปด้วยศีลธรรม ก็ยิ่งสร้างอันธพาลที่ปราบยาก. เรา
คุณผู้ก่อการร้าย หรือโจรขโมยอะไรก็ตาม ที่มันมีการศึกษา
ทำให้ฉลาด แล้วไม่มีศีลธรรมควบคุม มันก็เป็นผู้ก่อการร้าย
หรือขโมย ที่ปราบยาก.

ปู่ ย่า ตา ยาย ของเราเป็นคนป่า ไม่เคยเรียน
หนังสือ; แต่กลับอยู่กันเป็นผาสุก. ส่วนเราเรียนหนังสือ
มาก ยังมีปัญหา, ยิ่งเดือดร้อนมาก ยิ่งกว่าคนป่า
บรรพบุรุษสมัยโน้น. นี่เราเรียนหนังสือมากกว่าคนป่าสมัย
โน้น; แต่เรากลับลำบากยิ่งยาก หรือเรียกว่าแ่่มากเลวมาก
ในทางศีลธรรมกว่าคนป่า สมัยที่ไม่ได้เรียนหนังสือ.

เราไม่ต้องจัดให้ทุกคนได้เรียนมหาวิทยาลัย, มัน
ไม่จำเป็นที่จะต้องทำอย่างนั้น. ถ้าเราไม่มีธรรมะพอ, ไม่จัด
ให้มีธรรมะพอ แล้วการศึกษาระบบมหาวิทยาลัยนั้นแหละ
จะสร้างปัญหา หรือจะทำลายโลก ได้แยบคาย ประณีต
ยิ่งกว่า เมื่อไม่เกี่ยวกับการศึกษาระดับนี้. ฉะนั้น การ
ศึกษาแบบที่ไม่มีธรรมะนี้ จะไม่ทำให้เกิดประชาธิปไตย

อันแท้จริงขึ้นมาได้; มีแต่จะเกิดประชาธิปไตยกอบโกย
ไม่มีประชาธิปไตย ที่ประกอบไปด้วยธรรม หรือมีจิตเป็น
ธรรม. เมื่อในโลกมีแต่ประชาธิปไตยกอบโกย ใครมียาว
สาวเอา แล้วมันจะเป็นโลกที่มีสันติสุขหรือสันติภาพได้
อย่างไรรกัน? ขอให้ลองคิดดู.

ที่นี้ ข้อที่ ๖. จะมาตุเจาะจงลงไปในเรื่องที่ว่า ถ้า
ไม่มีธรรมะแล้ว เราทำอะไรไม่ได้; ถ้าพลเมืองไม่มีธรรมะ
แล้ว รัฐบาลจะดีอย่างไร? ก็ปกครองไม่ได้. ถ้าพลเมือง
ไม่มีศีลธรรมแล้ว รัฐบาลจะวิเศษอย่างไร ก็นำไปตาม
ความต้องการของรัฐบาลไม่ได้; ก็จะเป็นกลุ่มทะเลาะวิวาท
กับรัฐบาล.

สมมติว่า หัวหน้าดีคนเดียว ประธานาธิบดีคน
เดียวดี นายกรัฐมนตรีคนเดียวดี; แต่คณะรัฐมนตรีไม่มี
ธรรมะ แล้วจะทำไปได้อย่างไร, จะทำสิ่งที่ต้องการจะทำ
ได้อย่างไร; หรือว่าดีทั้งคณะ รัฐมนตรีดี มีธรรมะทั้งคณะ
แต่คนที่รองลงมาไม่มีธรรมะเลย. อย่างนี้จะปฏิบัติ
หน้าที่ ที่มอบหมายให้นั้น สำเร็จลุล่วงไปได้ได้อย่างไร?
หรือว่าดีลงมาจนถึงระดับอธิบดี ทุกคนก็ดี แต่ต่ำกว่านั้น

ไม่ดี จะทำไปได้อย่างไร ? หรือแม้แต่ว่า ตกลงมาถึงผู้ว่า
ราชการจังหวัด หรือนายอำเภอ ทุกคนดี แต่ประชาชนไม่มี
ธรรมะ มีแต่ความเห็นแก่ตัวแล้ว จะปฏิบัติหน้าที่ให้ตรง
ตามวัตถุประสงค์ได้อย่างไร ?

นั่นแหละคือ พื้นฐานโดยแท้จริง จะต้องมีความมีธรรมะ ;
พลเมืองต้องมีความมีธรรมะ จึงจะจัดประเทศให้มีสันติสุขได้.

สมัยนั้นถือเอาแต่ได้ ไม่รู้จักบุญ-บาป.

นั่น อาตมาก็อยากจะพูดเสียเลยว่า มีคนเขาแย้ง
เขาคำนวณว่า สมัยก่อนๆ เมื่อไม่กี่ปีมานี้ เขาก็ ไม่ต้องพูด
ถึงธรรมะกัน เขาก็ยังอยู่กันได้, หรือในเมื่อหลายสิบปี
มานี้ ก็ไม่ได้พูดถึงธรรมะเลย เขาก็อยู่กันได้. นี่จริงที่สุด
เลย. เมื่อหลาย ๆ ปี หลายสิบปีล่วงมาแล้ว ไม่ได้พูดกัน
ถึงเรื่องธรรมะเลย แต่บ้านเมืองก็อยู่ได้ เพราะเหตุไร ?
เพราะเหตุว่า มันมีธรรมะอยู่ในสายเลือดของประชาชน,
ในขนบธรรมเนียมประเพณีมันมีธรรมะ.

คนมีธรรมะเหมือนกับเงาตามตัว : เขาเกิดมา
ในตระกูลที่มีธรรมะ พ่อแม่ตั้งครรภลูก โดยเป็นคนมี

ธรรมะ, กล้าย ๆ กับว่า ลูกจะมีธรรมะมาตั้งแต่ในท้อง
 โตะขึ้นมาก็ได้เห็นตัวอย่างที่ดี รู้จักกลัวบาป รู้จักกลัวบุญ.
 ยูวชนสมัยนั้นไม่มีคำว่าบุญ ไม่มีคำว่าบาป. เขาไม่ถือบุญ
 ถือบาป; เขาถือแต่ได้ก็แล้วกัน. ยูวชนสมัยก่อน พอ
 ทักกันว่าบาปมันสะอึก แล้วมันหยุด. ยูวชนสมัยนี้ พอ
 ทักว่าบาป มันก็แลบลิ้นหลอก; มันไม่มีธรรมะในสายเลือด
 อย่างนี้แหละ.

ฉะนั้นใน สมัยก่อน นั้น ไม่ต้องพูดถึงธรรมะ
 คนต่างก็มีธรรมะ ประชาชนมีธรรมะรองรับความ
 ประสงค์ของรัฐบาล ก็ทำไปได้โดยที่ไม่ต้องตะโกนถึงเรื่อง
 ธรรมะ. เคียวนั้นมันไม่มีธรรมะ แล้วมันก็กลับตรงกันข้าม.

เคียวนั้นเขาพูดกันว่า ลูกนั้นมียุคแก่พ่อแม่ ใครยัง
 ไม่รู้ ก็รู้เสียเถอะ เป็นเรื่องจริง : ลูกสาวไปเรียนมาจาก
 เมืองนอก มีเกียรติยศสูง; พอกลับมาถึงบ้าน ก็จัดให้ลูก
 คือตัวเองนั้นแหละ มีบุญคุณแก่พ่อแม่. พ่อแม่บ่นว่าอะไร
 ไม่ได้ เขาจะทวาดพ่อแม่ว่า พ่อแม่ช่างไม่รู้จักคุณของฉัน
 เสียเลย ฉันมีบุญคุณแก่พ่อแม่. นี่ศีลธรรมมันกลับหัวลง
 อย่างนี้.

ถ้าเป็น สมัยโน้น คนมีธรรมะมีศีลธรรมอยู่ใน
สายเลือด ในการประพฤติกระทำประจำวัน มาถึงสมัย^{นี้}
มันไม่มี แล้วมันยังกลับเอาหัวลงเสียอย่าง^{นี้}อีก.

นี่เรียกว่าสมัย^{นี้} ต้องพูดกันมาก ต้องถึงกับ
ตะโกน กันทีเดียวว่า “ธรรมะจงกลับมา, ธรรมะจงกลับ
มา” เป็นพื้นฐาน เป็นรากฐาน อยู่ในหัวใจของ
ประชาชน สำหรับเราจะรักใคร่กันทั้งประเทศ, แล้วก็จะ
ช่วยให้ประเทศ^{นี้}ตั้งอยู่ได้ โดยความสงบสุข.

นี่คือโทษของการที่ไม่มีธรรมะ : มันเป็นศตวรรษ
แห่งความเครียด มันเป็นศตวรรษ แห่งโรคประสาทหรือโรค
จิต, มันเป็นศตวรรษที่ เทคโนโลยีกำลังทำลายมนุษย์,
ทำลายศีลธรรมของมนุษย์, มัน เป็นศตวรรษแห่งการศึกษา
ที่ไร้ธรรมะ, ยิ่งเรียนยิ่งเป็นอันธพาล ที่เฉลียวฉลาด; เพราะ
ว่าเรียนหนังสือมากก็ฉลาดมาก จึงเป็นอันธพาลที่ฉลาด.
ผู้ที่จะมีกับปัญญาชนที่ไม่มีธรรมะนั้น มันเป็นไปได้.
นี่คือโทษอันร้ายกาจ.

เพราะฉะนั้นขอให้ยอมรับเสียเถอะว่า เรามาถึงยุค
ถึงสมัย ที่ต้องช่วยกันทำให้ธรรมะกลับมาโดยด่วน.

โลกในปัจจุบันนี้อยู่ในฐานะ ที่จะต้องมีธรรมะกลับมา
 โดยด่วน, มาช่วยโลกนี้ให้พ้นภัย. โลกนี้วินาศทางจิตใจ
 เข้าไปตั้งครึ่งตั้งค่อนแล้ว; แล้วมันก็จะออกมาเป็นความ
 วินาศทางวัตถุ หรือทางร่างกาย ยุคมืดสัณญ์ก็จะเกิดขึ้น ใน
 ระยะอันใกล้นี้เอง.

ฉะนั้นจึงขอให้ท่านทั้งหลาย ทำจิตใจให้เที่ยงตรง
 ให้เป็นธรรม ไม่เข้าข้างตัว. มองดูเถอะว่า มันมีข้อเท็จจริง
 อย่างนี้หรือไม่? มีปัญหาเฉพาะหน้าอย่างนี้หรือไม่? ถ้าเห็น
 ถ้วยแล้ว ก็มาช่วยกัน, ช่วยกันๆ ทำให้ธรรมะรีบกลับ
 มาสู่โลกแห่งยุคปัจจุบัน ทั้งโลกเลย.

ในฐานะที่เป็นคนไทย เป็นพุทธบริษัท มี
 ประเทศไทยเป็นที่ตั้งที่อาศัย ก็ควรจะทำให้ดีกว่าประเทศ
 อื่น. เรามีพุทธศาสนาประจำชาติ มีบรรพบุรุษที่เคย
 หนักแน่นด้วยธรรมะ, สร้างประชาชนให้เป็น ประชาชน
 ที่มีธรรมะ ถึงกับมีรอยยิ้มเป็นสัญลักษณ์ของคนไทย.
 เพราะว่าได้เคยมีธรรมะมาเป็นศตวรรษๆ, หายใจเป็นความ
 เมตตา กรุณา, รักผู้อื่น ว่าสัตว์ทั้งหลายเป็นเพื่อนทุกข์
 เกิด แก่ เจ็บ ตาย ด้วยกันทั้งหมดทั้งสิ้น.

จงสร้างจิตใจที่มีเมตตากรุณา จนกระทั่งแสดง
ออกมาทางหน้า ทางตา ทางกิริยา กาย วาจา อ่อนช้อย
นึ่มนวล; เราเรียกว่าคนไทย มีลักษณะอาการเหมือนกับ
ช้าง ชำ่มช้า นึ่มนวล. พวกที่ไม่มีธรรมะ มีอาการเหมือน
กับลิงเมาเหล้า. คนตรีไทยมีลักษณะเหมือนช้างที่เดินอย่าง
นึ่มนวล, คนตรีต่างประเทศมีลักษณะเหมือนลิงเมาเหล้า.
นี่คือความแตกต่างกัน ระหว่างมีความเป็นไทย กับมิใช่
ความเป็นไทย. ความเป็นไทยต้องมีธรรมะ ลักษณะ
ของความเป็นไทยอยู่ที่มีธรรมะ.

ขอให้ธรรมะรีบกลับมาสู่ประเทศไทย มาสู่
ประชาชนคนไทย ซึ่งเป็นประเทศพุทธบริษัท ให้ทัน
แก่เวลา ให้พ้นจากความวิनाส ทั้งทางกาย ทั้งทางจิต คือ
พ้นทั้งทางวิญญาณและทางวัตถุ; ก็จะไม่เสียที่ที่ว่า เราได้
เป็นพุทธบริษัท ได้เกิดมาเป็นมนุษย์ และได้พบพระพุทธร-
ศาสนา.

ขออย่าอีกครึ่งหนึ่งว่า ธรรมะอยู่ในฐานะที่ต้อง
รีบกลับมาสู่โลกปัจจุบัน ส่วนจะกลับมาโดยวิธีใดนั้น จะ
พูดกันในคราวหลัง ถ้ามีโอกาส.

ในวัน^{นี้}เวลา^{ก็}หมดแล้ว ขอยุติการบรรยายในวัน^{นี้}ไว้แต่เพียงเท่า^{นี้}.

ออกอากาศครั้งที่ ๑๔

วันอาทิตย์ที่ ๑๔ ส.ค. ๒๒

เวลา ๘.๐๐ - ๘.๓๐ น.

ธรรมะเป็นสิ่งที่ควรทำให้กลับมา.

ท่านสาธุชน ผู้มีความสนใจในธรรมทั้งหลาย,

การบรรยายปาฐกถาธรรมในวันนี้ อาทมาจะได้นำโดย
หัวข้อว่า **ธรรมะเป็นสิ่งที่ควรทำให้กลับมา.** ในครั้งที่แล้วมา
ได้พูดกันโดยละเอียด ในข้อที่ว่า **ธรรมะเป็นสิ่งที่ต้องกลับมาสู่**
โลกนี้ ในสถานการณ์เช่นทุกวันนี้. ส่วนในครั้งนี้จะได้นำถึง
วิธีที่จะทำให้กลับมา; แม้มิใช่กลับมาอย่างสัตว์เลี้ยงที่หายไป;
แต่ก็มีใจความคล้ายกัน เหมือนอย่างว่า สุนัขหายไป แมวหายไป
ไปตามตัวกลับมา มันก็มีผลที่ว่า เราได้มันใหม่. ส่วนธรรมะนั้น
เรามีวิธีการทำอย่างใดอย่างหนึ่ง ที่หายไปนั้น จะได้กลับมา.

การกลับมาแห่งศีลธรรม มิได้ด้วยอำนาจสัมมาทิฐิ.

การกระทำให้กลับมา^{นี้} อยากจะ สรุปรูปเป็นหัวข้อสั้น ๆ ว่า กลับมาด้วยอำนาจของสัมมาทิฐิ. พุทธบริษัทยึดถือสิ่งที่เรียกว่า “สัมมาทิฐิ” เป็นสิ่งที่สำคัญที่สุด ทั้งพระพุทธเจ้าท่านก็ได้ตรัสว่า สมมาทิฐิสมาทานา สพพิทุกขํ อุปจกั — คนเราลวงพ้นความทุกข์ทั้งปวงได้ เพราะสมาทานสัมมาทิฐิ; หมายความว่า เมื่อมีสัมมาทิฐิเป็นหลักยึดแล้ว ก็ก้าวล่วงความทุกข์ทั้งปวงได้ คือก้าวล่วงปัญหาทั้งปวงได้ ทุกอย่างทุกประการ

สัมมาทิฐินั้น ตรัสเรียกว่า เป็นรุ่งอรุณ คือ เป็นแสงสว่างในเบื้องต้น ที่จะสว่างยิ่งขึ้นเป็นลำดับๆ จนถึงที่สุด. ถ้าไม่มีรุ่งอรุณ ก็ไม่มีอะไรเป็นจุดตั้งต้น สำหรับแสงสว่าง คือความรู้ความเข้าใจ ที่ถูกต้องยิ่งๆ ขึ้นไป.

อีกประการหนึ่งนั้น สัมมาทิฐิ มีความสำคัญตรงที่ว่าจะทำให้เกิดสัมมาสังกัปปो คือ ความต้องการที่ถูกต้อง. สัมมาทิฐิ มีความเห็นที่ถูกต้อง, แล้วก็ทำให้เกิดความ-

ต้องการที่ถูกต้อง, แล้วก็จะทำให้ได้รับผลที่ควรจะได้รับ. ^๕เดี๋ยวนี้โลกนี้กำลังขาดอยู่ทั้งสองอย่าง คือ ขาดสัมมาทิฐิ และ สัมมาสังกัปโป.

คำว่า “สัมมาทิฐิ” นั้น ขอให้ถือเอาความหมายให้สมบูรณ์. สัมมาทิฐิ แปลว่า ความเห็นที่ถูกต้อง ความเข้าใจที่ถูกต้อง ความรู้ที่ถูกต้อง ความเชื่อที่ถูกต้อง. เราจะต้องใช้สัมมาทิฐิ ในกรณีที่จะทำให้ธรรมะกลับมา และสัมมาทิฐิ^๕นี้ เราแยกออกไปได้หลายแขนง ดังที่จะได้แยกแยะให้เห็น.

สัมมาทิฐิข้อแรก เพื่อการกลับมาแห่งธรรมะนั้น จะสรุปเป็นถ้อยคำว่า ขึ้นทางไหนให้ลงทางนั้น. คำ^๕นี้ บู่ ย่า ตา ยาย ของเราก็ได้พูดไว้ อย่างตรงกับพระพุทธวจนะ. “^๕ขึ้นทางไหน ลงทางนั้น” เป็นคำพุทธธรรมคาๆ; อย่างกับว่า ขึ้นไปบนต้นไม้ แล้วไม่ลงกลับมาทางที่ขึ้นไป มันก็มีแต่กระโจนจากยอดไม้ลงมาตาย เท่านั้นเอง.

พระพุทธองค์ตรัสการเกิดขึ้นแห่งความทุกข์ โดยนัยแห่งปัจจุจสมุปบาท; แล้วก็ตรัสการดับลงแห่งความทุกข์ ในลักษณะที่ถอยหลังลงมา. ^๕นี้เรียกว่า บู่ ย่า ตา ยาย ของ

เรา ก็พูดเหมือนกับที่พระพุทธเจ้าท่านตรัส ว่าขึ้นทางไหน
ให้ลงทางนั้น.

เดี๋ยวนี้เราไม่ทำอย่างนั้น ปัญหาของศีลธรรม
แท้ๆ เราไม่ได้แก้ปัญหาวัยศีลธรรม; แต่ไปแก้ด้วย
วิธีเศรษฐกิจบ้าง การเมืองบ้าง การทหารบ้าง. มันไม่
เป็นการแก้ที่ถูกต้อง หรือถูกต้องเหตุ ต้นเงื่อนของปัญหา เราจึง
แก้ไม่ได้. ฉะนั้นเราจะต้องใช้ศีลธรรม เป็นเครื่อง
แก้ปัญหาวัยศีลธรรม ให้มันถูกฝาถูกตัว และถูกเรื่อยไป
ตามลำดับ.

เราจะต้องพิจารณาดูถึงข้อที่ว่า วัฒนธรรมมัน
เปลี่ยนไป เป็นวัตถุนิยม จนไม่มีศีลธรรม. เราไม่มี
วัฒนธรรมอย่างบริสุทธิ์ ที่จะทำให้นมนุษย์มีความสะอาด
สว่าง สงบ. เราชวนกันเปลี่ยนไปเป็นวัตถุนิยม ถือวัตถุ
เป็นหลัก มุ่งผลทางวัตถุ; อย่างนี้เรื่องมันก็สับสนกันหมด.
รับโทษของวัตถุนิยม แล้วก็ไม่รู้ว่าจะแก้กันอย่างไร.

เรามีค่านิยมที่เปลี่ยนไปโดยไม่รู้สึกรู้ส. เดี๋ยวนี้
เราบริโภคสิ่งต่างๆ ด้วยอำนาจของกิเลส ที่ตั้งรากฐาน
อยู่บนวัตถุนิยม. เรากินอะไรกันอย่างกินเหยื่อ ไม่ใช่กิน

อย่างกินอาหาร ; กินอย่างกินเหยื่อ มันก็กินเพื่อความ
เอร็ดอร่อย. ถ้ากินอย่างกินอาหาร มันก็เพื่อประโยชน์แก่
ร่างกายอย่างถูกต้อง. เมื่อกินอย่างกินเหยื่อ ไม่ได้กินอย่าง
อาหาร มันก็เกิดอาการที่เรียกว่า อาหารไม่พอกที่จะกินกัน.
เราควรจะเปลี่ยนเป็นกินอย่างกินอาหาร. อย่ากินอะไรใน
โลกนี้กันอย่างกินเหยื่อต่อไปอีกเลย ; แล้วอาหารมันก็พอ
ที่จะกินกัน.

เราเข้าใจต้นเหตุแห่งปัญหา แล้วเราก็สามารถ
ที่จะแก้ปัญหานี้ได้ ในลักษณะที่เรียกว่า ขึ้นทางไหนถึง
ทางนั้น นี่เป็นสัมมาทิฐิในแง่หนึ่ง ซึ่งจะต้องมองให้เห็น
และนำมาใช้.

สัมมาทิฐิใน ข้อที่ ๒ ต่อไป ก็จะต้องมองให้
เห็นว่า การศึกษาในโลกนี้ไม่สมบูรณ์ ; สอนให้รู้กัน
แต่หนังสือกับอาชีพ แล้วก็ ขาดวิชาที่จะเป็นมนุษย์ หรือ
เป็นคนกันให้ถูกต้อง คือวิชาธรรมะ, หรือศีลธรรมนั่นเอง
เรารู้กันแต่หนังสือ รู้แต่วิชาชีพ ไม่รู้ว่าจะเป็นคนกัน
อย่างไร ? เกิดมาทำไม ? ควรจะได้อะไร ? เราไม่รู้. ^{นี้}
เรียกว่า การศึกษานี้ขาดส่วนที่จำเป็น, คือขาดส่วนที่
เรียกว่าธรรมะ หรือศีลธรรม.

ถ้าเหลือวิสัย ที่กระทรวงศึกษาธิการ หรือ
เจ้าหน้าที่จัดการศึกษาจะทำได้ ก็ควรจะแบ่งเบาภาระไปให้
วัดวาอาราม ช่วยจัดในส่วนที่ยังขาดอยู่นี้ เหมือนอย่างแต่
ก่อน ที่เคยใช้วัดเป็นแหล่งอบรมศีลธรรม ก็คงจะสมบูรณ์
ได้. เราต้องจัดให้ลูกเด็ก ๆ ของเรา อย่างน้อยที่สุดก็คือ
กลัวบาป และกลัวบุญ.

อาตมาอยากจะพูดว่า เพียงเท่านั้นก็พอ; ไม่ต้อง
เอากันให้มากมาย เหมือนที่กะแผนการ วางหลักสูตรยืดยาว
สำหรับพูดเก่ง สำหรับรู้เก่ง; แต่แล้วก็ไม่มีน้ำใจ ที่ว่า
กลัวบาป หรือกลัวบุญ. เรื่องกลัวบาปนี้ ไม่อาจจะทำ
ได้ด้วยการสอนให้เรียน ให้ท่อง ให้จดไว้ในสมุด
เหมือนที่กำลังคิดว่าจะทำกัน.

เราจะต้องคิดดูให้ดีๆ เด็ก ๆ ของเรากลัวผี กลัว
จิ้งจก กลัวงูก็จริง ชนิดที่โตแล้วก็ถอนไม่ออก ยังคงกลัวอยู่
นั่น นั่นมันเกิดมาจากอะไร? เกิดมาจากการที่ผู้ใหญ่ได้ทำ
อะไร โดยไม่รู้สึกรู้สักตัวตาม ๆ กันมา จนเด็กเกิดกลัวผี กลัว
จิ้งจก กลัวงูก็จริง เหล่านั้นเป็นต้น.

เดี๋ยวนี้เราจะเปลี่ยนเป็นว่า เราจะทำให้เขากลัว
 บาปในลักษณะอย่างนั้นเท่านั้น ผีงแน่นอนลงไป
 สันดาน จึงจะแก้ปัญหาข้อนี้ได้, ก็มีความถูกต้องทาง
 ศีลธรรม เป็นปีกแผ่นแน่นอน อยู่ในยุวชนของเรา.

ลองเปรียบเทียบกันดู เด็กสมัยก่อนกับเด็กสมัยนี้
 ในเรื่องบาป—บุญ เด็กสมัยก่อนกลัวบาป พอได้ยินว่า
 บาปก็สะดุ้ง; เด็กสมัยนี้ถ้าใครไปทักว่าบาป ก็เลบลิ้น
 หลอก. คำว่าบุญ สมัยก่อนเป็นสิ่งที่ไม่ต้องรู้จักกันก็จริง
 แต่ทุกคนปรารถนา เด็ก ๆ ตัวเล็ก ๆ ก็อยากจะมีบุญ, อยาก
 จะทำบุญ. สำหรับเด็กสมัยนี้ บุญไม่มีความหมายอะไร.
 ได้ต่างหาก, ได้อะไรตามที่เรากำลังต้องการต่างหาก จึงจะ
 เรียกว่าดี.

ความรู้สึกต่อบิฑามารดา ครูบาอาจารย์ ก็แตกต่าง
 กันอย่างลิบลับ สมัยก่อนเคารพนับถือบิฑามารดา
 ครูบาอาจารย์ รวากับว่าเป็นบุคคลพิเศษ อยู่เหนือศีระ
 อยู่เหนือเกล้าเหนือหัว. เด็กสมัยนี้ไม่มีความรู้สึกอย่างนั้น;
 เพราะว่าการศึกษาบรมมาตั้งแต่อ่อนแต่ออก, ไม่ได้ทำ
 ให้เกิดความรู้สึกอย่างนั้น.

อาตมาเห็นว่า ไม่รู้หนังสือก็ได้ ขอให้มีศีลธรรม
ก็แล้วกัน. ท่านลองเปรียบเทียบกันดูว่า อย่างไหนจะ
ปลอดภัย? คนไม่รู้หนังสือแต่มีศีลธรรม, กับคนรู้หนังสือ
แต่ไม่มีศีลธรรม, อันไหนจะเป็นที่น่าปรารถนากว่า?
สมัยโบราณไม่ได้เรียนหนังสือ ไม่รู้หนังสือ แต่อยู่กันได้ดี
อย่างมีศีลธรรม มีความสงบสุขในสังคม. นี่เรา ควรจะถือ
เป็นหลักว่า มนุษย์เราจะรอดได้เพราะศีลธรรม; ไม่ใช่
รอดได้เพราะรู้หนังสือ หรือแม้แต่วิชาชีพ.

นี่เรียกว่าเป็นสัมมาทิฐิ ที่จะต้องนำมาใช้ให้ถูก
ต้อง ต้องมีความเข้าใจอย่างถูกต้อง ต่อสิ่งเหล่านี้ แล้วก็
จัดให้เป็นไป คือให้มีความรู้สึกในทางจิตสูง โดยหลักว่า
กลัวบาปและกลัวบุญ. อย่าไปมัวกลัวกันอยู่แต่ว่า “คอม-
มิวนิสต์มา ศาสนาหมด”; ควรจะกลัวไปถึงว่า “คอมมิวนิสต์
ไม่ทันมา ศาสนาก็หมดเสียแล้ว”.

พระพุทธเจ้าท่านตรัสว่า ธรรมะหรือศาสนาจะหมด
ไป ก็เพราะพวกพุทธบริษัททั้งสี่^๕เอง. พวกที่อยู่ข้างนอก
วง^๕นี้ ไม่มาทำให้ศาสนาหมดได้, ฉะนั้นเราควรระวัง

ในการที่จะไม่ทำให้ศาสนาหมดไป ด้วยความไม่รู้เท่าถึงการณ์
ของเราเอง.

เราต้องมีศาสนาที่ถูกต้องมั่นคง สำหรับรับ
หน้าคอมมิวนิสต์. ถ้าเรามีศาสนานั้น เราสามารถที่จะ
รับหน้าคอมมิวนิสต์, มีธรรมะรับหน้าคอมมิวนิสต์. เราไม่
รู้จักใช้ศาสนา กลับไปทำให้ศาสนาอ่อนแอ ไม่สามารถจะ
ต้านทานอะไรได้เลย.

ขอให้ใคร่ครวญดูอีกทีหนึ่ง อย่างที่อาตมาก็เคย
กล่าวมาแล้ว ในคราวก่อนๆ ว่าคอมมิวนิสต์เกิดขึ้นมาใน
โลกนี้ได้ เพราะศาสนาหมด มันว่างอยู่ ในที่แห่งหนึ่ง
ในยุคหนึ่ง; ที่นั้นไม่มีศาสนา คนเห็นแก่ตัว เกิดนายทุน
กระดากซั๊บ ชูตรีต มันจึงเกิดลัทธิคอมมิวนิสต์ขึ้นมาในโลก.
ถ้าไม่มีระบบนายทุนกระดากซั๊บ คอมมิวนิสต์ก็ไม่มีทางที่จะ
เกิดขึ้นมาในโลกได้.

เพราะศาสนาหมด เกิดความเห็นแก่ตัว ขนาดเป็น
นายทุนกระดากซั๊บ ก็นายทุนกระดากซั๊บนั่นเอง สร้าง
คอมมิวนิสต์ขึ้นมาในโลก เพราะว่าไม่มีศาสนา หรือศาสนา
มันหมด. ถ้าศาสนามีอยู่อย่างเข้มแข็ง นายทุนกระดาก

ซัปกัไม่อาจจะเกิดขึ้นในโลกนี้ได้เหมือนกัน; คอมมูนิสต์
ย่อมไม่มีโอกาสที่จะเกิดขึ้น.

ขอให้ใคร่ครวญให้ถี่ๆ นี่ก็เป็นสัมมาทิฏฐิ ที่จะ
ต้องหาให้พบ คือความเข้าใจอย่างถูกต้อง ว่ามันมีมูลเหตุ
อย่างไร? เราไป กลัวในสิ่งที่ไม่ควรกลัว แล้ว ไม่กลัวใน
สิ่งที่ควรกลัว.

ที่นี้ ข้อที่ ๓. ก็จะต่อไป ว่า โลกปัจจุบันมี
อารยธรรมที่ทำลายวัฒนธรรม ความตึงามทางจิตใจถูก
ทำลายหมดไป โดยอารยธรรมเนื้อหนัง. เดียวกันบุชชา
อารยธรรมเนื้อหนัง วัฒนธรรมส่วนจิตใจก็หมดไป; เรา
กำลังหลงอารยธรรมเนื้อหนัง. บู่ ยา คา ยา ของเรา มี
อารยธรรมที่ส่งเสริมศีลธรรม. เรา บัดนี้มีอารยธรรมเนื้อ
หนัง ที่ทำลายศีลธรรม; เราไม่ทำตามรอยบรรพบุรุษของ
เราเลย.

เดี๋ยวนี้เราไม่รู้จักยาเสพติด ที่ร้ายกว่ายาเสพติด
ที่เรา กำลังกลัวกันอยู่; นั่นคือสิ่งมอมเมา ที่เราเผยแพร่
กันไปในสื่อมวลชนทุกชนิด ให้ยุวชนของเราเป็นทาส
กามารมณ์. อันนี้เป็นยาเสพติด ยิ่งกว่ายาเสพติด ที่กำลัง

กลัวกันอยู่เป็นไหน ๆ. จงรู้จักยาเสพติด ที่ร้ายกว่ายา
เสพติด ที่เรากำลังกลัวกันอยู่.

ยุวชนถูกมอมเมา ไปในทางอารยธรรม^๕ เนื้อ
หนัง อย่าง^๕ นั้น มันเป็นความเสียหายแก่ความเป็นมนุษย์ของ
เขา. สิ่งที่เขา^๕นึกถึงทุกลมหายใจเข้าออก ทั้งวันทั้งคืน ก็
คือสถานการณ^๕นั้นเอง, หรือเขา^๕ระลึกถึงวันลือตเตอร์
จะออก แทนที่เขาจะนึกถึงบิดามารดา ครูบาอาจารย์ ชาติ
ศาสนา มหาษัตริย์ อยู่ทุกลมหายใจเข้าออก หรือทั้งวัน
ทั้งคืน.

เดี๋ยว^๕สิ่งที่คนเขา^๕ซุ่ม^๕ เนื้อเกล้า เนื้อเคี้ยว
เนื้อหัว ทุกคราวที่ประกอบกิจสำคัญนั้น คือแก้วเหล้า;
แทนที่จะเป็นพระรัตนตรัย หรือเป็นพระเจ้า มันเป็นแก้ว
เหล้า. ขอให้คิดดูเถิดว่า มันเปลี่ยนไปอย่างไร? แล้วมัน
จะไปสู่ทิศทางไหน? ทั้งหมดนี้เป็นตัวอย่าง ของสิ่งที่จะ
ต้องมีสัมมาทิฐิเข้ามาแก้ไข ให้รู้โดยถูกต้อง แล้วก็
ขจัดความผิดพลาดให้หมดไป.

ที่^๕ ข้อที่ ๔. อาตมาอยากจะชวนให้ท่านทั้งหลาย
เหลียวไปทางอีกทางหนึ่ง คือเหลียวไปทางยุวชน ให้มีการ

ปรับปรุงชุมชนของเราให้ถูกต้อง, ให้เกิดเด็กที่ดีอย่าง
ที่เราต้องการ ว่าเด็กดีคืออนาคตของชาติ, เด็กสมัยก่อน
สะอึกกลัวต่อบาป แม้ว่าเขาจะโง่กว่าเด็กสมัยนี้, โง่ขนาด
กลัวผีหลอกมากกว่าเด็กสมัยนี้. เด็กสมัยนี้สามารถจะแกล้ง
หลอกบาป; เขาฉลาดกว่า รู้หนังสือมากกว่า. เด็กสมัย
นี้กลัวคำว่า ช่วย มากกว่าที่จะกลัวคำว่าบาป. เขาไม่รู้จักบาป
เขารู้จักคำว่า ช่วย ก็มักจะไม่ได้อะไร ตามที่เขาต้องการ.

เราจะต้องบริหารจัดการศึกษา ให้เด็ก ๆ ของเรา
กลัวบาปกลัวบุญ เท่านั้นก็พอ; สอนวิชาหนังสือหนังสือ
อาชีพกันเท่าไร เด็กก็ไม่กลัวบาป; แม้จะสอนธรรมะ
อย่างที่ตั้งใจว่าจะสอนกัน เป็นหลักสูตรใหญ่โต ก็ยังไม่แน
นอนว่า เด็กจะกลัวบาป. เราสอนในแง่ของจริยธรรม
มากกว่าในแง่ของศีลธรรม.

จริยธรรมในที่นี้คือ หลักวิชาที่เป็นรูปของปรัชญา
อันเกี่ยวกับศีลธรรม; ส่วนศีลธรรมนั้นคือ ระบบการ
ประพฤติปฏิบัติลงไปตรงๆ. จริยธรรมคือ philosophy
of morality ศีลธรรมนั้นคือตัว morality นั้นเอง. เรา
สอนกันแต่จริยธรรมเพื่อเจ้า มันก็ไม่มีศีลธรรมได้. ไป

กิตฺตุให้ตี ๆ : มีแต่คนพูดได้; ไม่ประพฤติปฏิบัติ, ไม่มีศีลธรรมแล้ว ก็จะมีนักรัทธิอยู่ในคุกในตาราง, จะมีคนเก่งขนาดพระวิษณุกรรม อยู่ในคุกในตาราง.

เมื่อไม่กี่วันมานี้ มีธรรมาสันฐานด้วยห่วยอย่างประณีต อย่างไม่น่าคิดว่าคนจะทำได้ส่งมาที่วัด. ชาวบ้านมาเห็นเข้าแล้วกันว่า นี่คนทำหรือพระวิษณุกรรมทำ ก็บอกว่าถูกแล้ววิษณุกรรมทำ. เตียววันวิษณุกรรมอยู่ที่ไหน? ก็ตอบเขาว่า อยู่ในตาราง ในคุกหลุโทษที่กรุงเทพฯ นี่มันหมายความว่า เขามีความรู้ในทางอาชีพ สามารถขนาดนั้น. ศิลปกรรมที่ทำด้วยห่วย กิตฺ, ทำด้วยไม้จำประดับมุก กิตฺ, ด้วยลงรักลายทอง แกะสลัก กิตฺ, ทำได้ในคุกในตาราง; เพราะว่า คนมีอาชีพถึงขนาดนั้นแล้ว แต่ไม่มีศีลธรรมก็ต้องเข้าไปอยู่ในคุกในตาราง.

ขอให้เข้าใจว่า ถ้าเรามัวสอนกัน แต่เรื่องหนังสือและอาชีพ ไม่สอนศีลธรรมแล้ว ไม่เท่าไรพระวิษณุกรรมก็จะไปรวมกันอยู่ในคุกในตาราง; แม้คนที่มีความยาวเป็นหาง ก็มีโอกาที่จะไปอยู่ในคุกในตาราง ถ้าเขาละเลิกศีลธรรมเสียเมื่อใด.

ผู้พิพากษาไม่กินสินบน ก็เพราะว่าเขามีศีลธรรม; ไม่ใช่เพราะเขารู้กฎหมาย ว่าสินบนกินไม่ได้กฎหมายห้าม; แต่แล้วก็มีผู้พิพากษากินสินบน. ผู้พิพากษาที่ไม่กินสินบนนั้น เพราะมีศีลธรรม ลองไม่มีศีลธรรม เขาก็กินสินบน.

ขอให้เรานึกถึง วิชาที่จะทำให้นุชนุ้ยมีความเป็นมนุษย์ ตามความหมายสูงสุด อาตมาเคยระลึกได้ว่า สมัยเป็นเด็ก ๆ ได้ยินคำพูดคำหนึ่ง ที่ยังติดใจอยู่กระทั่งบัดนี้ คือคำว่า “อธยาตมวิทยา” ในหนังสือแบบเรียนเล่มไหน ก็ลืมเสียแล้ว; แต่พูดถึงอธยาตมวิทยา ก็เป็นวิชาออกไปจากหนังสือและอาชีพ ถ้าถือตามตัวหนังสือ คำนี้ก็แปลว่า วิทยาอันจะสร้างสรรค์ซึ่งอาตมาอันยิ่ง; อธิ-ยา-ต-ม คือ อธิ กับ อาตม อาตมาอันยิ่ง, ตัวตนอันยิ่ง วิชาที่จะทำให้เกิดตัวตนอันยิ่ง ก็คือวิชาศีลธรรม นั่นเอง. เตียนหายไปแล้ว ไม่ได้ยินคำ ๆ นี้.

ขอให้เราคิดถึงกลับมาใหม่ ว่ามีวิชาที่จะสร้างคนที่ยิ่งกว่าธรรมดา, ให้มีค่านิยมทางมารยาท ทางศีลธรรมกันเสียใหม่. สมัย บู่ ย่า ตา ยาย หญิงสาววัยรุ่นคนไหนหัวร่อคึก ๆ

เนื้อตัวสั้นรวเหมือนกับกระจันตัวเล็กๆ ^{ซึ่งเมืองไชยานเรียก}
กันว่า ^{นะแหล}. เด็กหญิงชนิดนี้^๕จะถูกถือว่า เป็นตัวกาลกิณี
ไม่มีใครอยากจะรับมาเป็นสะใภ้เลย. ^๕เตียว^๕เห็นหัวเราะเช่น
นั้น ริกๆ รัวๆ เช่นนั้นเป็นของน่ารัก. คนเหล่านั้นนิยม
แต่นำเราร้อน ก็ขอให้กิดๆ เตอะว่า มีจิตใจต่างกันอย่างไร?

ขอให้เด็ก ๆ ของเรา รู้จักคำว่าบุญว่ามาปอย่าง
ถูกต้อง, ให้รู้จักพระพุทธเจ้า, รู้จักนรก รู้จักสวรรค์ รู้จัก
นิพพาน คือ รู้จักพระพุทธเจ้าในภาษาธรรม ว่าพระพุทธ-
เจ้ายังอยู่กับเรา ไม่ได้นิพพานไปแล้ว เหมือนอย่างที่เขาว่า.

นรก นั้นคือ ความร้อนใจ, สวรรค์ คือ ความสะดวก
ใจสบายใจ, นิพพาน คือจิตไม่มีอะไรบกวน. รู้นรกอย่างนี้^๕
แล้ว ตายไปก็ไม่ตกนรกชนิดไหน, ได้สวรรค์อย่างนี้^๕แล้ว
ตายไปก็ได้สวรรค์ทุกอย่างที่ควรจะได้.

นิพพานนี้^๕ควรจะตั้งต้นที่นี่ ไม่ใช่ออกไวกหลาย
สิบ หลายร้อย หลายพัน หลายหมื่นชาติ แล้วจึงจะถึงนิพพาน
ถ้าเรา^๕รู้จักนรก สวรรค์ นิพพาน ในลักษณะนี้^๕ ก็จะเกิด
การกลัวบาปและกลัวบุญ.

เด็ก ๆ เขาจะต้องปฏิบัติอย่างเคร่งครัด ในการ
เคารพตัวเอง ว่าเราเกิดมาเป็นคน ต้องทำอย่างคน. เขา
ต้องเชื่อถือตัวเองว่า เมื่อคนอื่นทำได้, เราก็ต้องทำได้. เขา
ต้องบังคับตัวเอง ให้ทำตามที่เราจะทำได้ จึงจะได้ชื่อว่า ได้มี
ความเป็นมนุษย์อย่างถูกต้อง สำหรับจะช่วยกันสร้างโลกนี้
ให้งดงาม ไม่มีปัญหาที่เป็นวิกฤตการณ์แต่อย่างใด.

ขอให้ปรับปรุง เกี่ยวกับสัมมาทิฐิให้ถูกต้อง,
ให้มีการปรับปรุง เกี่ยวกับยุวชนอย่างถูกต้อง แล้วศีล-
ธรรมก็จะกลับมา; จะกลับมาเหมือนกับว่า ของที่หายไป
กลับมา, สัตว์ที่หายไปกลับมา, ลูกเล็กเด็กแดงที่หายไปกลับ
มา, ญาติทั้งหลายที่หายไปแล้วกลับมา, ทุกอย่างที่พักปรารถนา
หายไปแล้ว ได้กลับมา.

ทั้งหมดนี้ ขอให้หวังการที่ทรงอำนาจ เช่นรัฐบาล
เป็นต้น ดำเนินการเพื่อให้ศีลธรรมกลับมา. อย่าเห็นว่า
มันจะเป็นเรื่องที่น่าเบื่อ; รอไม่ไหวก็ไม่อยากจะทำ,
และอย่าเห็นว่าเป็นเรื่องถอยหลังเข้าคลองเลย. เหมือนกับว่า
เรือออกไปถึงปากน้ำ เห็นพายุพัดมาอย่างอันตรายแล้ว ก็
ถอยหลังเข้าคลอง เพื่อความปลอดภัย. อย่างนี้การถอยหลัง

เข้าคลองไม่ใช่สิ่งที่ผิดพลาด หรือน่าละอายแต่ประการใด,
เป็นการถอยเข้าไปหาความถูกต้อง แล้วศีลธรรมก็จะกลับมา.

ธรรมะเป็นสิ่งที่มีความวิธทำให้กลับมา โดยลักษณะ
ย่อ ๆ ดังกล่าวมาแล้วนี้.

เวลาสำหรับการบรรยายนี้หมดแล้ว อาตมาขอยุติการบรรยาย
ในครั้ง^{๕๕} นี้ไว้แต่เพียงเท่านี้.

ออกอากาศครั้งที่ ๑๕

วันอาทิตย์ที่ ๑๖ ก.ย. ๒๒

เวลา ๘.๐๐-๘.๓๐ น.

ธรรมะในฐานะสิ่งที่ต้องศึกษา ทั้งโดยภาษาคนและโดยภาษาธรรม.

ท่านสาธุชน ผู้มีความสนใจในธรรมทั้งหลาย,

การบรรยายปาฐกถาธรรมในวันนี้ อาตมาจะได้กล่าวโดยหัวข้อว่า ธรรมะในฐานะสิ่งที่ต้องศึกษา ทั้งโดยภาษาคน และภาษาธรรม.

ในปัจจุบันนี้ ธรรมะเป็นสิ่งที่ต้องกลับมา. โลกอยู่ในฐานะที่ใกล้ความวิनाส เพราะปราศจากธรรมะ; ธรรมะจะต้องกลับมาเพื่อช่วยโลก. การที่จะทำให้ธรรมะกลับมา เราจะต้องรู้จักธรรมะกันให้เป็นอย่างดี. ข้อนี้เราจะต้องศึกษาให้รู้ธรรมะ อย่างถูกต้องและสมบูรณ์; นั่นคือรู้ธรรมะ อย่างถูกต้อง ทั้งโดยภาษาธรรม และภาษาคน.

คำว่า ภาษาคน ภาษาธรรม^{นี้} บางคนก็เคยได้ฟัง
มาแล้ว มีความเข้าใจอยู่บ้างแล้ว; แต่บางคนก็ยังไม่เคย
ฟัง จึงขอจำกัดความของคำว่า “ภาษาธรรม—ภาษาคน” ตาม
ที่สมควร.

ธรรมะที่พูดไปตามที่ตาเห็น คือตา^{นี้}เห็นมองเห็น
ของบุคคลที่ยังไม่รู้ธรรมะ^{นี้} เรียกว่า ธรรมะในภาษาคน;
เพ่งเล็งไปยังวัตถุไปยังบุคคล หรือไปยังปรากฏการณ์. ส่วน
ธรรมะในภาษาธรรม^{นี้} คือธรรมะที่กล่าว หรือพูดตาม
ที่ดวงตาปัญญา หรือดวงตาธรรมะมองเห็น; เพ่งความ
หมายไปในทางธรรม ในลักษณะที่ลึกซึ้ง, เป็นสันตทิฏฐิโก
คือบุคคลนั้นจะเห็นได้ด้วยตนเอง, เป็น อกาลิโก—เห็นว่า
ธรรมะนั้น ไม่ขึ้นอยู่กับเวลา เป็นอิสระแก่เวลา : ทำเมื่อไร
ได้รับผลเมื่อนั้น, มีลักษณะเป็น บัณฑิตตั้ง เวทิตัพโพ คือ
แม้ผู้รู้รู้ใดเฉพาะตน รู้แทนกันไม่ได้, หรือจะบอกกล่าว
กันก็ยังไม่ได้ ต้องให้ไปมีธรรมะเอง แล้วรู้เห็นของ
ตนเอง.

ธรรมะในภาษาคน^{นี้} เคยเรียกกันว่าบุคคลาธิษฐาน,
ธรรมะในภาษาธรรม^{นี้} เคยเรียกกันว่า ธรรมาธิษฐาน.

ภาษาคนก็พูดไปตามวิชาฝ่ายฟิสิกส์ ในฝ่ายภาษาธรรมก็พูดไปตามวิชาฝ่าย เมตาฟิสิกส์ มีลักษณะตรงกันข้าม หรือคนละแง่คนละมุม. เราจะต้องรู้จักธรรมชาติทั้งโดยภาษาคน และโดยภาษาธรรม จึงจะสามารถทำให้ธรรมะกลับมา.

อาตมามีความเห็นว่าจะอธิบายเรื่องนี้พร้อมกันไปกับตัวอย่าง ยกมาเป็นอย่างๆ พร้อมกันไปจะดีกว่า ก็จะทำให้เข้าใจ และเป็นการประหยัดเวลา.

ธรรมะข้อแรก หรือ คำแรก ที่จะยกมากล่าวในที่นี้ก็คือคำว่า พุทธะ หรือ พระพุทธเจ้า; เมื่อกล่าวโดยภาษาคน พระพุทธเจ้าก็เป็นบุคคลในประวัติศาสตร์, นิพพานแล้ว, ถวายพระเพลิงแล้ว ทั้งสองพันกว่าปีมาแล้ว คือไม่มีอยู่แล้วในบัดนี้ โดยภาษาคน.

แต่ถ้ากล่าวโดยภาษาธรรมแล้ว พระพุทธเจ้ายังอยู่, ยังอยู่ตลอดกาล, ยังอยู่กับเราได้. เราสามารถน้อมนำเข้ามาไว้ในใจ ตลอดเวลาได้; อย่างที่พระพุทธองค์ตรัสว่า ผู้ใดเห็นธรรม ผู้นั้นเห็นเรา; ผู้ใดเห็นเรา ผู้นั้นเห็นธรรม. ธรรมในที่นี้ ประสงค์เอาเรื่องความทุกข์

และความดับสนิทแห่งความทุกข์ โดยรายการอันละเอียด
ที่เรียกว่า ปฏิจจนุปบาท. ดังนั้นจึงมีคำตรัสว่า ผู้ใด

เห็นธรรม ผู้นั้นเห็นปฏิจจนุปบาท; ผู้ใดเห็นปฏิจ
จนุปบาท ผู้นั้นเห็นธรรม; ผู้ใดเห็นธรรม ผู้นั้น
เห็นเรา; ผู้ใดเห็นเรา ผู้นั้นเห็นธรรม ดังนี้.

การรู้จักพระพุทธเจ้ากันในภาษาคนนั้น มี
เรื่องให้เห็นว่าเป็นเรื่องน่าอัศจรรย์ ดังจะเอามาเล่าให้ฟังว่า:-

ในสมัยที่ มิชชันนารีคริสเตียน เข้ามาสู่ประเทศไทย
ใหม่ๆ คณะมิชชันนารีเซาตามพุทธรบริษัทไทย ว่า เดียวนี้
พระพุทธเจ้าอยู่ที่ไหน? พุทธรบริษัทคนนั้นก็ตอบอย่างพา
ชื่อว่า พระพุทธเจ้าปรินิพพานแล้ว. พวกมิชชันนารีจึงถาม
ว่า ท่านทั้งหลาย ต้องการจะมีที่ฝังฝังในบุคคลที่ตายแล้ว
หรือในบุคคลที่ยังอยู่? พระเจ้าของเราอยู่ตลอดกาล,
ยังอยู่กับเรา อยู่กับเราได้เสมอไป ท่านจะฝังคนตายแล้ว
หรือฝังคนที่ยังอยู่? พุทธรบริษัทผู้นั้นก็ถึงกับงง และรู้
ความที่ตนเองมีปมค้อย อย่างน่าละอาย อย่างนี้.

ขอให้เราทุกคน จงรู้จักพระพุทธเจ้าทั้งโดยภาษา
คนและภาษาธรรม. เราต้องการพระพุทธเจ้า ที่ยังอยู่

กับเราได้ตลอดไป. นี่คือคำอธิบาย เกี่ยวกับภาษาคนและ
ภาษาธรรม ในเรื่องของพระพุทธเจ้า.

ที่นี้มาถึง คำที่ ๒. พระธรรม. พระธรรมใน
ภาษาคน ก็เล็งถึงวัตถุ คัมภีร์ เสียงที่แสดงธรรม. ลูก
เด็ก ๆ ของเราได้รับคำสั่งสอนว่า พระธรรม คือคำสั่งสอนของ
พระพุทธเจ้า. นี่เป็นเรื่องภายนอก เป็นภาษาคน. ถ้า
เป็นภาษาธรรม คำว่า พระธรรม หมายถึง ความถูกต้อง
แห่งความรู้ และการปฏิบัติของมนุษย์ทุกชั้นทุกตอน
แห่งวิวัฒนาการของเขา; เป็นธรรมะที่ไม่อยู่ในตัว หรือ
อยู่ที่เสียงของผู้พูด. แต่เป็นธรรมะที่สามารถนำเข้ามา
มาสู่จิตใจ, ประดิษฐานไว้ในใจ ในลักษณะที่รู้สึกได้ด้วยใจ,
เป็นสันติภูมิจิต เป็นต้น ตรงกับพระพุทธภาษิตที่ว่า : เห็น
ธรรมะคือเห็นตถาคต, เห็นตถาคตคือเห็นธรรมะ.

หรือถ้าจะกล่าวโดยหลักวิชา ให้กว้างออกไป ก็
กล่าวได้ว่า ธรรมะนั้นมีอยู่ ๔ ความหมาย คือ ตัวธรรม-
ชาติ อย่างหนึ่ง, ตัวกฎของธรรมชาติ อย่างหนึ่ง, ตัว
หน้าที่ตามกฎหมายของธรรมชาติ อย่างหนึ่ง, และ ผลที่ได้รับ
จากการปฏิบัติตามกฎหมายของธรรมชาติ หรือตามหน้าที่อย่าง

หนึ่ง เป็นสื่อความหมายด้วยกันอย่างนี้. ^{๕๕}นี่เป็นธรรมะใน
ภาษาธรรมคือละเอียดอยู่มาก ; จะต้องเห็นด้วยตาปัญญา
หรือตาธรรม, ธรรมจักขุ.

ที่^{๕๖}นี้มาถึง คำที่ ๓. ว่า พระสงฆ์. พระสงฆ์ใน
ภาษาคน หมายถึง บุคคลที่บวชมาเป็นบรรพชิต, หรือหมู่
คณะของบุคคลเช่นนั้น เรียกว่าพระสงฆ์. ส่วนพระสงฆ์
ในภาษาธรรมนั้น หมายถึง คุณธรรม ที่มีอยู่ในจิตใจ
ของผู้ประพาศธรรม บรรลุมรรค ผล ตามลำดับไป จน
กระทั่งมรรค ๔ ผล ๔. เป็นคุณธรรมอยู่ในจิตใจ ที่ใครๆ
ก็สามารถจะน้อมนำเข้ามา ใส่ไว้ในจิตใจของตนๆได้. มี
ลักษณะเป็นนามธรรมอย่างนี้.

ที่^{๕๗}นี้มาถึง คำที่ ๔, ว่า ศาสนา เมื่อกล่าวโดย
ภาษาคน ตามที่คนทั่วไปรู้สึกกันอยู่ แม้แต่ลูกเด็กๆ คำว่า
ศาสนา ก็เล็งไปถึงวัดอุคคัคคิทธิ, ปฎิมากรรมคัคคิทธิ,
โบสถ์ วิหาร พระเจดีย์ ผ้ากาสาวพัสดร์ ที่เหลื่องอร่ามไป
หมด, ^{๕๘}นี่เขาเรียกว่าศาสนา. ที่จะดูศาสนาเจริญหรือเสื่อม
ก็ดูกันที่นี้.

แต่ว่าโดยภาษาธรรมแล้ว ศาสนานั้น ได้แก่วัตถุ
ที่สามารถเป็นที่พึ่งแก่มนุษย์ได้จริง, ระบบปฏิบัติที่เอา
มาใช้เป็นที่พึ่งได้จริง, นั่นคือตัวศาสนา. เรียกอีกอย่างหนึ่ง
ก็เรียกว่า *พหุพจน์* คือการประพจน์อันประเสริฐ มีความ
งามทั้งเบื้องต้น ท่ามกลาง และเบื้องปลาย.

ศาสนาไม่ว่ายุติโบสถ์ วิหาร วัดวาอาราม; ศาสนา
ในภาษาธรรมนั้น อยู่ในใจของคน ไม่มีใครทำลายได้
รักษาไว้ได้; แม้ว่าศาสนาภายนอก คือโบสถ์ วิหาร
เป็นต้น จะถูกเผาผลาญหมดสิ้นไป; ศาสนาจริงในภายใน
ก็ยังอยู่ในจิตใจของบุคคล.

ฉะนั้นเราจึงเห็นว่า ศาสนาที่แท้จริง นั้น ไม่มี
ใครทำลายได้ อย่างที่เรากลัวว่า คอมมิวนิสต์มา เผาวัดวา
อารามหมด มันก็หมดไปแต่เปลือกของศาสนา; ส่วนตัว
ศาสนาจริง ๆ อยู่ในหัวใจคน. คอมมิวนิสต์ก็ทำอะไรไม่ได้ ขอ
ให้รู้จักศาสนาชนิดที่แท้จริง และคงกระพันชาตรีอย่างยิ่ง
กันในลักษณะนี้เถิด.

ที่นี้มาถึงคำที่ ๕. ว่า พระเจ้า หรือ พระเป็น
เจ้า. พระเจ้าในภาษาคน นั้น เขาสอนกันว่า เป็นรูปร่าง

อย่างคน, มีอารมณ์รัก มีอารมณ์โกรธ เหมือนคน, อะไร ๆ ก็เหมือนคน ; อย่างนั้นนักวิทยาศาสตร์ยอมรับไม่ได้ กลิ่นไม่ลง, แล้วก็นำหัวที่ว่า เดียวนี้มีคนพูดว่า พระเจ้าตายแล้ว, พระเจ้าตายแล้ว ไม่มีใครนับถือพระเจ้าแล้ว นั่นเป็นพระเจ้าในภาษาคคน.

ครั้นมาถึง พระเจ้าในภาษาธรรม, คำว่า พระเจ้า หมายความว่า กฎแห่งวิวัฒนาการของธรรมชาติ. ท่านจงจำไว้ให้มั่นคงว่า กฎแห่งวิวัฒนาการของธรรมชาติ อันนี้แหละ ไม่รู้จักตาย มีสมรรถภาพ ทำหน้าที่ ตามที่กล่าวไว้ ว่า เป็นคุณสมบัติของพระเจ้าได้. นักวิทยาศาสตร์ยินดีรับ ในฐานะเป็นสิ่งสูงสุด. สูงสุดก็คือ สามารถสร้างสิ่งทั้งปวง, ควบคุมสิ่งทั้งปวง, ทำลายสิ่งทั้งปวงได้จริง. ยุติธรรมที่สุดอย่างยิ่ง มีอยู่ก่อนสิ่งทั้งปวง เป็นพระเจ้าที่เราต้องรู้จัก แล้วต้องประพฤติให้ตรงตามความประสงค์ ก็คือถูกต้องตามกฎแห่งวิวัฒนาการของธรรมชาติ นั่นเอง.

คนทุกคน มีพระเจ้าของตน ๆ อยู่โดยสัญชาตญาณ ; ไม่มีใครที่เว้น ว่าไม่มีพระเจ้า. เขาต้องมีพระเจ้า เพราะเขารู้สึกว่า ต้องมีสิ่งสูงสุดที่จะช่วยเขา ; ถ้าเขาไม่รู้จัก

พระเจ้าโดยแท้จริง เขาก็เอาสิ่งที่เขาคิดว่า จะช่วยเขาได้นั้นแหละเป็นพระเจ้า. ดังนั้น จึงมีคนบางคนเอาเงินเป็นพระเจ้า : พระเจ้าเงิน พระเจ้าเงินตรา ช่วยเขาได้สารพัดอย่าง.

เขารู้ไม่ว่า เงิน นั้นใน ภาษาโลก ๆ ก็เป็นของสารพัดนึก ช่วยได้จริง; แต่ในภาษาธรรมะแล้ว เงินนั้นเป็นสารพัดพิษ คือมีพิษอันร้ายกาจ ในทุกแง่ทุกมุม ทำให้โลกหาความสุขไม่ได้. คนที่ถือเงินเป็นพระเจ้า ก็จะต้องประสบปัญหาอย่างนี้. ขอให้รู้จักพระเจ้าจริง, พระเจ้าไม่จริง, โดยภาษาคน หรือโดยภาษาธรรมกันเสียให้ถูกต้อง.

ที่นี้ ก็มาถึงคำที่ ๖. ว่า โปสถ์ วิหาร พระเจดีย์ ต้นโพธิ์ ซึ่งเป็นวัตถุศักดิ์สิทธิ์. โปสถ์ วิหาร ก็คือโปสถ์วิหาร ที่เราเห็นอยู่ พระเจดีย์ก็คือยอดแหลม ๆ สลัดไปหมดที่เราเห็นอยู่. ต้นโพธิ์คือ ต้นไม้ศักดิ์สิทธิ์ที่ปลูกประจำวัด กล่าว ตามภาษาคน.

ถ้ากล่าวโดยภาษาธรรมแล้ว โปสถ์ วิหาร นั้นจะได้แก่ร่างกายของเรา นี้แหละ. เราจะต้องปรับปรุงร่างกายของเราให้เหมาะสม ที่จะเป็นที่ประทับอยู่ ของ

พระพุทฺธ พระธรรม พระสงฆ์ หรือของพระเจ้านี้ก็ได้. ถ้าถือพระเจ้านี้ให้ร่างกายนี้ดีพอ ก็จะเป็นที่อยู่ของพระเจ้า; ถ้ามีพระพุทฺธ พระธรรม พระสงฆ์ ก็ต้องทำให้ร่างกายนี้เหมาะสม ก็จะเป็นที่ประดิษฐานอยู่ของพระพุทฺธ พระธรรม และพระสงฆ์ ตามวิธีปฏิบัติของตนๆ.

โบสถ์ วิหาร ในภาษากน ก็เป็นเรื่องวัตถุไป โบสถ์ วิหาร ในภาษาธรรม ก็กลายเป็นร่างกาย ที่ประพศุติอย่าง บริสุทธิ์สะอาด ถูกต้อง เหมาะสม สำหรับจะเป็นที่สถิตแห่งพระพุทฺธ พระธรรม พระสงฆ์นั่นเอง.

พระเจดีย์ที่ยอดสล้างไสวไปหมดนั้น เป็นภาษากน เป็นอิฐเป็นปูน. พระเจดีย์ที่แท้จริง ในภาษาธรรมคือ ความจำไว้อย่างมั่นคง ถึงคุณงามความดีของบุคคล ของ พระธรรม หรือสิ่งที่ควรจดจำอันสูงสุด. พระเจดีย์จึง ได้แก่ จิตใจที่มีความทรงจำ ในสิ่งที่ประเสริฐสูงสุด. ^๕นี้ เรียกว่าพระเจดีย์ในภาษาธรรม.

เมื่อพูดถึง ตันโพธิ์ ภาษากนก็คือตันโพธิ์ที่ปลูก อยู่ตามวัด ต้องรดน้ำกันบ่อยๆ; แต่ตันโพธิ์ในภาษา ธรรมนั้น ก็คือ โครงสร้างแห่งโพธิปัญญา นับตั้งแต่

ศีล สมาธิ ปัญญา ขึ้นไปถึงมรรค ผล นิพพาน. ^{ขึ้น}
 เป็นโพธิพิกษา. ความเจริญงอกงามแห่งโพธิ เป็น
 ต้นไม้ปลูกอยู่ในจิตใจ ไม่ต้องรดน้ำ อย่างที่รดกันตาม
 ธรรมดา; แต่ต้องรดด้วยน้ำพิเศษ เช่นความเสียสละ
 ความขยันหมั่นเพียร เป็นต้น.

ที่นี้ มาถึง คำที่ ๗. ว่า อบายภูมิ หรือ สบายภูมิ.
 อบายภูมิ ในภาษาคน หมายถึงนรก เจริญงาน เปרט อสุรกาย
 มีลักษณะอย่างทีบอกเล่าต่อ ๆ กันมา หรือเขียนอยู่ตามผนัง
 โบสถ์ : นรกก็นึกการทรมาน ถึงต่อตายแล้ว, เจริญงานก็
 อยู่ตามทุ่งนา, เปิร์ตก็อยู่ที่ไหนก็ไม่รู้ แต่เชื่อว่ามี ผอม ท้อง
 เท้าภูเขา ปากเท้าชูเข็ม, อสุรกายก็เป็นผีชนิดหนึ่ง นินทุค
 ตามภาษาคน.

ถ้าพูดโดย ภาษาศรรณแล้ว นรกคือความร้อนใจ
 เหมือนกับไฟลุกอยู่ในใจ, เจริญงานคือความโง่ อย่างที่ไม่
 ควรจะโง่, เปิร์ตก็คือ ความหิวระหายด้วยอำนาจของ
 กิเลส, อสุรกาย ก็คือ ความซึชลาดอย่างไม่มีเหตุผล.
 นีภาษาศรรณก็กล่าวกันอย่างนี้.

ทั้ง สบายภูมิ สุกคติ มีสวรรค์ หรือ มนุษย์ที่ดี หรือ
 สวรรค์ตามภาษาคนก็อยู่ที่โลกมนุษย์. หรือ อยู่ในสวรรค์
 ที่จะถึงต่อตายแล้ว. ถ้าเป็น ภาษาธรรมก็ อยู่ในจิตใจ
 เมื่อจิตใจปรกตินั้น ตัวเองนับถือตัวเอง ให้อำนาจตัวเองได้
 มันก็เป็นสวรรค์. ถ้ามีกามารมณ์เป็นที่มุ่งหมาย ก็เป็น
 สวรรค์กามาวจร. ถ้าสงบสุข อยู่ในรูปฌาน ก็เป็น
 พรหมโลกชนิดที่มีรูป, ถ้าไม่มีรูป ก็เรียกว่าพรหมโลก
 ชนิดที่เป็นอรุณ. นรก สวรรค์ อยู่ในใจของคน.

พระพุทธเจ้าท่านตรัสไว้ตรง ๆ ว่า นรกทางอายตนะ
 เราเห็นแล้ว, สวรรค์ทางอายตนะเราเห็นแล้ว; หมายความว่า
 ว่ามีอยู่ที่ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ที่มีรูป เสียง กลิ่น รส
 โผฏฐัพพะ ธรรมารมณ์ เข้ามากระทบแล้ว ประพฤติผิด
 ก็เป็นนรกที่นั่น, ประพฤติถูกก็เป็นสวรรค์ที่นั่น.

ขอให้รู้จักอบายภูมิ และสบายภูมิ โดยทั้งสองภาษา
 อย่างนี้เถิด.

ทั้งนี้ ก็มาถึง คำที่ ๘. ความเกิด ความเกิดเป็น
 นั้นเป็นนี้ ชนิดที่จริงนั้น เป็นความเกิดในภาษาธรรม
 เป็นสันตทิฏฐิโก : เกิดเป็นสัตว์นรกเมื่อมีจิตใจเร่าร้อน,

เกิดเป็นมนุษย์ก็อย่างที่มีจิตใจเหมือนมนุษย์ธรรมดา, เกิดเป็นเทวดา ก็เมื่อสมบุรณ์ด้วยกามารมณ์, เกิดเป็นพระอรหันต์ ก็เมื่อหมดกิเลส, เกิดเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ก็เมื่อตรัสรู้ด้วยพระองค์เอง; ไม่ต้องรอให้ตายเสียก่อนแล้วจึงเกิด, เกิดใหม่ได้โดยที่ร่างกายไม่ต้องตาย. นี่เป็นการเกิดในภาษาธรรม. ภาษาคนเกิดจากท้องแม่; ใคร ๆ ก็เห็นอยู่แล้วไม่ต้องอธิบาย.

ที่นี้ ก็มาถึง คำที่ ๙. ว่า นิพพาน นิพพานในภาษาคน ก็เหมือนที่ลูกเด็ก ๆ ได้รับคำสั่งสอนในโรงเรียนว่า คือความตายของพระพุทธเจ้า, หรือของพระอรหันต์ หมายถึงความตาย. ลูกเด็ก ๆ เขาเข้าใจกันอย่างนี้. คนทั่วไปที่ได้รับคำสั่งสอนตามภาษาคน ก็ว่า นิพพานนั้น เราจะมีตัวมีตน เข้าไปสู่เมืองแก้ว อันกล่าวแล้วคือพระนิพพาน, แล้วก็ต่อตายแล้ว ไม่รู้จักอีกก็ร้อยชาติ ก็พันชาติ จึงจะไปถึง. ^๕นี่คือนิพพานในภาษาคน.

ส่วน นิพพานในภาษาธรรมนั้น ต้องว่างจากตัวตน, หมดกิเลส ไม่มีตัวมีตน ความดับไปแห่งตัวตน หรือกิเลสเหล่านั้นแหละ เรียกว่าพระนิพพาน ถึงได้^๕ที่นี้ เดียวนี้,

เย็นถึงที่สุด กันที่นี้ เตียน^๕ ไม่ต้องรอต่อตายแล้ว. ความ
ทุกข์มีที่ไหนก็ดับทุกข์กันที่นั้น. วัฏฏสงสารมีที่ไหน ก็ดับ
วัฏฏสงสารเสีย ก็มีนิพพานที่นั้น. ความดับแห่งกองทุกข์,
ความ^๕สิ้นสุดแห่งวัฏฏสงสาร, นั่นแหละคือนิพพาน ใน
ภาษาธรรม.

ที่^๕นี้ ก็มาถึง คำที่ ๑๐. ว่า ความสุข ถ้าความสุข
ภาษาคน ก็คือ เป็นทาสของกิเลส ได้เหยื่อของกิเลส เอา
เหยื่อมาบำรุงกิเลส. ^๕นี้เรียกว่า ความสุขในภาษาคน คือเป็น
ทาสของกิเลส. ส่วน ภาษาธรรมนั้น ความสุขเกิดมา
จากการทำลายกิเลสหมดสิ้น, ไม่ต้องหาเหยื่อมาเลี้ยงกิเลส
อีกต่อไป, เป็นผู้อยู่เหนือกิเลส เป็นนายของกิเลส, มัน
ตรงกันข้ามอยู่อย่าง^๕นี้. ขอให้รู้จักความสุขทั้งโดยภาษาคน
และภาษาธรรมเถิด จะแก้ปัญหารื่องความสุขได้เป็นอย่างดี.

ที่^๕นี้ ก็มาถึง คำที่ ๑๑. ว่า บุญกุศล. ภาษาคน
บุญกุศลก็เป็นเครื่องฟูใจ, ทำใจให้สบาย ก็หลงใหลกันใหญ่
และเมาได้. บุญกุศลในภาษาธรรมนั้นตรงกันข้าม คือ
เป็นเครื่องล้างบาป เป็นพาหนะข้ามวัฏฏะ. บุญภาษา

คน ทำให้จมอยู่ในวัฏฏะ; บุญภาษาธรรมทำให้ข้ามจากวัฏฏะ.

คำที่ ๑๒. ว่า ทาน ในภาษาคน เป็นการลงทุนค้าเอาผลกำไร มากเกินไป. คำว่า ทาน ในภาษาธรรม หมายถึง การกระทำด้วยเมตตาบริสุทธิ์ ไม่หวังผลตอบแทนอะไร; มันต่างกันอย่างนี้.

ที่นี้ ก็มาถึง คำที่ ๑๓. ว่า สิ่งเสพติด คนได้ถึงสิ่งเสพติดทางวัตถุ เช่น เฮโรอีนเป็นต้น; แต่ในภาษาธรรม นั้น สิ่งเสพติดคือความเอร็ดอร่อยทางกิเลส. คนติดความเอร็ดอร่อยทางกิเลส มีโทษร้ายกาจยิ่งกว่าสิ่งเสพติดในทางวัตถุเป็นไหน ๆ; แม้แต่สิ่งที่เรียกว่าบุญก็เถอะ ถ้าถึงขนาดเมาและติดแล้ว ก็เป็นสิ่งเสพติดยิ่งกว่าสิ่งใด ๆ มีผลร้ายทำลายเศรษฐกิจของประเทศเป็นอย่างมาก. ขอให้รู้จักสิ่งเสพติด ที่น่ากลัวกว่า ที่เรากำลังกลัวกันอยู่.

ในภาษาธรรมนั้น การร้องเพลงคือการร้องไห้, การเต้านมนี้คืออาการของคนบ้า, การหัวเราะนั้นเป็นอาการของเด็ก, ฟังรู้กันไว้อย่างนี้.

ที่^๕นี้มาถึงคำที่ ๑๔. ว่า วรรณะ ๔ : วรรณะ
กษัตริย์ พราหมณ์ แพศย์ ศูทร. ภาษาคนถือว่าต่างกัน,
ต่างกันมากจนไม่คบค้าสมาคมกัน. หน้าที่การงานต่างกัน
เขาบัญญัติว่า อาวุธเป็นทรัพย์สินสมบัติของวรรณะกษัตริย์ การ
รับไทยทานเป็นทรัพย์สินสมบัติ ของพวกวรรณะพราหมณ์.
การทำมาหากินเป็นทรัพย์สินสมบัติ ของวรรณะแพศย์. ไม่คาน
กับเกี่ยวเป็นทรัพย์สินสมบัติของพวกวรรณะศูทร. แต่พระ-
พุทธเจ้าตรัสว่า เราบัญญัติโลกุตตรธรรมเป็นทรัพย์สิน
สมบัติของวรรณะทั้งสี่.

นี่กลายเป็นว่า โดยภาษาธรรมแล้ว วรรณะทั้งสี่^๕
ไม่แตกต่างกันเลย ตามกฎแห่งกรรม : ทำดี-ดี,
ทำชั่ว-ชั่ว ด้วยกันทั้งนั้น, มีโอกาสที่จะได้รับโลกุตตร-
ธรรม เป็นทรัพย์สินสมบัติด้วยกันทั้งนั้น, มันจึงไม่ต่างกัน.
มันต่างกันแต่ในภาษาคน ที่บัญญัติไปตามความรู้สึกของคน;
ไม่ต่างกันโดยภาษาธรรม ที่บัญญัติตามกฎของธรรมชาติอัน
แท้จริง.

ที่^๕นี้ มาถึงคำที่ ๑๕. คำสุดท้ายของการบรรยายใน
วันนี้ ก็คือคำว่า ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ อันเป็น

สถาบันทั้งสามที่สูงสุด เมื่อกล่าวโดย *ภาษาคน* ก็หมายถึง *ประเทศ*, หมายถึง *วัตถุในศาสนา*, หมายถึง *พระมหากษัตริย์* ที่เป็น *บุคคล* ตามที่รู้สึกกัน ที่สอนลูกเด็ก ๆ ให้รู้จักชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์; อย่างนี้รู้จักกันแต่ในฐานะเป็นวัตถุ หรือเป็นบุคคล, อย่างนี้เป็นสถาบันใน *ภาษาคน*.

ถ้า *ภาษาธรรม* ชาติ หมายถึง *คุณสมบัติอันสูงสุด* ของความมีชาติ หรือความจำเป็นที่จะต้องมีชาติ. ศาสนา หมายถึง *คุณค่า* และความจำเป็นแห่งศาสนาที่เราจะต้องมี. พระมหากษัตริย์ คือ *คุณค่า* หรือความจำเป็นที่จะต้องมีพระมหากษัตริย์.

ชาติเปรียบเหมือนร่างกาย, ศาสนาเปรียบเหมือนจิตใจ, พระมหากษัตริย์เปรียบเหมือนระบบประสาท ที่ทำความผูกพันระหว่างร่างกายกับจิตใจ, ทำให้ร่างกายและจิตใจมีอยู่ได้ หรือมีคุณค่าขึ้นมา เพราะฉะนั้น จึงเป็นสิ่งที่ต้องมีอยู่พร้อมกัน เป็น ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์; หากไปเสียอย่างแล้ว ก็จะไม่เหลืออะไรเหลืออยู่ได้.

เมื่อกล่าวโดย ภาษาคน ก็หมายถึงตัวบุคคล หรือ
 ตัวแผ่นดิน หรือตัวโบสถ์ วิหาร วัดวาอาราม. แต่ถ้า
 กล่าวโดยภาษาธรรม หมายถึงคุณค่าอันสูงสุด และความ
 จำเป็นอันสูงสุด ที่จะต้องมีสิ่งเหล่านี้อยู่ในจิตใจ; ผั่ง
 อยู่ในจิตใจ : ชาตาก็ผั่งอยู่ในจิตใจ ศาสนาก็ผั่งอยู่ในจิตใจ
 พระมหากษัตริย์ก็ผั่งอยู่ในจิตใจ; ไม่ใช่อยู่ในภายนอก
 ในรูปแบบของวัตถุ หรือบุคคลที่เป็นรูปธรรม.

เราไม่ได้สั่งสอนลูกเด็ก ๆ ของเรา ให้รู้จัก
 สถาบันทั้งสามนี้อย่างถูกต้อง. เราสอนให้เขาท่องเข่าบน
 ก็แต่เรื่องทางวัตถุ. ปฏิญาณก็เอาวัตถุเป็นหลัก. ลูกเด็ก ๆ
 ของเราจึงไม่มีชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์โดยแท้จริงอยู่
 ในภายใน; เพราะว่าการศึกษาไม่สมบูรณ์. ถ้าการศึกษา
 สมบูรณ์ ลูกเด็ก ๆ ของเราก็จะผั่งชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์
 อยู่ในจิตใจ เป็นสถาบันอันแท้จริง.

เมื่อลูกเด็ก ๆ เขา ไม่รู้จัก ชาติ ศาสนา พระมหา-
 กษัตริย์ โดยภาษาธรรม ก็ไม่มีสิ่งเหล่านี้โดยถูกต้องได้.
 เขาจึงไม่สามารถจะประพัตติตน ให้ได้รับประโยชน์ผล
 ตามที่ควรจะได้รับ จึงมีลูกเด็ก ๆ หรือว่ายุวชน ที่หลีก

เข้าป่า ปฏิเสธชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ แล้วก่อ
ปัญหาขึ้นมาอย่างยืดยาว; ก็ลองคิดดูเถิดว่า เพราะว่าเขา
ไม่รู้จัก สิ่งที่เรียกว่าชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ โดยภาษา
ธรรม รู้แต่โดยภาษาคน เท่านั้น.

เวลาก็กหมดแล้ว ขอสรุปความว่า ภาษาคน คือพูด
ไปตามที่ตาเห็น, ฟังเสียงไปยังวัตถุและบุคคล
เป็นบุคคลาธิฐาน. ส่วน ภาษาธรรมนั้น พูดไปตามที่
ปัญญาจักซุ่มมองเห็น หรือธรรมจักซุ่มมองเห็น, เป็น
นามธรรมอันลึกซึ้ง, พูดกันได้แต่ผู้รู้ธรรม ในลักษณะ
เป็นธรรมาธิฐานอันลึกซึ้ง. ภาษาคนนั้น สำหรับคน
ไม่รู้ธรรมะพูด; ภาษาธรรมเป็นภาษาสำหรับคนรู้ธรรมะ
พูด; ต่างกันอยู่อย่างนี้.

เราต้องรู้ธรรมะโดยสองความหมาย จึงจะ
สามารถจัดการให้ธรรมะกลับมา ทันเวลา ที่โลกต้องการ
ธรรมะอย่างยิ่ง.

เวลาสำหรับการบรรยายหมดแล้ว อาตมาขอยุติการบรรยาย
ปาฐกถาธรรมในวันนี้ไว้แต่เพียงเท่านี้.

ออกอากาศครั้งที่ ๑๖

วันอาทิตย์ที่ ๒๑ ต.ค. ๒๒

เวลา ๘.๐๐-๘.๓๐ น.

ธรรมะในฐานะสิ่งที่ต้องศึกษา ทั้งชนิดมีตัวตนและไม่มีตัวตน.

ท่านสาธุชน ผู้มีความสนใจในธรรมทั้งหลาย,

การแสดงปาฐกถาธรรมในครั้งนี้อาตมาจะกล่าวโดยหัวข้อ
ว่า “ธรรมในฐานะสิ่งที่ต้องศึกษา ทั้งอย่างมีตัวตนและอย่างไม่มี
ตัวตน”.

ขอให้ท่านทั้งหลายสังเกตดูให้ดี ว่า อาตมากำลังกล่าวว่า
ธรรมะนั้นต้องศึกษา; จะต้องศึกษาทั้งชนิดที่มีตัวตน และชนิดที่ไม่
มีตัวตน เป็นสองอย่างกันอยู่.

ปัญหามันมีอยู่ว่า คนจำนวนมาก แม้ที่เป็นพุทธ-
บริษัทกำลังสงสัยอยู่ว่า “จะเอาอย่างไรกันแน่ จะว่ามีตัวตน
หรือไม่มีตัวตน?”.

นี่เป็นสิ่งที่ไขว้ไขว่ ช้อนเร้น หรือสับสนกันอยู่
 แม้ในพระพุทธภษิต ที่ปรากฏอยู่เป็นหลักฐาน ก็มีอยู่ทั้ง
 สองอย่าง เช่น ตรัสว่า “อตุตา หิ อตุตโน นาโถ” แปลว่า
 “ตนเป็นที่พึ่งแก่ตน” และคิด ๆ กันนั้น ในกัมภีร์เดียวกันนั้น
 ก็ยังมีว่า “อตุตา หิ อตุตโน นตุถิ” แปลว่า “ตนของตนนั้น
 ไม่มี”, “กุโต ปตุโต กุโต ธนั” แล้ว “บุตรของตน ทรัพย์สิน
 ของตน จะมีมาแต่ไหน” อย่างนี้เป็นต้น, ในพระพุทธภษิต
 เองก็ยังมีอยู่ทั้งสองอย่าง.

เดี๋ยวนี้ เราก็ได้รับคำสั่งสอนว่า พุทธศาสนาสอน
 เรื่องไม่มีตัวตน เป็นความจริงเรื่องไม่มีตัวตนนักศึกษาชาว
 ต่างประเทศทั้งโลกก็พูดกัน เป็นที่ยอมรับเป็นเสียงเดียวกัน
 ว่าพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่สอนเรื่อง อนัตตา คือไม่มีตัวตน,
 ผิดจากศาสนาอื่น ๆ ก็ที่ตรงนั่นเอง.

เป็นอันว่า โดยหลักใหญ่ยอมรับกันทั่วไปทั้งหมดว่า
 พุทธศาสนาสอนเรื่องไม่มีตัวตน หรือมีอนัตตา นั่นแหละ
 เป็นหลักของพระพุทธศาสนา.

นี่ปัญหาที่อยู่อย่างนี้ เราจะต้องมองดูให้เห็นข้อเท็จจริง ข้อเท็จจริงก็ปรากฏอยู่แล้วว่า ทรงสอนทั้งชนิดที่มีตัวตน และ ไม่มีตัวตน. ทำไมจึงเป็นอย่างนั้น?

ในส่วนที่เกี่ยวกับพระพุทธองค์ หรือเหตุการณ์ครั้งพุทธกาลนั้น ก็มีอยู่ว่า พระองค์ได้ตรัสรู้ขึ้นมา ในหมู่ชนที่ถือลัทธิว่ามีตัวตนกันอยู่เป็นประจำ; โดยเฉพาะอย่างยิ่งลัทธิอุปนิษัท ที่สอนว่า มีตัวมีตนเวียนว่ายตายเกิดเรื่อยไปๆ ค่อยบริสุทธิ์ยิ่งขึ้น จนกว่าจะไปเป็นอตฺตาใหญ่ อตฺตาถาวร ไม่เวียนว่ายอีกต่อไป. นี่ประชาชนทั้งหมดหรือแทบทั้งหมดได้รับคำสั่งสอนอย่างนี้อยู่ เป็นพื้นฐานอันแน่นแฟ้นที่สุด.

ที่อีกอย่างหนึ่ง คนเรา ตามความรู้สึกโดยสัญชาตญาณ ก็มีความรู้สึกว่ามีตัวตน ได้เอง และรุนแรงฝังแน่นอยู่ในใจ; สองแรงรวมกันเข้า คือ แรงที่ได้รับคำสั่งสอน, และแรงที่เป็นไปตามสัญชาตญาณ สัตว์ทั้งหลายก็รู้สึกว่ามีตัวตน.

พระพุทธเจ้า ตรัสรู้ความจริง เรื่องไม่มีตัวตน ขึ้นมาในท่ามกลางหมู่ชนเช่นนี้; ท่านก็ ทรงท้อพระทัย จนคิดว่า จะไม่สั่งสอนแล้ว มันคงจะเข้าใจกันไม่ได้. แต่ที่นี้ ก็มี

ความคิดแทรกแซงขึ้นมาว่า คนที่ยังพอจะเข้าใจได้ก็ยังมีอยู่ ; เพราะฉะนั้น ก็ควรจะสอน ก็ทักสินพระทัยที่จะสอน, ก็
เป็นอันว่า ต้องสอน เรื่องไม่มีตัวตน แก่มหาชนที่ยึดถือ
เรื่องตัวตน. แล้วมันจะเป็นอย่างไร ?

ท่านก็จะ ต้องสอน ชนิดที่มีตัวตน ให้เป็น
ประโยชน์แก่คนที่ยึดถือว่ามีตัวตน ; นี่จะเรียกว่าธรรมะ
จำเป็นก็ได้. พระองค์ทรงทราบเรื่องไม่มีตัวตน, แต่จะ
ต้องสอนแก่คนที่มีตัวตน ก็ต้องสอนอย่างมีตัวตน ดังนั้น
จึงสอนคำสอนประเภทว่ามีตัวตนด้วย.

สรุป ความว่า สอนให้ทำตัวตนให้ดี ดี—ดี—ดี
จนถึงที่สุด ; เมื่อเอื้อมระอาต่อความดี ก็จะต้องเลิกมี
ตัวตน จึงจะดับทุกข์ได้, หรือจะอยู่นั่นคือความดี.

ดังนั้น เราจะเห็นได้ว่า การสอนเรื่องมีตัวตน ก็
สอนเพื่อเป็นพื้นฐาน สำหรับจะไปไม่มีตัวตนในกาลข้าง
หน้า ; ทั้งนี้เพราะเหตุว่า มันต้องรู้จักตัวตนก่อน, แล้ว
ก็ทำตัวตนให้ดี. เมื่อดีเท่าไร ๆ ก็ยังเวียนว่ายอยู่ในวัฏฏะ
มันจึงต้องเลิกตัวตน ; มีความรู้เรื่องทำให้ไม่มีตัวตน
ก็หยุดเวียนว่ายในวัฏฏะ.

ตอนนั้นแหละ เป็นตอนที่เป็นการสอนโดยแท้จริงของ
พระองค์ คือ เป็นตัวพุทธศาสนา; แต่เมื่อต้องสอนเรื่อง
ตัวตนไปก่อน แก่คนที่ติดแน่นในตัวตน ก็สอนเพื่อเขา
จะได้อยู่ดี : เวียนว่ายดี, เวียนว่ายตายเกิดชนิดดี จนกว่า
จะเอื้อมระอา.

จึงสรุปความได้ว่า คำสอนเรื่องตัวตน ก็เป็น
บุพพภาค สำหรับจะให้รู้เรื่องไม่มีตัวตน นั้นเอง ไม่ขัด
อะไรกัน, และจำเป็นที่จะต้องทำอย่างนั้น คือ สอนให้มีตัวตน
ที่ดี. เมื่อเอื้อมระอาตัวตนที่ดี ก็สอนไปในทางที่หยุดมีตัวตน
คือหลุดพ้นจากตัวตน หรือหลุดพ้นจากความทุกข์.

สำหรับในประเทศไทยเรา^๕ ก็มีปัญหาคำสอนนั้น
คือว่าลัทธิของศาสนาพราหมณ์ ได้เข้ามาสู่ประเทศไทย ก่อน
พุทธศาสนา. ครูบาอาจารย์ที่เป็นพราหมณ์ ก็มาสอนเรื่อง
“อัตตา” หรือ มีตัวตน เจตภูต วิญญาณ เวียนว่ายตายเกิด
อย่างเดียวกับที่สอนกันอยู่ในอินเดีย ประชาชนคนไทยก็มี
ลัทธิฝังแน่นเรื่องมีตัวตน.

ที่^๕ ประกอบกับว่า สัตว์ ประชาชน พวกไหนก็ตาม;
ตามสัญชาตญาณย่อมรู้สึกว่ามีตัวตน นี้ก็บวกเข้าอีกแรงหนึ่ง

ก็เป็นสองแรง คือ คำสอนก็สอนว่ามีตัวตน, สัญชาตญาณก็บอกมาในทางที่มีตัวตน. ประชาชนคนไทยก็มีความยึดมั่นถือมั่นในเรื่องตัวตน ยากที่จะรับคำสั่งสอนเรื่องไม่มีตัวตน; ดังที่กล่าวปรากฏอยู่ในคัมภีร์ว่า การที่พระเจ้าอโศกมหาราชส่งพระเถระมาสอนศาสนาทางสุวรรณภูมิ^{๕๕} ก็ต้องมาปราบยักษ์ปราบมารปราบผีอะไรต่าง ๆ ที่เป็นข้าศึกให้ราบคาบไปเสียก่อน จึงจะสอนพระพุทธศาสนาโดยถูกต้องได้.

๕๕๔.๖. นักก็ต้องมาทำความเข้าใจ กับพวกที่คัดค้านเรื่องตัวตนอย่างหนาแน่นอยู่ก่อน จึงจะสอนเรื่องไม่มีตัวตนได้. ขอให้เห็นข้อเท็จจริงอันนี้^{๕๕}. ขอให้เห็นใจผู้สอน หรือให้เห็นพระทัยของพระผู้มีพระภาคเจ้า ที่จำเป็นอย่างไร ที่จะมาสอนเรื่อง “อนัตตา” ไม่มีตัวตน แก่สัตว์ทั้งหลายที่ติดแน่นอยู่ในอัตตา มันก็เหมือนกับว่ากลิ้งครกขึ้นภูเขา.

๕๕๕. พวกเราลูกศิษย์สมัยนี้^{๕๕}จะอย่างไร? ก็ต้องเรียนรู้^{๕๕}ทั้งสองเรื่อง คือ เรื่อง “อัตตา” อันเป็นสมบัติเดิม, และเรื่อง “อนัตตา” อันเป็นสมบัติใหม่ ที่จะได้รับจากพระพุทธเจ้า.

มองดูไปยังสิ่งที่เรียกว่า “สัมมาทิฐิ” ในพระพุทธ-
ศาสนานี้ ก็มีอยู่เป็นสองอย่าง :—

สัมมาทิฐิ ในเบื้องต้น เรียกว่า “โลกียสัมมาทิฐิ”
ก็ได้. นี่ก็สอนเรื่องมีตัวตน มีสัตว์ มีบุคคล มีปิตามารดา
มีโลกนี้มีโลกอื่น มีการทำบุญให้ทาน ; อย่างนี้เป็น สัมมา-
ทิฐิชนิดที่มีตัวตน.

ที่นี้ สัมมาทิฐิ ที่สูงขึ้นไป อย่างไม่มีตัวตน จะไม่
สอนอย่างนั้น, จะไม่พูดอย่างนั้น ; จะพูดแต่เพียงว่า “นี้
ความทุกข์ นี่เหตุให้เกิดทุกข์ นี่ความดับสนิทแห่งทุกข์ นี่ทาง
ให้อถึงความดับทุกข์ คือ เรื่องอริยสัจจนั่นเอง”.

ที่สอนยิ่งขึ้นไปกว่านั้น ก็คือ ไม่มีคู่สุดโต่ง มีแต่ตรง
กลางที่เรียกว่า “อิทัปปัจจยตา” ไม่พูดว่ามีหรือไม่มี : มีแต่
พูดว่ามีแต่กระแสแห่งอิทัปปัจจยตา, ไม่มีสัตว์บุคคล, แล้วก็
ไม่ใช่ไม่มีอะไรเสียเลย แล้วก็ไม่พูดว่าตายแล้วเกิด หรือตาย
แล้วไม่เกิด ซึ่งเป็นความเห็นผิดทั้ง ๒ อย่าง แต่พูดอยู่
ตรงกลางว่า “มันแล้วแต่เหตุปัจจัย” หรือ “อิทัปปัจจยตา”
มันไม่มีคน ตัวตน ; มันมีแต่อิทัปปัจจยตา มีการเปลี่ยน
แปลงไปตามกฎของอิทัปปัจจยตา.

เราสมมติว่ามีคน สมมติส่วนนั้นว่าเกิด, สมมติ
ส่วนนั้นว่าตาย. โดย^{นี้}เนื้อแท้แล้ว มีแต่สิ่งที่ขึ้นไปตามเหตุ
ตามปัจจัย ตามกฎของธรรมชาติ.

สัมมาทิฏฐิ^๕อย่างมีตัวตนนั้น ทำให้เวียนว่ายไปใน
วัฏฏะอย่างดี.

สัมมาทิฏฐิ^๕อย่างไม่มีตัวตนนั้น ทำให้หยุดเวียนว่าย
โดยประการทั้งปวง.

ที่^{นี้} สิ่งที่เราจะต้องเข้าใจต่อไป ก็คือ ตัวตนเป็นที่
ตั้งแห่งความดีความชั่ว มันมีตัวตน มันจึงมีดีได้หรือชั่วได้;
ก็เวียนว่ายไป ด้วยอำนาจของความชั่ว และอำนาจของความ
ดี. ถ้ายังไม่เอือมระอา ก็ยังสร้างเหตุปัจจัย^๕สำหรับเวียน
ว่ายต่อไป. ถ้ามองเห็นโทษของการเวียนว่าย ก็ต้องการจะ
หยุดเวียนว่าย. ดังนั้น **หลักพระพุทธศาสนา** ที่เรียกกันว่า
“**โอวาทปาฏิโมกข์**” จึงแบ่งออกเป็น ๓ ขั้นตอน คือ :—

ละชั่วเสีย ขั้นตอนหนึ่ง;

ก็ทำความดีให้เต็ม ^๕ขั้นตอนหนึ่ง; แล้วก็—

ทำจิตให้บริสุทธิ์ อยู่เหนืออิทธิพลของความชั่ว
และความดี; ไม่ต้องมีปัญหาเรื่องความชั่วความดีอีกต่อไป.

ตอนนี้แหละเป็นตอนที่เรียกว่า สอนเรื่อง อนัตตา
เพื่อจะหยุดเสียซึ่งความยึดถือ ว่าตัวตน หรือ ว่าตัวชั่ว.

ในตอนต้นก็ต้องสอนอย่างมีตัวตน มีตัวชั่ว ทำให้
ถึงที่สุดเสียก่อนในเรื่องของความดี จึงจะสามารถยกตนขึ้น
เหนือความดี, คือยกจิตใจขึ้นอยู่เหนือตัวตน, หรือเหนือ
ความดีความชั่วของตัวตน. พยายาม ๆ ก็ว่า ละตนชั่วเสีย
แล้วก็มีตนดี.

ทีนี้ ก็มาถึงเหนือตนหรือหมดตน เหลืออยู่แต่อะไร ?
ก็เหลืออยู่แต่ร่างกาย จิตใจ ที่บริสุทธิ์สะอาด เกลี้ยงเกลา
จากความโง่เขลาว่า มีตัวตน, เป็นความเห็นแจ้งที่ถูกต้อง
ว่า ไม่มีตัวตน; แต่ก็มิใช่จะไม่มีอะไรเสียเลย มันก็มีกาย
มีใจตามธรรมชาติ ที่เปลี่ยนแปลงไปตามกฎของธรรมชาติ;
มันบริสุทธิ์สะอาด เพราะว่า ไม่มีความหลงว่าตัวตน ซึ่งเป็น
ที่ตั้งของกิเลส.

อะไรคือความจริง ? มันก็จริงทั้งสองอย่าง คือ
ความรู้สึกว่าตัวตน มันก็มีอยู่จริง; แต่มันเป็นความโง่.

โดยที่แท้ แล้ว สิ่งที่มีอยู่จริงนั้นมิใช่ตัวตน; พุทธศาสนา
จึงสอนว่า “สพเพ ธมมา อนตตา” — สิ่งทั้งหลายทั้งปวงนั้น
ไม่ใช่ตน.

มันก็มีอยู่จริง แต่มิใช่ตน, จะเป็นสังขารร่างกาย
ชีวิต จิตใจ^๕ก็มีอยู่จริง แต่เป็นกระแสที่บีบจ่ายตา ตาม
กฎของธรรมชาติ; ไม่ใช่ตัวตน, ไม่ควรจะยึดถือว่าตัวตน.
ดีหรือชั่ว บุญหรือบาป ก็มีอยู่จริง แต่มิใช่เป็นตัวตน มัน
เป็นสิ่งที่เป็นไปตามเหตุตามปัจจัย. ถ้ายึดติดอยู่ใน
สิ่งเหล่านี้ก็ต้องเวียนว่ายต่อไป และมีความทนทรมาน, ต้อง
สลัดสิ่งเหล่านี้ออกไป จิตใจจึงจะบริสุทธิ์หลุดพ้น ไปสู่พระ-
นิพพาน ^๕คือ ความจริง.

ถ้าถามว่า “ตัวตน” คืออะไร? ก็จะต้องดูให้ดีๆ
ตัวตน^๕ เป็นสมบัติเดิมที่เป็นมายาหลอกลวง ที่เรามียู่กัน
ทุกคน, มีมาตั้งแต่เด็ก ๆ คือว่า เด็กอยู่ในท้องแม่ ไม่มี
ความรู้สึกเรื่องตัวตน พอคลอดออกมาจากท้องแม่ พบของ
เอรีตอ^๕ ร้อยสวายงาม ก็ติดในรสของความเอรีตอ^๕ ร้อยสวายงาม
มีความอยากในสิ่งที่อ่อย. ^๕นี้มีความอยากขึ้นมาแล้ว.

ขอให้สังเกตดูให้ดี ๆ ว่า ความอยากเกิดขึ้นมา เป็นความรู้สึกที่ต้องเกิด, และเกิดตามธรรมชาติเท่านั้น; ไม่ต้องมีตัวคนอะไรที่ไหน มันเป็นจิตใจที่รู้สึกได้, มันก็รู้สึกไปตามการปรุงแต่งของธรรมชาติ มันจึงอยากในสิ่งที่ตัวชอบ. ความอยากนี้เอง ทำให้เกิดความรู้สึก ถัดขึ้นมาอีกชั้นหนึ่ง ก็รู้สึกว่ “ฉันเป็นผู้อยาก”.

ความรู้สึกว่า ตัวตน หรือฉันนี่ มันเกิดทีหลังความอยาก. เด็กออกมาจากท้องแม่ ไม่ต้องมีความรู้อะไร มากไปกว่ารู้ว่า อะไรอร่อย, อะไรไม่อร่อย, อะไรถูกใจ, อะไรไม่ถูกใจ, แล้วมันก็อยากเป็นของมันเอง มันมีความอยากได้เอง.

เมื่อมีความอยากแล้ว ความอยาก นี้ก็จะปรุงให้เกิด ความรู้สึกที่ถัดมาว่า “กูผู้อยาก”; นี่ตัวตนก็เกิด เมื่อเด็กรู้ประสีประสาต่อสิ่งเอร์ตอรรอยสวยงาม; ความอยากก็เกิด, ตัวตนก็เกิด, แล้วก็เกิดมากขึ้น ๆ จนเป็นหนุ่มเป็นสาว. นี่เรียกว่า สมบัติเดิมที่เราได้มา ได้รับตั้งแต่กลอดออกมาจากท้องแม่.

ส่วน อนัตตานั้น เป็นความจริง ที่ซ่อนอยู่ข้าง
ใต้ นั้น ว่า นั้นมันเป็นอย่างนั้น เป็นไปตามกฎอิทัป-
ปัจจยตา; ไม่ใช่ตัวตนอะไรที่ไหน.

นี่ตัวตนคือสมบัติเดิม ที่ติดอยู่ในจิตใจของสิ่งที่
มีชีวิต กว่าจะได้รับสมบัติใหม่ของพระพุทธเจ้า คือ เรื่อง
ความจริงอันไม่มีตัวตน^๕ มันแสนยากอย่างนี้.

สรุปความว่า ตน^๕, ตัวตน^๕ มันเป็นเพียง
ความรู้สึกเท่านั้น “เป็นเพียงความรู้สึกเท่านั้น”. ขอ
ให้สังเกตดูให้ดี และรู้สึกด้วยอวิชชา คือความโง่, ตัวตน^๕
ซึ่งเป็นผู้อยากนั้น^๕ คลอดออกมาจากความอยาก.

จงเรียนพุทธศาสนาที่นี่ อย่าเรียนจากตำรับตำรา
อะไรที่ไหนเลย มันจะไม่รู้.

มันต้องรู้ เมื่อเรียนจากตัวความรู้สึกในใจโดยตรง
มีความอยาก มีความรู้สึก^๕ว่า “กู^๕อยาก” แล้วมันก็เห็น
แก่กู, เห็นแก่ตน, ก็ทำความชั่วได้ ตามอำนาจของ
ความเห็นแก่ตน. ตนชั่วก็เห็นแก่ตน ก็เป็นอันตรายต่อ
ผู้อื่น; ถึงแม้ตนดี เมื่อยึดถือมันก็หนัก และเป็นความ
ทุกข์.

คนต้องเป็นทุกข์ เพราะความดี เพราะยึดถือความดี เพราะแบกความดี; ฆ่าตัวตายเพราะปัญหาเรื่องความดี นี้ก็มีอยู่มาก; เพราะว่า ความยึดมั่นถือมั่น ว่าตัวตนนั้นจะได้แสนยาก, มันเหนียวแน่นเหลือประมาณ. อย่างว่าคนรู้ว่าภรรยามีชู้ ไม่ซื่อสัตย์ต่อเราแล้ว ก็ยังตัดความอาลัยอาวรณ์นั้นได้ยาก, ยากที่จะหย่าขาดกับเขาได้, หย่ากับเขาแล้วก็ยังไปนึกถึงด้วยความอาลัยอาวรณ์อยู่. นี้เรียกว่า ความยึดถือมันเหนียวแน่น อย่างนี้.

แม้รู้สีกว่าชั่ว ไม่น่ายึดถือ มันก็ยังละไม่ได้; เช่น พระโศตบัสมีความเห็นว่า ชั้นที่ ๕ เป็น อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา; แต่ความเห็นนี้น้อย ยังละความยึดถือไม่ได้, ทั้งที่มีความเห็นว่า ชั้นที่ ๕ เป็น อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา. ทิฏฐิ มองเห็น; แต่อุปาทานยังละไม่ได้ เพราะมีความยึดถืออันเหนียวแน่นนั่นเอง.

ขอให้สังเกตดูให้ดีว่า เรากำลังเป็นอย่างนี้กันทุกคน : สามียากที่จะตัดขาดจากภรรยา, ภรรยาก็ยากที่จะตัดขาดจากสามี. แม้รู้ว่าเล่นไม่ซื่อแล้วยังตัดยาก เพราะมีความยึดถือว่าตัวตน หรือของตน มันเหนียวแน่น.

ที่นี้ ก็มาดูพระพุทธศาสนาด้วยหลักธรรมะ ที่เป็นหัวใจของพุทธศาสนาบอกว่า มันไม่มีสิ่งที่ควรเรียกว่าตัวตน มีแต่ธรรมชาติ ดิน น้ำ ไฟ ลม เป็นไปภายนอก, ภายใน คิดนึกได้ แล้วก็คิดนึกไปในทางโง่จนมีตัวตน; เลิกโง่เมื่อไร มันก็ไม่มีตัวตน, มีแต่ธรรมชาติที่เป็นไปตามธรรมชาติ. ไม่มีปัญหาเรื่องตัวตน, ไม่มีปัญหาเรื่องตายแล้วเกิด; เพราะว่า มันไม่มีคน มันมีแต่สิ่งที่เป็นไปตามเหตุ ตามปัจจัย ของธรรมชาติ.

ธาตุดิน ธาตุน้ำ ธาตุไฟ ธาตุลม ธาตุอากาศ ธาตุวิญญาณ, ๖ อย่างนี้ประกอบกันเข้าเป็นสิ่งที่เราเรียกว่า “สত্তว์บุคคล” แล้วก็เป็นไปตามธรรมชาติ มันอยู่ด้วยอวิชชา มันควบคุมอยู่ด้วยอวิชชา จึงมีตัวตน.

พุทธศาสนาต้องการให้ทราบเรื่องนี้ เลิกคิด เลิกยึดถือ เลิกโง่ ว่ามีตัวตน ให้มีอยู่แต่ธรรมชาติที่เป็นไปตามกฎ ของ ธรรมชาติ : มีร่างกายจิตใจอันสะอาด, ควบคุมอยู่ด้วยอวิชชา คือ ความรู้ตามที่เป็นจริง แล้วก็เลสทั้งหลายก็เกิดไม่ได้. เราก็อยู่เป็นสุขด้วยกันทั้งหมดทุกๆ ฝ่าย.

ที่นี้ ก็มาถึง ระบบการศึกษา ในโลกนี้ไม่มีคำสอน
เรื่องไม่มีตัวตน, มีแต่สอนเรื่องมีตัวตน. สอนให้มีความ
หนักขึ้นไป ๆ ; เราจึงมีแต่คนเห็นแก่ตนเต็มไปทั่วโลก,
ขจัดความทุกข์ยาก ที่เกิดมาจากการเบียดเบียนไม่ได้;
เพราะว่า คนมีแต่ความเห็นแก่ตัวตนกันทั้งโลก. โลกควร
จะศึกษาสัจจะของพระพุทธเจ้า เรื่องไม่มีตัวตนนี้กันเสีย
ให้ถูกต้อง.

ตัวตนเป็นความรู้สึกของจิตใจ. จิตที่ใจจึงจะคิด
ว่ามีตัวตน จิตที่ฉลาดแล้ว มองเห็นทุกสิ่งเป็นไปตาม
ธรรมชาติ ไม่ใช่ตัวตน. ตัวตนนี้ เป็นของมายา เหลลว้าง,
ไม่มีวิทยาศาสตร์, ไม่มีความเป็นวิทยาศาสตร์อยู่ในตัวตน
นี้เลย ; แต่ในสิ่งที่ไม่มีตัวตน ในความรู้ว่าไม่มีตัวตนนี้
เป็นวิทยาศาสตร์, ก็เป็นความจริงของธรรมชาติ ; ว่ามัน
เป็นไปตามธรรมชาติ, เป็นธรรมชาติที่เป็นไปตามกฎของ
ธรรมชาติ ไม่มีตัวตน.

ฉะนั้น เรื่องไม่มีตัวตน จึงเป็น วิทยาศาสตร์
หรือมีวิทยาศาสตร์ ; เข้าถึงธรรมชาติอันบริสุทธิ์. มีชีวิต
อยู่ได้ไม่ตาย ; แต่เต็มไปด้วยปัญญา ที่ทำให้ตัวเองก็ไม่

เป็นทุกข์, ไม่ทำให้ใครเป็นทุกข์. ลองคำนวณดูว่า ถ้าในโลกนี้ สัตว์ในโลกมีความรู้สึกถูกต้องเรื่องไม่มีตัวตน ก็คือ มีปัญญาสูงสุด ก็ไม่มีความเห็นแก่ตน แล้วก็ไม่เบียดเบียนกัน; มีแต่ความรักผู้อื่นได้โดยอัตโนมัติ.

อัตโนมัตินี้ พึงรู้ให้ทั่ว มันไม่ต้องพยายามอะไร
มาก; เพียงแต่เรารู้สึกว่าไม่มีตัวตนเท่านั้น เราก็ไม่เห็น
แก่ตัว. การเบียดเบียนผู้อื่นก็ไม่ได้ การเบียดเบียนผู้อื่น
นั้น มีเพราะความเห็นแก่ตัว; พอหมดความเห็นแก่ตัว
มันก็เกิดความรักผู้อื่นโดยอัตโนมัติ.

ถ้าความรู้เรื่องอนัตตา เข้ามาเป็นแสงสว่างใน
จิตใจ ของคนทุกคนแล้ว; คนก็หมดความเห็นแก่ตน ทำ
ไปด้วยสติปัญญา, รู้หน้าที่ที่ควรกระทำ. เขาก็ทำการ
สงเคราะห์กันและกัน เพราะมีความเห็นแก่ธรรมะ คือ
ความจริง, คือ เห็นว่า ร่างกายจิตใจกลุ่มไหน ก็ล้วน
แต่มีปัญหาเรื่องความทุกข์. เรามาช่วยกันดับความทุกข์;
ความรักผู้อื่น ก็จะเกิดขึ้นโดยอัตโนมัติ, เสนียดฉวยไรของโลก
ก็หมดไป.

เสนียดจัญไรของโลก ก็คือ ความเห็นแก่ตน
 นั้นเอง เสนียดจัญไรนี้หมดไป คนก็รักกัน โลกพระศรี-
 อารียเมตไตรยก็เกิดขึ้นทันที.

ศาสนาพระศรีอารียเมตไตรย คือ ศาสนาแห่ง
 เมตตา; รักผู้อื่นสูงสุด และอย่างดีเลิศ จึงได้เรียกว่า
 “ศรีอารียะ” “เมตไตรยะ” คือ ความเมตตา. ความรักผู้อื่น
 เป็นโดยอัตโนมัติ; เพราะธรรมะอันสูงสุด คือความไม่มี
 ตัวตน หรือไม่เห็นแก่ตน.

สรุปความว่า อัตตา ตัวตน นี้คือ สมบัติโง่ที่
 เรามี กันอยู่ ตั้งแต่คลอดออกมาแล้วตลอดเวลา, กำลังมี
 อยู่ในจิตใจของทุกคน เป็นสมบัติประจำตน; แต่มันเป็น
 ของเท็จของไม่จริง.

ส่วน อนัตตานั้น คือ ความจริงของธรรมชาติ
 ที่พระพุทธเจ้าตรัสรู้ มีอยู่เบื้องหลังของตัวตนที่เป็นความโง่
 ความเท็จ.

ความโง่ ความเท็จ เกิดขึ้นเพราะอวิชชา;
 เรามีไว้เป็นสมบัติ หอบหิ้วหาบหามกันอยู่ พระรุ่งพระรังเต็ม
 ตัวด้วยกันทุกคน. แต่เบื้องหลังนั้น มีความจริงเรื่องอนัตตา

ว่า มันไม่ใช่ตัวตน มันเป็นอนัตตา. นิสสมัตติใหม่ที่พระ-
พุทธเจ้าทรงค้นพบ และนำมาประทานให้แก่เรา, เพื่อจะ
ดับเสียซึ่งความทุกข์ อันเกิดจากความเห็นแก่ตน เพราะมี
ตัวตน.

อนัตตานั้น เป็นความจริงของธรรมชาติ,
ควบคุมสิ่งทั้งหลายทั้งปวงทั้งหมดทั้งสิ้น ว่า สิ่งทั้งหลาย
ทั้งปวงนั้น ก็มีอยู่ตามธรรมชาติ แล้วก็มิใช่ตัวตน.

ความจริงที่ว่า มิใช่ตัวตนนี้ ควบคุมอยู่ในทุก
สิ่ง; แต่เราโง่ เราไม่เห็น. เราเอาทุกสิ่งมาเป็นตัวตน
มาเป็นของตน เราต้องทำบาป ทำผิด, เราต้องรับบาป
ต้องสนองบาป ด้วยความทนทุกข์ เวียนว่ายอยู่ในตัวตน
หรือในสิ่งที่เนื่องด้วยตัวตน.

มารู้เรื่องนี้แล้ว ก็สลัดความคิดอันนั้นออกไปเสีย;
เราก็เป็นอิสระ ที่เรียกว่า “หลุดพ้น”, ไม่ถูกผูกพันบีบคั้น
อยู่ด้วยเรื่องของตัวเอง หรือเรื่องของความดีความชั่ว; ขึ้น
เหนือความดีความชั่ว ที่เรียกว่า “เหนือโลก”, เป็น
“โลกุตระ” บรรลุอมรรค ผล นิพพาน.

เรื่อง อัตตา มีอยู่จริง เป็นสมบัติโง่ที่เรากำลังมีอยู่.

เรื่อง อนัตตา เป็นสมบัติใหม่ที่ยังมิได้รับ ที่
พระพุทธเจ้าทรงมุ่งหมายจะให้ได้รับ แล้วพวกเราก็ไม่ค่อย
ยอมรับ เพราะมันติดแน่นในตัวคน ยากที่จะหย่าขาดกันได้.

ขอให้มีความรู้เรื่อง “มิใช่ตน” นี้ให้เพียงพอ แล้ว
ก็จะหย่าขาดกันได้ จากความโง่ความหลง ว่ามีตัวตน เพราะ
เหตุฉะนั้นเอง เป็นการแสดงให้เห็นชัดแล้วว่า พุทธศาสนา
หรือพระธรรมนี้ เป็นสิ่งที่ต้องศึกษา และต้องศึกษาทั้งสอง
ชนิด คือ :—

ชนิดที่มีตัวตน ให้รู้ความจริงของความเป็นตัวตน
ซึ่งเป็นเพียงผลของอวิชชา.

และ ให้รู้ความจริงเรื่องอนัตตาเป็นความจริง
แท้ของธรรมชาติ; เราก็จะหมดปัญหา อันเกี่ยวกับ
ตัวตน, เกี่ยวกับชีวิตจิตใจ, เกี่ยวกับความสุขความทุกข์
ทุกอย่างทุกประการ.

อาตมาจึงขอร้องท่านทั้งหลายว่า “ธรรมะเป็นสิ่งที่
ต้องศึกษา ทั้งอย่างชนิดที่มีตัวตน และไม่มีตัวตน” โดย
ประการฉะนี้.

เวลาสำหรับบรรยายก็หมดแล้ว อาตมาขอยุติการบรรยาย
นี้ไว้แต่เพียงเท่านี้ ด้วยความหวังว่าท่านทั้งหลายทุกคน จะมีความรู้
ประจักษ์แจ้ง ทั้งอย่างชนิดที่มีตัวตน และไม่มีตัวตนนี้ จงทุก
ประการเถิด.

ออกอากาศ ครั้งที่ ๑๗

วันอาทิตย์ที่ ๑๘ พ.ย. ๒๒

เวลา ๘.๐๐ - ๘.๓๐ น.

ธรรมะ ในฐานะสิ่งที่ต้องมี มิใช่เพียงแต่เรียนรู้.

ท่านสาธุชน ผู้มีความสนใจในธรรมทั้งหลาย,

การบรรยายปาฐกถาธรรมในวันนี้ อาตมาจะได้กล่าวโดย
หัวข้อว่า ธรรมะในฐานะสิ่งที่ต้องมี มิใช่เพียงแต่เรียนรู้. ^{นี้}
หมายความว่า เรากำลังมีปัญหาเฉพาะหน้าอยู่ ในข้อที่ว่า เราเรียน
ธรรมะ รู้ธรรมะ แต่ไม่มีธรรมะ สันติสุขในโลกจึงไม่มี ทั้งส่วน
ตนและส่วนสังคม. พวกเรากำลังเป็นกันเช่นนี้ทั้งเมือง ทั้งประเทศ
ทั้งโลก และเป็นกันทุกๆ ชาติศาสนา ในโลกปัจจุบัน. คนรู้ธรรมะ
มากกว่ามีธรรมะ.

ขอให้ช่วยฟังดูให้ดีๆ ว่า เรา^๕รู้ธรรมะมาก แต่ว่า
 ธรรมะที่มีจริง^๕ๆ นั้นน้อย, หรือบางคนไม่มีธรรมะเลย
 ทั้งที่รู้ธรรมะมาก. ขอให้เข้าใจปัญหานี้ก่อน.

การรู้แต่ธรรมะ แล้วไม่มีธรรมะนั้นเป็นได้อย่างไร ?

ก็ขอให้ดูที่ตัวจริง ที่ปัญหาจริง ๆ ในโลกเรียนรู้ธรรมะ
 รู้เรื่องศาสนา รู้เรื่องศีลธรรม ปรัชญาของศีลธรรม มีความรู้
 แทบจะล้นฟ้าท่วมหัวท่วมหู. แต่ธรรมะตัวจริง ศีล-
 ธรรมตัวจริง หรือ การปฏิบัติศาสนาโดยแท้จริงนั้น
 หายาก; และที่น่าเป็นห่วงที่สุด ก็คือว่า ยุวชนหรือเด็ก ๆ
 ของเรา ก็กำลังเป็นอย่างนี้ และจะเป็นอย่างนี้มากขึ้นทุกที.
 เขาเรียนรู้ธรรมะในฐานะวิชา หรือวิชาบังคับชนิดหนึ่ง;
 แต่ไม่มีการอบรมให้เขามีธรรมะ ตามที่เรียนรู้.

ยุวชนถือว่า ธรรมะคือคำสั่งสอน เขาก็จำคำ
 สั่งสอนไว้; เพราะว่าธรรมะเป็นเพียงคำสั่งสอน; ไม่ได้
 รู้สึกว่า ธรรมะเป็นสิ่งที่ต้องปฏิบัติ ให้อยู่กับเนื้อกับตัว.
 ยุวชนของเราจึงยังไม่กลัวบาป ทั้งที่รู้ธรรมะ, ไม่กลัว
 บาป ทั้งที่รู้ว่าบาปเป็นอย่างไร นี่เพราะว่ามีแต่เรียนก็พอ
 แล้ว.

เด็ก ๆ ยังจับพ่อแม่ไถ่สรักของตนอยู่; นี่คือการ
ทำให้พ่อแม่ร้อนใจ น้ำตาไหล, และเด็ก ๆ ของเรายังมี
ธรรมะน้อย อาจจะฆ่าพ่อแม่ก็ได้ ถ้าหากว่า พ่อแม่ขัดขวาง
สิ่งที่เขาต้องประสงค์ ตามความเจริญแห่งสมัยใหม่. พังแล้ว
ก็ไม่น่าเชื่อ; เพราะว่ายุวชนของเรารู้ธรรมะ แต่ไม่มี
ธรรมะนั้นเอง.

ขอให้เราหวังกันอย่างยิ่งเถอะ ว่าเด็ก ๆ ของเราควร
จะเป็นอย่างไร. อาตมามองเห็นว่า เด็ก ๆ ของเรา ควร
จะประกอบไปด้วยองค์คุณ ๗ ประการเหล่านี้ :-

๑. รัก ชื่อสัตย์ กตัญญู ต่อบิดามารดา แม้เสีย
สละชีวิตเพื่อบิดามารดา ก็ยังได้.

๒. เคารพเชื่อฟัง ครูบาอาจารย์ ตลอดถึงพระเจ้า
พระสงฆ์.

๓. รักเพื่อน อย่างเพื่อนเกิด แก่ เจ็บ ตาย ไม่มี
ความเห็นแก่ตัว เพราะมีความรักเช่นนั้น.

๔. กล้าบุญ กล้าบาป กลียตบาป ขยะแขยง
ต่ออบายมุข.

๕. บังคับความรู้สึกฝ้ายต่ำ ที่เป็นกิเลสได้ และ
ถนอมความรู้สึกฝ้ายสูงไว้ได้อย่างบริบูรณ์.

๖. ถือว่า การทำหน้าที่ของมนุษย์ให้ถูกต้องครบถ้วน นั้นแหละคือการปฏิบัติธรรม ที่เขาเริ่มจะสนใจกันขึ้นมา.

๗. เข้าถึงหัวใจ ของสิ่งที่เรียกว่าชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ จนฝังแน่นอยู่ในจิตในวิญญาณ.

เจ็ดประการเหล่านี้ เป็นอุดมคติ หรือเป็นสิ่งที่พึงประสงค์ สำหรับเด็ก ๆ ของเรา. แต่ถ้ายังมีแต่การเรียนรู้ธรรมะ ก็ยังไม่มีธรรมะเหล่านี้; เราควรจะถือว่าเป็นปัญหาอย่างยิ่งแห่งยุคปัจจุบัน.

ต้องรู้จักคำว่า ธรรม กับ มีธรรมให้ถูกต้อง.

ที่นี้จะได้อธิบายต่อไปถึงคำว่า ธรรมะ และคำว่า มีธรรมะ ว่ามันเป็นอย่างไกัน? โดยที่แท้แล้ว ต่างกันเป็นคนละอย่าง.

คำว่า รู้ หรือเรียนรู้ นั้น เรียนเก่ง พุดเก่ง สอบไล่ได้; แต่ดูแล้วไม่มีธรรมะอยู่ที่เนื้อที่ตัว. อย่างที่มีธรรมะ ก็มีธรรมะท่องจำ, เรียนรู้ คัดนึก โดยเหตุผล ขำครู่ชั่วขณะ อย่างนี้เรียกว่ารู้ หรือเรียนรู้.

ส่วนคำว่า “มี” คือ มีธรรมะนั้น ต้องมีสิ่งที่เรียกว่าธรรมะ อยู่ที่เนื้อที่ตัว ที่ชีวิต ที่กาย ที่วาจา ที่ใจ. ในบางกรณีมีธรรมะได้โดยไม่ต้องเรียน อย่างที่กำลังเรียนกันอยู่ในโรงเรียน, คือ มีธรรมะเกิดขึ้น ด้วยการมีสิ่งแวดล้อมที่ดี. สำหรับผู้ที่เกิดขึ้นมาในตระกูลที่ดี เป็นตระกูลมีธรรมะ มีวัฒนธรรมสูง ทุกคนในบ้านนั้น ประพฤติธรรมะอยู่เป็นนิสัย; เด็กทารกเติบโตขึ้นมา ท่ามกลางสิ่งแวดล้อมเช่นนี้ ก็ค่อย ๆ มีธรรมะขึ้นมาได้ โดยไม่ต้องมีการเรียน การสอน ทางปาก ทางหนังสือหนังสือ, นับว่าเป็นธรรมะพื้นฐาน ผั่งอยู่ในนิสัยสันดาน; เป็นสิ่งที่มีความจำเป็นอย่างยิ่ง.

ที่นี้ก็อยากจะพูดถึงคำว่า มีธรรมะชนิดที่สมบูรณ์; มีธรรมะคือมีอยู่ที่เนื้อที่ตัว ที่ชีวิต ที่กาย ที่วาจา ที่ใจ อย่างที่กล่าวมาแล้ว. ที่มีอย่างสมบูรณ์ นั้น ก็คือ กำลังปฏิบัติธรรมะนั้นนี้อยู่อย่างพอใจ อย่างเป็นสุขสนุกสนาน ในการปฏิบัติธรรมะนั้นเอง, หรือว่ากำลังเสวยผลของการปฏิบัติอยู่, หรือว่ากำลังชักชวนช่วยเหลือผู้อื่นให้มีธรรมะอยู่, หรือว่ากำลังมีความกล้าหาญ ระวัง

ในทางธรรม ต่อสู้เพื่อให้มนุษย์เรามีธรรมะ อยู่อย่าง
เข้มแข็ง. เหล่านี้เรียกว่า มีธรรมะชนิดที่สมบูรณ์.

เหตุที่^๕มีธรรมแต่ไม่มีธรรม.

ทีนี้ก็จะได้พิจารณากันต่อไป ถึงข้อที่ว่า ทำไม^๖รู้
ธรรมะ แต่ไม่มีธรรมะ? นี่ก็เพราะว่าขาดสิ่งสำคัญ คือ
การบังคับตนเอง, ขาดความละเอียดรอบาป, ขาดความ
กลัวต่อบาป. ภาษาบาลีก็เรียกว่า ขาดทมะ คือการบังคับ
ตัวเอง, ขาดหิริ คือความละเอียดรอบาป, ขาดโอตตปปะ
คือความกลัวต่อบาป. นี่แหละเรารู้ธรรมะกันได้มากมาย;
แต่ถ้าขาด ทมะ หิริ โอตตปปะแล้ว ก็เป็นอันว่าไม่มี
ธรรมะ.

เดี๋ยวนี้เรามีเยาวชน เรียนจบมัธยมศึกษา หรือ
ม.ศ. ๕ ปีละสองแสนคนเศษ, เศษของสองแสนก็อาจจะ
ได้เรียนต่อไป ในการศึกษาในระดับสูง อีกสองแสนคนนั้น
ไม่มีทางไป ก็ต้องจบการศึกษา การศึกษาที่จบมาเพียงรู้
ธรรมะ และไม่มีธรรมะนี้แหละจะเป็นปัญหา.

เขารู้ธรรมะ แล้วไม่มีธรรมะ เมื่อเกิดความขัด
ข้องขึ้นมา เขาจะหาทางออกกันอย่างไร? เขาก็หาทาง
ออก ชนิดที่เป็นวิธีการของคนที่ไม่^๕มีธรรมะ. ถ้าคนจำนวน
เหล่านี้เกิดเป็นอันธพาลขึ้นมา จะเป็นปัญหาอย่างยิ่ง;
เพราะว่าเขา^๕มีความรู้มากแต่ในทางที่จะไม่มีธรรมะ, ทำไป
อย่างไม่มีธรรมะ ภายใน ๑๐ ปี เราก็จะมีปัญหา เป็นจำนวน
คนทั้งสองล้านคน; ปีละสองแสนคน สิบปีก็สองล้านคน
แล้วปัญหาจะมีสักเท่าไร? ก็ลองคิดดู.

การมีธรรมะแท้จริง แม้ไม่ต้องเรียน ก็ได้.

เอาละ, ที่^๕เราพิจารณากันต่อไปจะดีกว่า คืออาตมา
อยากจะเสนอว่า มีธรรมะชนิดที่ง่ายกว่าเรียนรู้ธรรมะ.
ฟังแล้วไม่น่าเชื่อ, บางคนจะไม่เชื่อ; การเรียนจะเรียน
กันอย่างนกแก้วนกขุนทอง มันก็ไม่ยาก. แต่ถ้าเรียนให้
รู้จริง มันก็ยังคงยากหรือลำบากลงทุนมาก. ส่วนการมี
ธรรมะนั้น ง่ายกว่านั้น; ฟังแล้วไม่น่าเชื่อ.

การมีธรรมะที่แท้จริงนั้น คือทุก ๆ คนทำ
หน้าที่ของตน ๆ อย่างถูกต้องและสมบูรณ์. ทำหน้าที่ของ

คน ๆ ตามที่ตนมีหน้าที่อย่างไร? ขอให้ทำความเข้าใจกัน
ด้วยเรื่องจริง ๆ. คนในโลกมีหน้าที่อย่างไร? ชาวนา
ชาวสวน ลูกจ้าง กรรมกร พ่อค้า นักธนาคาร ข้าราชการ
ทหาร เป็นต้น, หรือว่าจะดูกันถึงกิริยาอาการที่ทำ ว่าคน
กวาดถนน บุรุษไปรษณีย์ คนแจวเรือจ้าง สูงขึ้นไปถึง
ข้าราชการ กระทั่งเป็นรัฐมนตรี เป็นนายกรัฐมนตรี เป็น
ประธานาธิบดี เป็นต้น, แต่ละคน แต่ละท่าน มีหน้าที่
อย่างไร? ขอเพียงแต่ทำหน้าที่ของตนอย่างถูกต้อง
บริสุทธิ์ผุดผ่อง ครบถ้วนเท่านั้น. นั่นแหละคือการ
ปฏิบัติธรรมะ, หรือการมีธรรมะอย่างแท้จริง ซึ่งอาตมา
กล่าวว่า มีธรรมะ^๕ยังง่ายกว่าการเรียนรู้ธรรมะ ซึ่งมี^๖มากมาย;
มีธรรมะก็เพียงแต่ปฏิบัติหน้าที่ของตน ให้ครบถ้วน
และสมบูรณ์.

ขอทบทวน คำว่า ธรรมะ ๔ ความหมาย อีกสักกนิค
หนึ่งเถอะ ว่า ธรรมะ^๗นั้นคือ ปราภฏการณัธรรมชาติทั่วไป
หนึ่ง, ธรรมะ^๘นั้นคือ กฎของธรรมชาติ ที่มีอยู่ในสิ่งทุกสิ่ง
หนึ่ง, ธรรมะ^๙นั้นคือ หน้าที่ที่ต้องทำตามกฎของธรรมชาติ
นั้น ๆ หนึ่ง, และ ธรรมะ^{๑๐}คือ ผลที่ได้รับจากการปฏิบัติ
หน้าที่นั้น หนึ่ง รวมเป็น ๔ ความหมาย.

คำว่า **หน้าที่ตามกฎของธรรมชาติ** ที่สิ่งที่มีชีวิตจะต้องทำ นั้นแหละคือธรรมะที่สำคัญที่สุด ประเสริฐที่สุด ในบรรดาความหมายของคำว่า ธรรมะ. เมื่อทุกคนทำหน้าที่ของตนถูกต้อง ตามกฎของธรรมชาติแล้ว ก็เรียกว่า มีธรรมะ.

คำว่า “**หน้าที่**” ^๕จะแยกออกเป็น **หน้าที่ส่วนตน**, **หน้าที่ส่วนรวม**. เมื่อเรามีความสุขและเพื่อนมนุษย์ของเราก็นึกมีความสุข นี่เรียกว่า **หน้าที่นันทสมบูรณ์**.

หน้าที่นันทสมบูรณ์ ^๕มีอยู่สองชั้น คือว่า **หน้าที่** ^๕เพียงให้รอดชีวิตอยู่ได้ ^๕นี่เป็นธรรมชาติแท้ๆ ต้องหากิน ต้องบริหารกาย กระทั่งทำให้รอดชีวิตอยู่ได้ ^๕นี่เป็นหน้าที่อันหนึ่ง ^๕ชั้นหนึ่ง ^๕ระดับหนึ่ง. และ**หน้าที่** ^๕ระดับที่ ๒ ^๕ก็คือ ทำให้ได้รับสิ่งที่ดีที่สุด ที่มนุษย์ควรจะได้รับ จนกระทั่งถึงบรรลุมรรค ผล นิพพาน ซึ่งจะต้องถือว่า เป็น**หน้าที่** ^๕ของมนุษย์ด้วยเหมือนกัน; มิฉะนั้นก็จะเสียที่ ^๕ที่เกิดมาเป็นมนุษย์ แล้วได้พบพระพุทธศาสนา.

หน้าที่ ^๕เพื่อรอดก็ขึ้นอยู่กับอาชีพ, **หน้าที่** ^๕ที่ให้ได้รับสิ่งที่ดีที่สุดของมนุษย์ ^๕ก็เป็นเรื่องทางจิตใจ. แต่

ถ้าเราจะทำหน้าที่โดยแท้จริง ตามธรรมชาติของตนแล้ว จิตใจก็จะรอด คือว่าจะประกอบอยู่ด้วยธรรมะ ชนิดที่ไม่เห็นแก่ตัว เรื่อยๆ ไปจนหมดความเห็นแก่ตัว. จิตที่หมดความเห็นแก่ตัวย่อมรอดจากความบีบคั้นของกิเลส, เป็นการบรรลุมรรค ผล นิพพาน โดยความหมายกว้างๆ.

อาตมาขออภัยที่จะพูดว่า เดี๋ยวนี้ทุกคนกำลังขี้เกียจ ในการทำหน้าที่ของตน, ฝันทำงานอย่างจริงจัง. ทุกคนทำงาน เห็นได้ว่าทุกคนทำงาน แต่ดูให้ดูว่าทำงานทำไม? ทำด้วยความจำใจ เพราะว่าการเงิน หรือต้องการประโยชน์อย่างใดอย่างหนึ่ง; โดยเนื้อแท้แล้ว ไม่ได้รักที่จะทำงาน ไม่ได้สนุกในการที่จะทำงาน.

พอเห็นงานก็เบื่อ ก็บ่น ไม่มีใครสุตปากด้วยความดีใจ เมื่อเห็นว่ามึงงานมาให้ทำ; เป็นงานมาก เป็นงานยาก เป็นงานหนัก ไม่มีใครสุตปากเมื่อเห็นงาน. เพราะว่า โดยเนื้อแท้ นั้น ไม่มีใครอยากจะทำงาน เพราะไม่มีธรรมะ ในข้อที่ว่า การทำงานนั้นแหละคือ การปฏิบัติธรรม.

คุณค่าของมนุษย์อยู่ที่ทำหน้าที่การงาน อย่างปฏิบัติธรรม.

คุณค่าสูงสุดของมนุษย์ ก็คือ การทำหน้าที่
อย่างมนุษย์อย่างถูกต้อง. เรามีหน้าที่ที่จะต้องทำอะไร
ในโลกนี้ ก็ทำด้วยความพอใจ ด้วยความสนุก, ยิ่งเห็น
งานมาก งานยาก ก็สูดปาก เหมือนกับจะได้กินของที่
เอร็ดอร่อย.

ถ้าเรารู้ว่า การทำงานคือการปฏิบัติธรรม เรา
ก็จะรู้ต่อไปว่า การทำงานนั้นแหละคือ บุญกุศลที่แท้
จริง และถึงที่สุด. การทำหน้าที่ถึงที่สุดนั้น คือการ
ทำบุญกุศลที่แท้จริง : มีหน้าที่กวาดถนน ก็กวาดถนน,
มีหน้าที่แจวเรือจ้าง ก็แจวเรือจ้าง, มีหน้าที่ถีบสามล้อ ก็
ถีบสามล้อ, อย่างนี้เรื่อยไป ทุกอาชีพ ทุกชนิดของการงาน.
ปฏิบัติหน้าที่ของตนในโลกนี้ ให้มันมีครบถ้วน, ช่วยกัน
สร้างโลกให้ครบถ้วนไปด้วยหน้าที่การงาน ซึ่งอำนวยความสะดวกสบาย
แก่ทุกคนที่มีอยู่ในโลก.

นี้แหละเรียกว่าบุญกุศล ไม่ต้องเกี่ยวกับวัตถุอาราม
ก็ได้. ถ้าพูดกันจะหยาบคายไปสักหน่อย; แต่ขอให้พวก

เรามามองดูกันเสียใหม่ ให้เห็นว่า คำว่า วัด-วัด นั้นอยู่ที่วัด
ก็ได้ แต่อาตมาเห็นว่า อยู่ที่ที่ทำงาน หรือที่ออฟฟิศที่
ทำงานก็ได้. ขอให้ทำงานในหน้าที่ของตน อย่างถูก
ต้อง และสมบูรณ์เถิด ที่ออฟฟิศทำงานก็กลายเป็นวัด คือ
เป็นที่ปฏิบัติธรรมอย่างแท้จริง. ทำให้เกิดบุญกุศลขึ้นมา
อย่างแท้จริง นี่เรียกว่า วัดอยู่ที่ที่ทำงาน.

ถ้าดีไปกว่านั้นอีก สิ่งที่เราเรียกว่า วัด นั้นอยู่ที่เนื้อ
ที่ตัวของเราเอง เนื้อตัวที่ยาวประมาณสักวาหนึ่ง หนาสัก
กึบหนึ่ง ตามที่เขาพูดกัน. นี่จะเป็นวัดขึ้นมา ถ้าได้
ประพฤติให้มีความถูกต้อง ทางกาย ทางวาจา และทางใจ.
ตัวเรานั้นแหละจะกลายเป็นวัดขึ้นมา, เป็นที่อยู่อาศัยของ
พระเจ้า ของพระพุทธ ของพระธรรม ของพระสงฆ์ อยู่
ที่เนื้อที่ตัว.

นี้วัดวาอารามที่แท้จริงนั้น อยู่ที่ที่ทำงาน, ถ้า
ทำนาก็อยู่ที่นา, ถ้าทำสวนก็อยู่ที่สวน, ทำอะไรก็อยู่ที่นั่น,
ในเมื่อมีการประพฤติหน้าที่ของตนอย่างแท้จริง; นี่
เรียกว่า วัดวาอารามที่แท้จริง. วัดวาอารามชนิดนี้ ไม่ต้อง
ประกอบพิธีรีตองอะไร ไม่ให้โอกาสแก่การที่จะไปเร่ร่อนจม

น้ำตาย หรือขวางระเบิดใส่กันเมื่อกำลังประชุมกัน ยิ่งพ่นกัน เมามายแล้วทำร้ายกัน.

นี่คือวัดที่แท้จริง อยู่ตรงที่ที่ตั้งหน้าตงตาทำงาน อันเป็นหน้าที่ของตน, เกิดบุญ เกิดกุศลที่แท้จริง. บุญกุศลที่แท้จริงนั้น เมาไม่ได้; ถ้าเมาแล้วยังไม่ใช่บุญกุศลที่แท้จริง. ขออย่าอีกที่ว่า บุญชนิดที่เมาได้นั้น ไม่ใช่บุญที่แท้จริง. บุญที่แท้จริงเมาไม่ได้. ใครกำลังเมาบุญ ก็ลองคิดดูเถิด ที่ไหนมีการเมาบุญที่นั้นจะเสียเศรษฐกิจของประเทศชาติ; เป็นที่หัวเราะเยาะเย้ย ของพวกอื่นหรือลัทธิอื่น.

บุญที่แท้จริงเมาไม่ได้ นี่ขอโปรดช่วยจำกันไว้ด้วย บุญที่แท้จริงคือ การทำหน้าที่ของตนให้ครบถ้วน ตามที่มีสิทธิที่จะอยู่ในโลกอย่างไร, ด้วยอาชีพอะไร. ทุกๆ อาชีพอาจจะทำให้เป็นบุญขึ้นมา นับตั้งแต่อาชีพกวาดถนน แจวเรือจ้าง ถีบสามล้อ ขึ้นไปถึงอาชีพประธานาธิบดี; ถ้าทำหน้าที่ของตนดี ก็เรียกว่าเป็นการปฏิบัติธรรม.

ขอให้ท่านทั้งหลาย ชักชวนกัน ทำงานเอาบุญ : ทำราชการเอาบุญ ทำนาเอาบุญ เป็นผู้ใหญ่บ้าน เป็นกำนัน

เป็นนายอำเภอ เป็นผู้ว่าราชการ เป็นอธิบดี เป็นรัฐมนตรี
เพื่อเอาบุญ. ทำอะไรๆ ของงทำเพื่อเอาบุญกันเถิด;
เงินเดือนนั้นไม่ไปไหนเสีย ถือว่าเป็นเครื่องที่เขาบูชา
คุณของเรา ก็แล้วกัน.

งานที่ทำเพื่อเอาบุญนั้น ย่อมดีกว่างานที่ทำเพื่อ
เอาเงิน : โลกทั้งโลกจะมีสันติภาพ เพียงแต่ทุกคนทำ
งานเอาบุญ คือทำตามหน้าที่ของตนๆ อย่างบริสุทธิ์ถูกต้อง.
นั่นแหละคือศาสนานั่นแท้จริง คือพระเจ้าอนันต์แท้จริง ที่เรา
ทำให้มีขึ้นมาได้ และอยู่กับเรา ในใจของเราโดยแท้จริง
ไม่เป็นหมัน เหมือนกำลังเป็นอยู่.

ขอให้นักถึงข้อที่ว่า โลกนี้เป็นสมบัติของส่วน
รวม เป็นบุญญสหกรณ์ คือทุกคนในโลกทำบุญร่วม
กัน ให้เป็นโลก, เป็นธรรมสหกรณ์ คือทุกคนประพฤติ
ธรรมร่วมกัน ให้โลกนี้เป็นโลกที่ประกอบไปด้วยธรรม.

นี่คือการทำบุญที่สูงที่สุด คือใช้ชีวิต แรงงาน ให้
เป็นประโยชน์ ถูกต้องตามหน้าที่ของตนๆ. บาปที่แรง
ร้ายที่สุดนั้น คือการที่ไม่ทำหน้าที่ของตน. สัตว์ที่มี
ชีวิตต้องทำหน้าที่ของตน ให้ถูกต้องตามกฎของธรรมชาติ

นั้นคือการทำบุญ. มนุษย์ก็ต้องเป็นอย่างนั้น มีหน้าที่
อย่างไร ทำลงไป เพื่อให้โลกนี้ครบถ้วนบริบูรณ์ ไปด้วย
สิ่งที่ควรจะมี. ฉะนั้น อาชีพของมนุษย์จะมีก็อย่าง กี่สิบ
อย่าง ก็ร้อยอย่าง ล้วนแต่ถือว่าจำเป็นทั้งนั้น. ทุกคน
ทำหน้าที่ เพื่อให้ส่วนรวมบริบูรณ์ สมบูรณ์ไปด้วยสิ่ง
ที่ควรจะมี.

แม้ที่สุดแต่การค้าขาย ขอยกตัวอย่างว่า ถ้าทำ
ก็ทำเพื่อให้มนุษย์มีความสะดวก ไม่ใช่เพื่อความร่ำรวยแห่ง
ตน; ตนเอาประโยชน์ตามสมควรที่จะกระทำ. แม้ที่สุด
แต่นักการเงิน, นักการธนาคาร, ถ้าทำหน้าที่ของตน
อย่างถูกต้องตามกฎหมายของธรรมชาติ ก็ไม่ใช่ทำเพื่อจะเอา
กำไร ร้อยเท่า พันเท่า หมื่นเท่า แสนเท่า; เอากำไร
ตามสมควร ที่ว่าการค้าควรจะมีกำไรสักเท่าไร. ผลก็เกิด
ขึ้นมา เป็นความสะดวกสำหรับมนุษย์ที่อยู่กันในโลก,
ไม่มีปัญหายุ่งยากลำบาก เกี่ยวกับการใช้เงิน มีเงิน หาเงิน
เป็นต้น. กิจกรรมทุกอย่างที่มนุษย์กระทำ จึงกลายเป็น
บุญเป็นกุศล.

ขอสรุปความว่า การทำหน้าที่ของตนนั้นคือ การปฏิบัติธรรม เป็นบุญเป็นกุศลอยู่ในตัว. บาปที่แรง ร้าย ร้ายแรงเลวทรามที่สุดนั้น คือการที่ไม่ทำหน้าที่ ของตน. นี่แหละคือธรรมะในฐานะสิ่งที่มี ต้องมี คือการ ปฏิบัติหน้าที่ของตน อย่างไม่ขาดตกบกพร่อง.

ธรรมะต้องมี ไม่ใช่เพียงแต่จะเรียนรู้, สอน หรือเรียนกันอย่างบ้าน้ำลาย. ขอให้มึธรรมะกันจริงๆ โดยเร็วเถิด โลกนี้ก็จะหมดปัญหา; จะมีแต่สันติสุข ส่วนบุคคล มีสันติภาพส่วนสังคม เป็นโลกที่น่าอยู่ เป็น โลกของพระเจ้า สมกับที่พระเจ้าอุทิศสร้างมาสำหรับมนุษย์ ซึ่งเป็นสัตว์ที่มีใจสูง จะได้อยู่กันด้วยความผาสุก.

เวลาสำหรับบรรยายก็หมดลงแล้ว อาตมาขอยุติการ บรรยายนี้ ด้วยความหวังว่าท่านทั้งหลายทุกคน จะช่วยกัน ประพฤติกระทำให้มีธรรมะ แทนที่จะรู้ธรรมะเฉยๆ แล้ว ปัญหาทุกอย่างในโลกก็จะหมดไป เพียงแต่ว่าทุกคนทำ หน้าที่ของตนๆ เท่านั้น.

ขอยุติการบรรยายไว้แต่เพียงเท่านี้.

ออกอากาศครั้งที่ ๑๘

วันอาทิตย์ที่ ๑๖ ธ.ค. ๒๒

เวลา ๘.๐๐ - ๘.๓๐ น.

ธรรมะในฐานะ สิ่งให้เกิดบุญกุศลอันแท้จริง.

ท่านสาธุชน ผู้มีความสนใจในธรรมทั้งหลาย,

การบรรยายปาฐกถาธรรมในวันนี้ อาตมาจะได้กล่าวโดย
หัวข้อว่า **ธรรมะในฐานะสิ่งให้เกิดบุญกุศลอันแท้จริง**; อาจจะมีบางคน เพียงได้ยินหัวข้อนี้แล้วก็ชักจะรวนเร ว่าเอาเรื่องอะไรมาพูด.
เพราะว่ายุคปัจจุบันนี้ คำว่าบุญเสื่อมค่า หรือเสื่อมความหมายลงไป
มาก ไม่เหมือนสมัยโบราณ, โดยเฉพาะอย่างยิ่งในยุคปรมาณู ยุค
อวกาศนี้ คำว่าบุญ เกือบจะหาที่อยู่อาศัยในโลกไม่ได้; ไม่เหมือน
กับครั้งโบราณ ที่คำว่าบุญได้เกิดขึ้นมาในโลก; เป็นที่ยึดกันได้ว่า
คำว่าบุญ นี้เก่าแก่มาก, เก่าแก่ก่อนพุทธกาลมากทีเดียว.

ก่อนพระพุทธเจ้าเกิดขึ้นในโลก มนุษย์ที่นั้น
ได้รู้จักใช้คำว่าบุญ ในฐานะเป็นคำสูงสุดที่ปรารถนา

อย่างยิ่งของมนุษย์, แล้วก็เป็นอย่างนี้เรื่อยมา จนกว่าจะถึงยุคแห่งวัตถุนิยม. คำว่าบุญ ก็เปลี่ยนความหมาย เปลี่ยนคุณค่า อย่างที่รู้สึกกันอยู่. จะนั้นขอให้สนใจคำว่าบุญคู่ไปก่อน ว่ามันยังจำเป็น สำหรับโลกในยุควัตถุนิยมนี้อย่างไรบ้าง.

คำว่า บุญ—บุญ นี้ เมื่อกล่าวโดยเหตุ ก็ได้แก่สิ่งหรือการกระทำ ที่ทำให้เกิดความสุข, และเมื่อกล่าวโดยผล คำว่าบุญก็เป็นชื่อของความสุข ที่ได้รับนั่นเอง. ส่วน ความหมายเก่าแก่ ตั้งแต่ไหน คำว่า บุญ หมายถึงสิ่งที่ล้างบาปได้, หรือ มีไว้สำหรับจะล้างบาป. ถ้ามนุษย์แห่งยุคปัจจุบันมีบาป มันก็ต้องการสิ่งที่เรียกว่าบุญ แม้ในยุคปัจจุบันนั่นเอง.

บุญเป็นเครื่องล้างบาปเป็นเหตุให้เกิดสุข.

ขอให้เรามาสงเกตคำว่า “บาป” กับคำว่า “ล้างบาป” และคำว่า “ความสุข” อันเกิดจากการหมดบาป นั้นกันให้มากเป็นพิเศษ.

ขอทำความเข้าใจในเบื้องต้นนั้นสักเล็กน้อยว่า บุญที่เป็นผล เป็นชื่อของความสุขนั้น มีความหมายเฉพาะ ถ้ายเหมือนกัน; เพราะคำว่า ความสุข นั้นมีอยู่ สองความหมาย คือ ความสุขที่เป็นทาส ของตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ, เป็นข้า ทาส ไม่ใช่ ธา-ตุ; แต่เป็นทาส บ่าว หรือข้า ของกิเลส. ความสุขที่เป็นทาสของกิเลส นั้นอย่างหนึ่ง. ความสุขที่อยู่เหนือกิเลส มีอำนาจเหนือกิเลส นั้นอีกอย่างหนึ่ง.

บุญแท้จึงเป็นชื่อของความสุข ชนิดที่จะอยู่เหนืออำนาจของกิเลส คือเรามีอำนาจเหนือกิเลส; เหมือนอย่างว่า สมัยนี้เราจะต้องมีอำนาจอยู่เหนือ สิ่งที่เราเรียกกันว่า ความเจริญ. ถ้าเรตกเป็นทาสของความเจริญ หรือวัตถุ เป็นที่ตั้งของความเจริญแล้ว มันจะเป็นความสุขไปไม่ได้, และมันจะเป็นบุญไปไม่ได้. ต่อเมื่อเรามีความสุข ชนิดที่เรามีอำนาจเหนือกิเลส คือมีความสุขอย่างถูกต้อง นั้นแหละ บุญจึงจะเป็นชื่อของความสุข ที่พึงปรารถนา ของโลกแห่งยุคปัจจุบัน.

สรุปความว่า บุญเป็นเครื่องล้างบาป มันก็เป็นเหตุให้เกิดความสุข, รวมไปถึงความสุขที่เกิดมาจากการไม่มีบาป ไม่ทำบาป หรือว่าบาปลดลงๆ. อะไรเป็นเหตุให้เกิดบุญ? ก็คือธรรมะ; ฉะนั้นเราจะต้องสนใจสิ่งที่เรียกว่า ธรรมะ.

ที่นี่ยากจะให้เข้าใจกัน ถึงคำว่า บุญที่แท้จริง ที่มาจากธรรมะนั้นกันเสียก่อน บุญที่แท้จริงเป็นอย่างไร พูดไปก็มากเรื่อง; ยิ่งอ้างบาลีแล้วก็ยิ่งเวียนหัว เพราะมีคำอธิบายมากมายยืดยาว พูดกันตามภาษาชาวบ้าน จะดีกว่า.

บุญที่แท้จริงนั้น ไม่เมา, ไม่อาจะเมา ท่านสองสังเกตดูให้ดีว่า มันต้องเป็นบุญที่แท้จริง, และบุญที่แท้จริงนั้น เมาไม่ได้ ไม่อาจะเมา. ถ้ามันเมาได้ ทำให้เกิดปัญหาเนื่องมาจากการเมาบุญ; บุญนั้นไม่ใช่บุญอันแท้จริง. เรามาสะสางปัญหา เรื่องบุญชนิดที่เมาได้ กันเสียจะดีกว่า.

ที่นี้ บุญนั้นล้างบาป คือล้างความเมานั้นได้. บาปเป็นความเมา, ความเมาเป็นบาป; ฉะนั้นบุญจะต้องล้างบาป หรือล้างความเมาเสียได้ จึงจะเป็นบุญอันแท้จริง.

บุญอันแท้จริงนั้น ไม่ต้องเสียเงิน ไม่ต้องใช้เงินมาก จนถึงกับพูดได้ว่า นิพพานเป็นของให้เปล่าๆ ไม่คิดสตางค์. บุญที่แท้จริงไม่ต้องใช้เงินมาก; ยิ่งใช้เงินมาก ยิ่งไม่ใช่บุญ. หรือถึงกับว่า บุญแท้จริงไม่ต้องใช้เงินเลย. บุญต่ำๆ อาจจะต้องใช้เงินบ้าง แต่ก็ไม่ถึงกับเมา หรือต้องใช้กันมาก.

บุญที่แท้จริงนั้น จะไม่ทำให้เสียเศรษฐกิจของประเทศชาติ ท่านลองคิดดูเอาเองเถอะ กำหนดดูเอาเองว่า เทียบนี้เศรษฐกิจของประเทศชาติ หรือของมนุษย์เป็นส่วนรวมทั้งโลกนี้ ได้เสียไปเพราะการเมาบุญกันสักเท่าไร. ประเทศไหนมีเรื่องบุญ มีการเมาบุญมาก ประเทศนั้นจะเสียเศรษฐกิจ เสียกำลังงานของชาติ เสียทุนรอนของชาติไปสักเท่าไร; แต่บุญที่แท้จริงไม่เป็นอย่างนั้น.

ท่านอย่าไปให้โทษแก่บุญ ว่าทำให้เสียเศรษฐกิจของชาติ. ขอให้ถือไว้เป็นหลักเถอะว่า ถ้าเสียเศรษฐกิจของใครก็ตามแล้ว ไม่ใช่บุญ. บุญไม่ใช่ปัญหา, ไม่ใช่ทำให้เกิดปัญหา ในการเสียเศรษฐกิจของชาติ.

หุญเลยไปอีกนิตหนึ่ง ก็พบว่า บุญที่แท้จริงนั้น ไม่ทำให้เกิดอุปัทวเหตุ เช่นไปรถคว่ำกันทั้งคัน ๆ ตาย เกลื่อน หรือไปเรือล่มกันทั้งลำ ลอยทะเล ลอยแม่น้ำ, หรือว่าบุญอันแท้จริง ไม่เป็นทางให้เกิดการวิวาท แทะ พั่นกันในเขตวัด ข้างโบสถ์ ข้างศาลา นั้นเอง. นี่โปรด ได้แยกแยะบุญแท้จริง ออกไปให้เด็กขาด จากบุญอันไม่แท้จริง แล้วแสวงหากันแต่บุญที่แท้จริงเถิด.

หุญที่แท้จริงนั้น อิ่มอกอิ่มใจได้ทันที ไม่ ต้องรอเกิดใหม่ชาติหน้า อย่างที่เขาพูด ๆ กัน. บุญอัน แท้จริง จะมีความสุขเย็นอกเย็นใจ เหมือนกับว่าเราเอาน้ำ มาอาบเข้า มันก็เย็นทันที, ไม่ต้องรอไว้พรั่งนั้มะรึนนี้จึง จะเย็น. บุญที่แท้จริง ทำให้เกิดปีติปราโมทย์ ตั้งแต่ ก่อนทำ กำลังทำ หรือทำเสร็จ, ไม่มีเหตุให้เกิดความ เศือตร้อนใจ แม้แต่ประการใด. บุญที่แท้จริงนั้น ทำให้ ยกมือไหว้ตัวเองได้, มีเหตุผลที่จะพอใจตัวเอง หรือ เคารพตัวเอง.

บุญที่แท้จริงนั้น ทำให้เกิดผลเป็น ความดี หรือความสุขทั้งสองฝ่าย คือทั้งฝ่ายตนเองผู้กระทำ และ ทั้งฝ่ายเพื่อนมนุษย์ ที่อยู่ร่วมกันในโลก.

พระพุทธเจ้าท่านทรงบำเพ็ญประโยชน์ทั้งสอง คือ ตนเอง และผู้อื่น เป็นอย่างยิ่ง. บุญที่แท้จริง ย่อมทำให้ได้รับ ประโยชน์ด้วยกันทั้งสองฝ่าย ดังนี้.

เมื่อบุญที่แท้จริงมีลักษณะอย่างนี้แล้ว ท่านลอง น้อมเข้ามาสู่ตัว วัตถุด้วยตนเองว่า ใครที่รอดชีวิตอยู่ใน เวลานี้ ไม่ต้องการบุญ. โรคการเมืองขึ้นสมอง, โรค เศรษฐกิจขึ้นสมอง, หรืออะไรอย่างนี้ต่างหาก ที่จะทำให้อ คนนั้นเขาไม่ต้องการบุญ. ถ้ายังเป็น คนปกติ มองเห็น ลักษณะและประโยชน์ ของบุญอันแท้จริง อยู่แล้ว อาตมาเชื่อว่า ทุกคนจะต้องการบุญ.

ธรรมะทำให้เกิดบุญอย่างถูกต้อง.

ที่นี้ก็มองดูกันถึง สิ่งที่เกิดบุญ กล่าวคือ ธรรมะ. สิ่งที่เราเรียกว่า ธรรมะนั้น ก็มีปัญหาสำหรับคน แห่งยุคปัจจุบัน ซึ่งได้ละเลยธรรมะเสียเป็นส่วนใหญ่, มี การศึกษาอย่างอื่น มีความมุ่งหมายแห่งการศึกษาเป็นอย่าง อื่น ไกลจากธรรมะออกไปทุกที.

เมื่อกล่าวโดยแท้จริง โดยบริสุทธิ์จิตธรรมแล้ว เรา
 ควรจะกล่าวกันว่า ธรรมะคือความถูกต้องในการกระทำ
 ทุกชั้นทุกตอน แห่งวิวัฒนาการของมนุษย์เรา. ธรรมะ
 แปลอย่างอื่นได้ อธิบายอย่างอื่นได้ แต่ที่ถูกที่สมบูรณ์นั้น
 จะต้องพูดว่า ธรรมะคือตัวธรรมชาติ, ธรรมะคือตัวกฎของ
 ธรรมชาติ, ธรรมะคือหน้าที่ที่ต้องตามกฎของธรรมชาติ,
 ธรรมะคือผลที่ได้รับจากหน้าที่ อันถูกต้องตามกฎของธรรม-
 ชาติ. สี่ความหมายนี้ สรุปความสำคัญไปอยู่ที่ หน้าที่
 อันถูกต้องตามกฎของธรรมชาติ. เมื่อถูกต้องตามกฎของ
 ธรรมชาติ ก็คือ ถูกต้องในทุกชั้นทุกตอน แห่งวิวัฒนาการ
 ของสิ่งที่มีชีวิต โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ก็คือมนุษย์เรา.

สิ่งที่มีชีวิต นับตั้งแต่ต้นไม้ขึ้นมา มันจะต้องมี
 ความถูกต้อง ตามกฎแห่งวิวัฒนาการ ทุกชั้นตอน มันจึงจะ
 เกิดขึ้นมาได้ งอกงามเติบโตไปได้. ถ้าผิดกฎของธรรมชาติ
 มันก็ไม่เกิด, หรือเกิดแล้วก็ต้องตาย, หรือว่าเป็นอยู่
 อย่างไม่น่าจะพอใจ. ธรรมะคือความถูกต้อง ในการ
 ประพฤติและกระทำ ทุกชั้นทุกตอนแห่งวิวัฒนาการของ
 มนุษย์.

เดี๋ยวนี้มนุษย์ได้ทำอะไรอย่างถูกต้อง ดั่งนี้หรือ
เปล่า? ข้อนี้ก็ต้องตัดสินกัน ด้วยสิ่งที่เรียกว่า สันติภาพ
หรือสันติสุข ในโลกมนุษย์นั่นเอง. **สันติสุขส่วนบุคคล,**
สันติภาพของสังคม เป็นส่วนของสังคม, ถ้ามีทั้งสันติสุข
และสันติภาพแล้ว ก็เรียกว่าเรากำลังได้รับผล จาก
ธรรมะอันถูกต้อง ทุกชั้นทุกตอน แห่งวิวัฒนาการ.
ฉะนั้นเรื่องเล็ก ๆ น้อย ๆ คำ ๆ เทีย ๆ มันก็ถูกต้อง เรื่องสูง
ขึ้นไป กระทั่งเรื่องสูงสุด มันก็ถูกต้อง.

นี่คือ ความหมายของคำว่า ธรรมะ คือความถูก
ต้อง และ ทุกชั้นทุกตอน จนกระทั่งสมบูรณ์ที่สุด. ฉะนั้น
ธรรมะทำให้เกิดบุญ เนื่องมาจากความถูกต้อง นั่นเอง.

จะยกตัวอย่างสำหรับบุคคล ที่เป็นนักการเมือง
ว่า ถ้าลัทธิการเมืองทุกระบบประกอบด้วยธรรมะแล้ว
โลกนี้จะไม่มีปัญหา. ระบบการเมืองบางระบบ ไม่คำนึง
ถึงธรรมะเสียเลย แต่ถ้าธรรมะเข้ามาเจืออยู่ในระบบการเมือง
แล้ว ทุกระบบการเมืองจะใช้ได้, ประชาธิปไตย ก็ใช้ได้,
เผด็จการ ก็ใช้ได้ ราชาธิปไตยก็ยิ่งดี ถ้ามีธรรมะ.

มีธรรมะแล้วทำให้เกิดความถูกต้องทุกขั้นตอน.

ถ้าไม่มีธรรมะแล้ว ไม่มีระบบไหนที่ใช้ได้; ถ้ามีธรรมะแล้ว จะใช้ได้ทุกระบบ มันจะต่างกัน เพียงเครื่องมือสำหรับการปฏิบัติ : ประชาธิปไตย ยิ่งโอ้อ้อ, เผลอจัดการที่ประกอบไปด้วยธรรม เสียยิ่งดีกว่า ระบบประชาธิปไตย ที่ประกอบด้วยธรรมะนั้น; เป็นมัชฌิมาปฏิปทา ที่สูงสุด ที่จะช่วยมนุษย์ได้ ทั้งที่ไต่เคยเป็นมาแล้วแต่หนหลัง. ฉะนั้นขอให้เห็นประโยชน์อันสูงส่งของธรรมะ ว่าให้เกิดบุญอย่างนี้ นี่เรียกว่าธรรมะนี้ทำให้ ระบบการเมืองทุกระบบ เป็นสิ่งที่ใช้ได้ ไม่ว่าระบบไหน ถ้ามีธรรมะ.

ที่นี้ ธรรมะทำให้ บุคคลรักษาความเป็นมนุษย์ของตน ๆ ไว้ได้ นี่แยกมาเป็นส่วนบุคคล ธรรมะทำให้บุคคลมีความเป็นมนุษย์, และรักษาความเป็นมนุษย์ของตนไว้ได้, ไม่มีความเป็นสัตว์เผ่งอยู่ในร่างของคน. นี่เป็นกฎเกณฑ์ที่มีไว้สำหรับธรรมะ ว่าธรรมะทำให้คนแตกต่างจากสัตว์.

ที่นี้ ธรรมะทำให้เกิดความรักสามัคคีขั้นสูง คือขั้นเป็นเพื่อน เกิด แก่ เจ็บ ตาย กันโดยแท้จริง ธรรมะทำ

ให้เกิดความรักขึ้นพื้นฐาน โดยกฎเกณฑ์ของธรรมชาติ ที่
ว่าเราอยู่คนเดียวไม่ได้ สัตว์ทั้งหลายมันก็อยู่กันเป็นพวก
เป็นฝูง มีธรรมชาติเป็นเครื่องประสานความอยู่กันเป็น
พวกเป็นฝูง.

ธรรมชาติทำให้เกิดสังคมสงเคราะห์ที่บริสุทธิ์ โดย
หลักของธรรมชาติ จึงแก้ปัญหาก็ได้โดยแท้จริง. การ
สงเคราะห์แห่งยุคปัจจุบัน แม้จะเป็นระดับชาติระดับโลก
มันก็เป็นเรื่องเอาหน้า เป็นเรื่องสนุกสนานตามความพอใจ.
สงเคราะห์เรียกว่า ทำบุญ แต่ทำบุญเพื่อสนองกิเลสของตน
เสียมากกว่า คือการเอานั่นเอง. ฉะนั้น ขอให้มีการ
ทำบุญ ชนิดที่เป็นธรรมชาติ, ให้มีธรรมะเป็นเครื่องให้
เกิดบุญ.

บาป คือผิดธรรมชาติ การไม่สงเคราะห์กันเป็น
บาป เพราะผิดธรรมชาติ. ธรรมชาติต้องการให้สิ่งมีชีวิต
อยู่กันอย่างสังคม อยู่กันตัวคนเดียวไม่ได้. บาปคือความผิด
ธรรมชาติ, ไม่สงเคราะห์กันเป็นผิดธรรมชาติ กระทั่ง
เรื่องเล็กน้อย ขี้ปะตัวที่สุด ถ้าผิดธรรมชาติมันก็เป็นเรื่อง
บาป.

เช่นว่า ร่างกายของคนเรา มันอยู่ที่ๆ ก็ไปเอา
บุญที่มาจากไหน แล้วกรรมปอต มันผิดธรรมชาติหรือถูก
ธรรมชาติ. ต่มน้ำอะไรเข้าไปก็ไม่วู้ ซึ่งทำให้ตบมันแข็งเร็ว.
น้ำพุตามหอยเขาพุท ที่หอยเขาพุท มันถูกธรรมชาติหรือ
ผิดธรรมชาติ. จิตปรกติเป็นไปตามธรรมชาติ; พอไป
รักอะไรเข้า มันผิดธรรมชาติหรือถูกธรรมชาติ, หรือ
เมื่อไปโกรธอะไรเข้า อย่างนี้มันผิดธรรมชาติหรือถูก
ธรรมชาติ? ขอให้คิดดูให้ดี ๆ. นี่ธรรมะทำให้เกิดบุญ
คือเป็นไปอย่างถูกต้อง ตามกฎเกณฑ์ของธรรมชาติ ผิดกฎ
ของธรรมชาติแล้ว ย่อมเกิดบาปเป็นธรรมดา.

ปัจจุบันนี้โลกมีวิฤตการณ์อันถาวร.

ที่นี้ก็จะมาถึงปัญหา ที่กำลังมีอยู่ในโลกนี้ โลก
กำลังมีวิฤตการณ์อันถาวร คือมีความวุ่นวายระส่ำระสาย
เป็นการถาวร ราวกับว่า เรากำลังรับบาปนิรันตร, ที่เป็น
บาปนิรันตร ไม่ใช่ความสุขนิรันตร. บาปนิรันตร คือ
วิฤตการณ์อันถาวร.

ไม่มีธรรมะอยู่ในหมู่มนุษย์แล้ว ก็จะเกิดภาระ
หนักทางสังคม. ภาระหนักนี้ก็ต้องช่วยเหลือแก้ไข ต้อง
ปราบปราม : เขาอยากจนเราต้องช่วยเหลือ, เขาเป็น
อันธพาล เราต้องช่วยกันปราบปราม; ทำให้เกิดภาระ
หนักทางสังคม อย่างที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน. เช่นภาระ
ยาเสพติด เป็นต้น นานี้มันไม่มีธรรมะ มันจึงเกิดภาระทาง
สังคม.

คนยังมีเงิน ยิ่งเป็นทาสของกิเลส ตา หู จมูก ลิ้น
กาย ใจ. คนยากคนจนก็ยังเอาจัง; ยิ่งเอาจังคนมั่งมี
ก็ยิ่งแย่งคนมั่งมี จนเกิดลัทธิแย่งคนมั่งมีขึ้นมาในโลก ก็
เพื่อจะแย่งกันเป็นทาสของอายตนะ, แย่งกันเป็นทาสของ
กิเลส เป็นทาสของตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ. เขาไม่
สนใจกับปัญหาที่เป็นต้นเหตุ; ไปจัดการกันแต่ปลายเหตุ
แล้วก็มักจะเอาจังเอาเกียรติเอาหน้า, การกุศลระดับชาติ
ก็ยังเป็นเรื่องเอาหน้า.

นี่แหละศีลธรรมมันเอาหัวลง, เปลี่ยนเป็นเอา
หัวลง กลับตรงกันข้าม เห็นสิ่งที่ไม่ควรทำ ว่าควรทำ,
เห็นสิ่งที่ควรทำ ว่าไม่ควรทำ. แม้ที่สุดแต่หลักเกณฑ์ต่างๆ

มันก็เปลี่ยนไป เช่นว่า ลูกมีบุญคุณต่อพ่อแม่ สมัยก่อน
พ่อแม่มีบุญคุณต่อลูก; เทียน^๕ลูกมีบุญคุณต่อพ่อแม่. ไปคิด
ดูเถิด มันเปลี่ยนเอามากมาย เปลี่ยนอย่างตรงกันข้าม เป็น
ปัญหา.

คิดดูแล้วก็น่าประหลาด ที่สมัยโบราณ สังคม
ชุมชนแบ่งเป็นระบบ^๕ข้า ระบบเจ้านาย ซึ่งเราเกลียดชัง
กันนัก; ระบบ^๕ข้าก็ให้ถูกละทิ้งไป. แต่แล้วมาพิจารณา
ดูว่า ทำไมในยุคสมัยที่^๕ข้า มีเจ้านาย^๕ กลับมีธรรมะ :
คือว่า ความซื่อตรงก็ดี, การช่วยเหลือซึ่งกันและกันก็ดี
ในระบบเก่าโน้นมันมีมาก มีความซื่อสัตย์ซื่อตรงต่อกัน
อย่างยิ่ง มีการช่วยเหลือที่ทำได้ง่าย. ครั้น มาถึงระบบ
ประชาธิปไตย ทำไมความซื่อตรงมันจึงหายไป ?
การช่วยเหลือก็เป็นเรื่องเอาหน้า. ขอให้คิดดูเถิดว่า มัน
ขาดอะไรไป มันจึงเป็นอย่างนี้?

คงจะมีคนตำหนิว่า ชอบระบบ^๕ข้า อาตมาก็
ไม่ได้ชอบระบบ^๕ข้า; แต่^๕ให้ดูว่า ในระบบที่ยังมี
“ปลาอยู่ทะเล ปลา^๕เห่ไม่สู้ดี ซื่อเขาเบรราคา ปลา^๕ข้า

ใช้ผู้ดี”; ในระบบช้ำๆคนนั้น ยังมีความซื่อตรง เพราะ
กลัวบาป ทั้งช้ำและทั้งเจ้านายยังกลัวบาป. ฉะนั้นความ
ซื่อตรงในระหว่างเพื่อนมนุษย์มันยังมี มีการช่วยเหลือ
เพราะอยากจะไต่บุญอันแท้จริงจึงมี; เดียวมันไม่มี มัน
จึงเกิดเป็นปัญหาขึ้นมา.

**ธรรมะกลับมา, ทุกคนทำหน้าที่เอาบุญ,
จะแก้ปัญหาก็ได้.**

วิธีแก้ปัญหาลำนี้จะมีอยู่อย่างไร? อาตมาขอ
ยืนยันว่า ธรรมะต้องกลับมา, ธรรมะต้องกลับมา,
บุญกุศลที่แท้จริงต้องกลับมาให้ครบถ้วน ตามที่ควรจะมี.
เราควรจะใช้วิธีที่เรียกว่า ธรรมสหกรณ์ บุญญสหกรณ์
โดยหลักของธรรมชาติ, มีสหกรณ์ร่วมกัน ในการสร้าง
ธรรมะ มีธรรมะในการสร้างบุญกุศล มีบุญกุศล. ทุกคน
ทำหน้าที่เอาบุญ ไม่ใช่ทำหน้าที่เพื่อปัจจัยแห่งกิเลส
เหมือนที่เป็นๆ กันอยู่.

ให้ถือเป็นหลักพื้นฐานว่า เกิดมาเป็นมนุษย์นี้
เพื่อจะเอาบุญ, เป็นมนุษย์เพื่อเอาบุญ. พุทธอย่างนี้คงมีคน

ให้; แต่ไม่เป็นไร มันเป็นเรื่องจริงควรจะถูกได้ เป็น
มนุษย์^๕เป็นเพื่อเอาบุญ เพื่อสร้างสันติภาพลงไปในโลกที่
เป็นส่วนรวม.

ขอให้อีกว่า ทุกคนที่เกิดมาในโลกนี้ เกิดมาเพื่อ
บำเพ็ญบุญ! เกิดมาเป็นมหาจักรพรรดิก็อเพื่อเอาบุญ, เกิด
มาเป็นมหाराชา^๖ก็อเพื่อเอาบุญ, เกิดมาเป็นประธานาธิบดี
ก็อเพื่อเอาบุญ, เกิดมาเป็นนายกรัฐมนตรี รัฐมนตรี อธิบดี
แต่ละชั้น แต่ละระดับ ก็อเพื่อเอาบุญ, เป็นผู้ว่าราชการ
จังหวัดก็อเพื่อเอาบุญ, เป็นนายอำเภอ^๗ก็อเพื่อเอาบุญ, เป็น
กำนัน^๘ก็อเพื่อเอาบุญ, เป็นผู้ใหญ่บ้าน^๙ก็อเพื่อเอาบุญ, กระทั่ง
เป็นราษฎร^{๑๐}ก็อเพื่อเอาบุญ. เรามาเป็นราษฎรเพื่อเอาบุญกัน
เถอะ บัญหามันจะหมดไป.

จะเป็นชวานาก็อเป็นเพื่อเอาบุญ เพื่อให้โลกนี้มี
ความสะดวกในการเป็นอยู่ ไม่ต้องทำนาทุกคน. คนมีหน้าที่
ทำนาก็ทำนา; คนมีหน้าที่อย่างอื่นก๊ไม่ต้องทำนา ก็มีข้าว
กิน, เราก็จะอยู่กันเป็นผาสุกในโลกนี้. ฉะนั้น ชวานาก็
ต้องได้บุญ, ชาวสวนก็^{๑๑}ต้องได้บุญ, กสิกรทุกประเภทก็^{๑๒}ต้อง
ได้บุญ, พ่อค้าก็^{๑๓}ต้องได้บุญ, ไม่เอาทำไรชู้ครีตร้อยเปอร์เซ็นต์

สองร้อยเปอร์เซ็นต์ สามร้อยเปอร์เซ็นต์. เอากำไรสิบเปอร์เซ็นต์ ยี่สิบเปอร์เซ็นต์ โดยหลักทั่วไปก็พอแล้ว. พอคำทำให้เกิดความสละสลวย ในการถ่ายทอดสิ่งของที่จำเป็นแก่ชีวิต พอคำก็ต้องได้บุญ.

แม้ที่สุดแต่นักการธนาคาร ก็ทำเพื่อสงเคราะห์มนุษย์ ให้มนุษย์เกิดความสละสลวย มันก็ได้บุญ; แต่ถ้าเป็นนักการธนาคารชู้ตริต มันจะได้อะไร? ก็ลองไปคิดดู. เป็นทนายความก็ต้องได้บุญ : ให้เกิดความยุติธรรม เป็นไปตามความยุติธรรม ไม่ใช่ทนายความชู้ตริต.

เป็นครูยังได้บุญ เพราะว่าเปิดแสงสว่างในทางวิญญาณ. คนกวาดถนน คนถือสามล้อ คนแจวเรือจ้าง ก็ได้บุญ; เพราะว่าเขาช่วยทำให้มันเกิดความสงบสุขปรกติ มีภาระหน้าที่ตามส่วนแห่งมนุษย์แต่ละอย่าง ๆ ทุกคนจึงได้บุญ.

ทุกคนก็มีหน้าที่ปฏิบัติธรรม ทำหน้าที่เพื่อโลกเป็นส่วนรวม แล้วก็จะได้บุญ; ทำหน้าที่นิดหนึ่ง ๆ ตามส่วนของตนที่จะพึงกระทำได้ ก็เรียกว่าได้บุญ; รวมกันเป็นได้บุญส่วนใหญ่ เป็นของโลก. ทุกคนที่ทำหน้าที่ลงไปในโลก ชื่อว่า คนทำบุญ.

การปฏิบัติธรรม คือการทำหน้าที่, การปฏิบัติ
 ธรรมอยู่ที่ตรงทำหน้าที่. อย่าเป็นคนเกิดมาเป็นหมั่นเปล่า
 ไม่ได้ทำหน้าที่อะไร. ทำหน้าที่แล้วก็เกิดบุญ. ถ้าพูดนี้
 จะบ้าหรือดี? ขอให้ได้โปรดพิจารณาด้วยกันโดยอิสระ, แล้วคง
 จะพิจารณากันได้มาก. อาตมาถือว่า เป็นหลักที่ควรยึดถือ
 ถ้ามีจิตเป็นธรรม ก็จะเห็นด้วยว่า เกิดมาเอาบุญ :
 เป็นราษฎรเอาบุญ; แต่ถ้าไม่มีจิตเป็นธรรม ก็จะไม่เห็น
 ด้วย.

ขอให้สอนลูกเด็ก ๆ ของเรา ให้มีความรู้สึกอย่างนี้.
 จัดการศึกษา อย่าให้เป็นอะไรด้วน, อย่าให้มีอะไรด้วน.
 อย่าเป็นหมาหางด้วน อย่าเป็นเจตียยอดด้วน **ลูกเด็ก ๆ สืบมา**
ขึ้นมาในโลก ๒-๓ ขวบ เรียนชั้นอนุบาล สิ่งแรกที่จะต้อง
 สอนเขานั้น ไม่ใช่ ก. ข. ก. กา. **สิ่งแรกที่จะต้องสอนแก่**
เขานั้นคือ สอนให้รู้ว่า มารดา คืออะไร? บิดา คืออะไร?
เราอยู่ได้ด้วยอะไร? อะไรเป็นสิ่งที่สูงสุดของมนุษย์?

ให้เขารู้จักสิ่งที่เรียกว่าบุญ เป็นพื้นฐานอยู่ใน
 จิตใจเสียก่อน, แล้วค่อยเรียน ก. ข. ก. กา กันทีหลัง
 ก็จะเป็นมนุษย์ที่ปลอดภัย : ปลอดภัยสำหรับตัวเขาเอง,
 แล้วปลอดภัยสำหรับผู้อื่นด้วยกันทั้งโลก. สอนลูกเด็ก ๆ

อย่างนี้ ให้รู้ว่ามีมนุษย์เกิดมาเพื่อเอาบุญ นับตั้งแต่เป็น
 ราษฎรขึ้นไป จนถึงเป็นบุคคลสูงสุด เขาก็เป็นกันเพื่อเอา
 บุญ มีการศึกษาที่ถูกต้อง : ให้รู้หนังสือ ให้รู้อาชีพ
 ให้รู้ธรรมะสำหรับความเป็นคนให้ถูกต้อง. ธรรมะก็ทำ
 ให้เกิดบุญ ทำให้โลกนี้มีมนุษย์ ที่อยู่กันเป็นผาสุก อย่างนี้.

อาตมาจึงได้กล่าวเป็นหัวข้อยืนยันว่า ธรรมะใน
 ฐานะสิ่งที่ให้เกิดบุญโดยแท้จริง. ขอวิงวอนท่านทั้งหลาย
 ได้นำไปกิตติ ถ้าเห็นด้วยก็จงช่วยกันทำตาม; แล้วบ้าน
 เมืองของเราก็จะเต็มไปด้วยบุญ, ไม่มีสิ่งที่จะต้องร้อนนอก
 ร้อนใจ; เป็นภาระที่จะต้องช่วยเหลือบ้าง, จะต้องช่วยกัน
 ปราบปรามบ้าง อย่างที่กำลังเป็น ๆ กันอยู่.

หวังว่าพุทธบริษัททั้งหลาย จะช่วยกันทำให้บุญ
 กลับมา ด้วยการประพฤติธรรมะ, ให้ความฝันของ
 มนุษย์เป็นความจริง ก็คือว่า เกิดมาเพื่อความสงบสุข ให้
 ธรรมะกลับมา ให้โลกนี้เอิบอาบไปด้วยบุญ แล้วก็จะ
 หมดปัญหา.

เวลาสำหรับการบรรยายก็สิ้นสุดลงแล้ว อาตมาขอจบลง
 ด้วยความหวังว่า ขอให้ธรรมะกลับมา ขอให้บุญกลับมา เพื่อ
 สันติสุขของบุคคล เพื่อสันติภาพของสังคม จงทุก ๆ ประการเกิด.

ออกอากาศครั้งที่ ๕๗

วันอาทิตย์ที่ ๒๐ ม.ค. ๒๓

เวลา ๘.๐๐ - ๘.๓๐ น.

ธรรมะในฐานะที่เป็นพระเป็นเจ้า.

ท่านสาธุชน ผู้มีความสนใจในธรรมทั้งหลาย,

การบรรยายปาฐกถาธรรมในวันนี้ อาตมาจะได้กล่าวโดย
หัวข้อว่า ธรรมะในฐานะที่เป็นพระเป็นเจ้า.

เหตุที่พูดเรื่องพระเป็นเจ้า.

ความคิดในการบรรยายครั้งนี้ เกิดมาจากการที่
สังเกตเห็นว่า โลกกำลังขาดพระเจ้าหรือพระเป็นเจ้า
หรือขาดผู้ที่ทำหน้าที่อย่างพระเป็นเจ้า; เพราะว่าชาวโลก
เหินไปในทางที่ตรงกันข้าม จากการที่จะมีพระเป็นเจ้า ใน

ความหมายเดิม ๆ ที่ถูกต้อง. เขาไปมีอะไรอย่างใดอย่างหนึ่ง ซึ่งเป็นปฏิปักษ์ต่อพระเป็นเจ้า; ถ้าใครมาขัดพระเจ้ายู่ ก็ถูกประณาม อย่างที่เคยมี ในบทกลอนของเด็ก ๆ ว่า :—

ที่ซื้อถือพระเจ้า ว่าโง่เง่าเต่าปูปลา. นี่เขาถือว่า
คนที่ยังถือพระเจ้า นั้นเป็นคนโง่เง่า เหมือนเต่าปูปลา, ว่า
“ใบ้บ้า สาระยา” คนเหล่านั้นไม่ถือพระเจ้า แล้วบ้านเมือง
นั้นก็วินาศในที่สุด.

เดี๋ยวนี้โลกเรากำลังมีลักษณะอย่างนี้ : เห็นคนมี
พระเจ้าว่าเป็นคนโง่ โลกก็ขาดพระเจ้า; โลกก็เดินไป
สู่เหวแห่งความวินาศ ของมนุษย์ คือไม่มีมนุษยธรรม มีแต่
วิกฤติการณ์อันถาวรเพิ่มขึ้น ๆ. เพราะว่า ขาดพระเจ้า คือ
ขาดการปฏิบัติตามพระเจ้า, ขาดความรู้สึกว่ามีพระเจ้า
แล้วก็เกิดลัทธิใหม่ ๆ ขึ้นมา ในทางตะวันตกโน้น ว่าเดี๋ยวนี้
พระเจ้าตายแล้ว, พระเจ้าตายแล้ว ไม่มีใครนับถือแล้ว
ก็ตายไปแล้ว, ศาสนาไม่จำเป็น; กระทั่งมาถึงเมืองไทยเรา
ว่าธรรมะไม่จำเป็น. ลัทธินี้กำลังระบาด; เมื่อลัทธินี้
ระบาดไปถึงที่สุดแล้ว โลกก็ไม่มีพระเจ้าเอาจริง ๆ.

นี่คือสิ่งที่น่าวิตก อาตมานึกถึงข้อนี้ แล้วกลับมา
บรรยายปาฐกถาธรรมในวันหน้า ธรรมะในฐานะที่เป็น
พระเป็นเจ้า. เราจะได้มีพระเป็นเจ้า ชนิดที่เป็นที่พึ่งได้,
และเป็นพระเป็นเจ้า ชนิดที่มีอยู่ในศาสนาทุกศาสนา ไม่
ยกเว้นศาสนาไหนเลย ซึ่งเป็นเรื่องที่จะต้องใคร่ครวญพิจารณา
กัน อย่างละเอียดตลอดไป; โดยตั้งคำถามขึ้นมาเป็น
ข้อแรกว่า พระเจ้าคืออะไร?

ต้องรู้จักความหมายของพระเจ้าเสียก่อน.

เมื่อตั้งคำถามอย่างนั้นแล้ว มันก็มีทางที่จะทะเลาะกัน
อย่างไม่มีที่สิ้นสุด ในระหว่างสังคมที่ถือศาสนาต่าง ๆ กัน.
ศาสนาหนึ่งก็มีพระเจ้าไปรูปหนึ่งแบบหนึ่ง; เมื่อใครไม่มี
พระเจ้าอย่างของตน ก็ถือว่าพวกนั้นไม่มีพระเจ้า. นักศึกษา
นักปรัชญา หรือผู้มีปัญญา อะไรก็แล้วแต่จะเรียก เขาเป็น
เจ้ากเจ้าการ อ้างตัวเองเป็นผู้รู้ แล้วก็บัญญัติว่า ศาสนานี้
มีพระเจ้า, ศาสนานี้ไม่มีพระเจ้า, นั้นมันล้วนแต่ตามความคิด
นึกรู้สึกของเขาทั้งนั้น ไม่ตรงต่อความจริง; เพราะเขายัง
ไม่รู้ว่ พระเจ้าที่แท้จริงนั้นคืออะไร? ถือเอาตามตัวหนังสือ

บ้าง ถือเอาตามความนิยมสืบ ๆ กันมาบ้าง ก็มีพระเจ้าต่างกัน กระทั่งว่าไม่ใช่พระเจ้าไปเสียก็มี.

ถ้าจะพูดกัน โดยคำพูด; คำพูดคำนี้เป็นภาษาไทย ใช้สำหรับเป็นคำแปล ให้แก่คำต่างประเทศ ซึ่งเข้ามาสู่เมืองไทย แล้วไม่รู้จะเรียกว่าอะไร ก็ยืมคำไทยไปใช้ ก็ได้คำว่าพระเจ้า, หรือพระผู้เป็นเจ้าไป เพราะว่าในเวลา นั้น ในที่นั้น คำว่า “พระเจ้า” หรือ “พระผู้เป็นเจ้า” เป็นคำสูงสุด หมายถึงสิ่งสูงสุด; แต่อย่าลืมว่า ในภาษาไทยเรา นี้ คำว่า “พระผู้เป็นเจ้านั้น มีความหมายช่วยคู่ช่วยสมัย, เช่นใน กฎหมายเก่า ๆ ยุคนั้น ใช้คำ “พระผู้เป็นเจ้า” หมายถึงพระภิกษุเท่านั้น แม้จะเพ็งบวชวันเดียว ก็เรียกว่า พระผู้เป็นเจ้า. ในกฎหมายใช้คำอย่างนั้นกับพระภิกษุ; เช่นว่า พระผู้เป็นเจ้าสึกออกมา ก็คงได้รับมรดก, พระผู้เป็นเจ้าถูกเกณฑ์ไปรบทัพจับศึก กลับมาก็ต้องมีสิทธิทุกอย่างทุกประการ อย่างนี้เป็นต้น.

ฉะนั้น ถ้าถือเอาพระบวชใหม่เช่นนั้น เป็นพระผู้เป็นเจ้าแล้ว มันก็ติดกันอยู่กับความหมายเดียวกัน ซึ่งพระผู้เป็นเจ้า หรือพระเจ้านั้น เราหมายถึงสิ่งสูงสุด ผู้สูงสุด; เพราะฉะนั้น

เราจะเอาคำพูด หรือเอาความนิยมสืบ ๆ กันมาเป็นหลัก
นั้นไม่ได้; ต้องเอาความหมายที่แท้จริง สารที่แท้จริง
ของคำๆ^{นี้}. หน้าที่ของสิ่งที่เรียกว่าพระเจ้า หรือคุณค่า
อันสูงสุดของสิ่งๆ^{นี้} หรือสมรรถนะอันสูงสุดของสิ่งๆ^{นี้}
ว่า พระเจ้านั้นคืออะไร แล้วเอามารวมกันหมดทุกศาสนาก็
ยังได้ ที่เขาพูดถึงพระเจ้า.

พระเจ้านั้น ข้อแรก ต้องมีความหมาย หรือว่า
คุณลักษณะเป็นปฐมเหตุ : ปฐมเหตุคือเหตุแห่งสิ่งทั้งปวง
เป็นที่ออกมา ไหลออกมาแห่งสิ่งทั้งปวง. ^{นี้}เรียกว่าปฐม
เหตุ อะไรเป็นปฐมเหตุให้สิ่งทั้งปวงออกมา สิ่งนั้น
เรียกว่า พระเจ้า.

ที่^๒ ก็เกิด ความหมายที่ ๒ ต่อมาว่า พระเจ้าเป็น
ผู้สร้างสิ่งทั้งปวง, คือสามารถจะสร้างสิ่งทุกสิ่งขึ้นมาได้ ไม่
ว่าจะเป็นสิ่งที่มีชีวิต หรือไม่มีชีวิต.

ที่^๓ ก็มีหน้าที่สืบทอดออกมาเป็น ความหมายที่ ๓
อีกว่า เมื่อสร้างสิ่งทั้งปวงแล้ว ก็สามารถควบคุมสิ่งทั้งปวง,
ควบคุมโลกทั้งปวง, ที่พระเจ้าสร้างขึ้นมานั้นเป็นต้น.

แล้วก็ความหมายที่ ๔. ยังมีหน้าที่ว่า จะต้องยุบ
จะต้องทำลาย จะต้องเฟิกถอนโลก หรือสิ่งที่พระเจ้า
สร้างขึ้นมานี้เป็นคราวๆ.

ดังนั้น เราจึงได้หน้าที่ของ พระเป็นเจ้าผู้สร้าง สิ่ง
ทั้งปวง ผู้ควบคุม สิ่งทั้งปวง ผู้ทำลายล้างสิ่งทั้งปวง;
อย่างที่เรียกว่า ตรีมูรติ ในศาสนาฮินดู เป็นต้น

นี่ขอให้พิจารณาดูใจความเสียสักทีหนึ่งก่อนว่า พระ-
เจ้าคือปฐมเหตุ เป็นที่ออกมาแห่งสิ่งทุกสิ่ง จึงได้นาม
ว่าเป็นผู้สร้าง สิ่งทุกสิ่ง; แล้วก็ สามารถควบคุม สิ่งทุก
สิ่ง สามารถทำลายล้าง สิ่งทุกสิ่ง ตามยุคตามสมัย เพื่อจะ
ให้เกิดใหม่ สร้างใหม่กันต่อไป.

คุณสมบัติของพระเจ้าเอกทางหนึ่ง.

ทีนี้ มองคุณสมบัติอีกทางหนึ่ง ก็พบว่า พระเจ้านั้น
ใหญ่กว่าสิ่งทุกสิ่ง เป็น Omnipotent คือใหญ่กว่าสิ่งทุกสิ่ง
เหนือสิ่งทุกสิ่งแล้วพระเจ้านั้นรู้ทุกสิ่ง เป็น Omniscient แล้ว
พระเจ้านั้นอยู่ในที่ทุกหนทุกแห่ง เป็น Omnipresence อะไรที่

จะใหญ่กว่าทุกสิ่ง รู้สิ่งทุกสิ่ง แล้วอยู่ในที่ทุกแห่ง ก็คิดดู
เอาเอง ถ้าเห็นจริงก็จะเห็นจริง.

เดี๋ยวนี้อะไรเป็นที่ยออกมาแห่งสิ่งทั้งปวง พวกที่ถือ
ศาสนาอย่างพระเจ้าเป็นบุคคล ก็เรียกว่า มีพระเจ้า ที่เรียก
ว่า God เป็นต้น เป็นที่ยออกมาแห่งสิ่งทั้งปวง หรือสร้างสิ่ง
ทั้งปวง ควบคุมสิ่งทั้งปวง ทำลายสิ่งทั้งปวง แล้วใหญ่กว่า
ทุกสิ่ง รู้ทุกสิ่ง แล้วก็อยู่ในที่ทุกหนทุกแห่ง; ซึ่งงานจะมี
คนลือว่า ถ้าอย่างนั้นในกองมูลสุนัขก็มีตัว; ก็จริงซิ มัน
มีอยู่ด้วย เพราะว่ามันก็อยู่ใต้อำนาจของพระเจ้า หรือพระเจ้า
ควบคุมได้ ทุกสิ่ง.

ธรรมะเป็นพระเจ้าได้ในความหมายเดียวกัน

ทุกศาสนา.

ที่^๕ ธรรมะเป็นพระเจ้าได้อย่างไร? ขอย้อนไป
ถึงความหมายของธรรมะ ๔ ประการ อีกครั้งหนึ่งว่า คำว่า
“ธรรม” หรือ ธรรมะ^๕ หมายถึง สิ่งที่เป็นธรรมชาติ, แล้ว
หมายถึง กฎของธรรมชาติ, หมายถึง หน้าที่ตามกฎหมายของ
ธรรมชาติ หมายถึง ผลที่ได้รับจากการปฏิบัติหน้าที่.

ความหมายที่ ๒ ที่ว่า ธรรมะคือกฎของธรรมชาติ นั้นแหละ มีความหมายเหมือนกับพระเจ้า กฎเช่น กฎวิวัฒนาการ ของสิ่งทั้งปวง, หรือว่า กฎปฏิจลสมุปบาทในพระพุทธศาสนา^๕ ตั้งอยู่ในฐานะเป็น^๖ที่ออกมาแห่งสิ่งทั้งปวง. กฎของธรรมชาติมีอยู่ ไม่ให้สิ่งทั้งปวงหยุดนิ่งอยู่ ให้สิ่งทั้งปวงเป็นไปมันก็มีอะไรออกมา ออกมา ด้วยอำนาจของกฎของธรรมชาติ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง กฎแห่งวิวัฒนาการ.

นี่ปฐมเหตุในพุทธศาสนาเรา ก็คือสิ่งที่เรียกว่า ธรรมะ ในฐานะที่เป็นกฎของธรรมชาติ; แล้วก็เป็นผู้สร้างสิ่งทั้งปวง. เพราะว่ากฎนี้^๗ได้ทำให้ สิ่งต่างๆ เกิดขึ้นทั้งที่มีชีวิต และไม่มีชีวิต, แล้วก็ควบคุมสิ่งทั้งปวง โดยกฎของธรรมชาติอัน^๘นี้ ให้เป็นไปตามระเบียบ อย่างที่เราเห็น อยู่นั่น^๙ ว่ามีอยู่อย่างไร. สิ่งนี้^{๑๐}ก็ทำลายไปตามยุคตามสมัย จึงถือว่ามันใหญ่กว่าทุกสิ่ง มันรู้ทุกสิ่ง; เพราะว่าบรรดาอะไร ที่ว่าเป็นหลัก เป็นวิชา เป็นความรู้ มันก็ไม่มีอะไรนอกเหนือไปจากกฎของธรรมชาติ.

ฉะนั้นกฎของธรรมชาติจึงเหมือนกับความรู้ทุกสิ่ง, ถ้าเป็นพระเจ้าก็เป็นผู้รู้ทุกสิ่ง เป็นดิกชันนารี (Dictionary)

ของทุก ๆ สิ่งทุก ๆ คำ ที่มนุษย์จะรู้จักพูดกัน, มีอยู่ในที่
ทุกหนทุกแห่ง คือเราไม่สามารถจะอยู่ในที่ใด ที่พ้นไป
จากอำนาจของธรรมชาติได้.

นี่ธรรมชาติในลักษณะนี้จึงเป็นพระเจ้า ในความ-
หมายเดียวกัน ในทุก ๆ ศาสนา, เป็นพระเป็นเจ้า ที่
นักวิทยาศาสตร์ยอมรับโดยสมัครใจ.

นักวิทยาศาสตร์ไม่ยอมรับพระเจ้าอย่างบุคคล,
ที่มีความเป็นอย่างบุคคล มีความรู้สึกอย่างบุคคล, แลมี
รูปร่างอย่างบุคคล หนวดยาวถือไม้เท้า แล้วก็มาทำหน้าที่
สร้างโลก ควบคุมโลก มีอยู่ในที่ทั้งปวงอย่างนี้ เขายอมรับ
ไม่ได้.

แต่ ถ้าเป็นพระเจ้าอย่างที่ว่า คือธรรมชาติ
ที่เป็นกฎของธรรมชาติ; เป็นที่ออกมาแห่งสิ่งทั้งปวง
สร้างสิ่งทั้งปวง ควบคุมสิ่งทั้งปวง ทำลายสิ่งทั้งปวง ตามยุค
ตามสมัย ใหญ่กว่าทุกสิ่ง รู้ทุกสิ่ง อยู่ในที่ทุกแห่ง; อย่างนี้
นักวิทยาศาสตร์ยอมรับได้โดยสมัครใจ, คือไม่ต้องเป็น
มนุษย์ ไม่ต้องเป็นบุคคล ไม่ต้องเป็นจิตเป็นวิญญาณอย่าง
บุคคล; แต่เป็นอะไรซึ่งบอกไม่ได้ ซึ่งปากของมนุษย์

บอกไม่ได้ ว่าพระเจ้าเป็นอะไร. บอกได้แต่เพียงว่า เป็น
พระเจ้า ตามแบบของพระเจ้า ซึ่งไม่เหมือนใคร.

พระเจ้าที่มีคุณสมบัติอย่าง^{นี้} หรือถึงถึงคุณสมบัติ
อย่าง^{นี้} อย่าไปเล็งเปลือกนอกแล้วจะมีอยู่ในทุกๆ ศาสนา และ
เหมือนกันทุกศาสนา. ในทุกศาสนามีพระเจ้าเหมือน
กัน คือมีปฐมเหตุ มีผู้สร้าง มีผู้ควบคุม มีผู้ทำลาย
ใหญ่กว่าทุกสิ่ง, รู้ทุกสิ่ง, อยู่ในที่ทุกแห่ง.

ในพุทธศาสนาเรามีสิ่งที่เรียกว่าธรรม คำเดียว
เท่านั้น อย่างที่ได้อธิบายมาแล้ว; ว่าธรรมในฐานะเป็น
กฎของธรรมชาติ, เป็นต้นเหตุแห่งสิ่งทั้งปวง ครอบทุก
กระบวนการ ที่เป็นความหมายของพระเจ้า. ^{นี้}ทำให้
มองเห็นได้ว่า พระเจ้าลักษณะ^{นี้} มีอยู่ในทุกศาสนา.

แต่คนบางคนสมัย^{นี้} มีปัญญามากเกินไป จนจัด
ให้พุทธศาสนาไม่มีพระเจ้า เพราะว่าเขามีแต่ดวงตาเนื้อๆ
เห็นแต่พระเจ้าที่เป็นบุคคล; เมื่อมองไม่เห็นก็ว่าไม่มี. เขา
ไม่มีปัญญา ไม่มีศีลธรรมะ ไม่มีตาปัญญา จึงไม่มองเห็น
พระเจ้าที่แท้จริง ซึ่งมีอยู่จริง มีหน้าที่ มีสมรรถนะอย่าง^{นี้}
จริง; แล้วคนพวกนั้นก็มาโมเมเอาเอง จัดพุทธศาสนาว่า

พุทธศาสนาไม่มีพระเจ้า. ยิ่งไปกว่านั้นอีก ก็ว่าเมื่อไม่มีพระเจ้า ก็ไม่เป็นศาสนา เรื่องมันก็ไปกันใหญ่ จนทุกคนไม่รู้เรื่อง.

พระเจ้านั้นไม่มีรูปร่างที่เป็นรูปธรรม และไม่มีรูปร่างแม้ที่เป็นนามธรรม คือเป็นจิตหรือเป็นวิญญาณ ; คือไม่เป็นทั้งรูปธรรม ไม่เป็นทั้งนามธรรม ที่เป็นจิตหรือเป็นวิญญาณ, เป็นสิ่งที่กล่าวไม่ได้ว่าเป็นอะไรทุกๆ ประการ นอกจากจะกล่าวว่าเป็นพระเป็นเจ้า. นี่คำที่ต้องยกไว้ให้พระเป็นเจ้าคำเดียว ผู้เดียว ว่ามันเป็นสิ่งที่ไม่เหมือนอะไร นอกจากเหมือนพระเป็นเจ้า.

ทีนี้ พระเป็นเจ้าน้อยที่ไหน ? ต้องตอบว่า อยู่ในทุกสิ่งที่ท่านสร้างขึ้นและควบคุมอยู่. กฎของธรรมชาติเป็นพระเจ้า ฉะนั้นพระเจ้าจึงอยู่ในทุกสิ่งที่กฎของธรรมชาติสร้างขึ้น และควบคุมอยู่ ; อย่างนั้นก็ลือจึงมาลือว่า แม้ในกองแห่งมูลสุนัข ไม่ยกเว้นถึงขนาดนี้ ก็แปลว่าไม่ยกเว้นที่ใดเลย และพระเจ้ามีอยู่ในสิ่งที่มีชีวิต ไม่มีชีวิต ในทุกสิ่ง.

ฉะนั้นในแต่ละคน ซึ่งเป็นธรรมชาติ มีคิณ น้ำ
ลม ไฟ ที่พระเจ้าสร้างขึ้นมาโดยกฎของธรรมชาติ ก็มี
พระเจ้าอยู่ในนั้น. เพราะว่าที่ใดเป็นธรรมชาติ ในที่นั้น
มีกฎของธรรมชาติ, ในเนื้อตัวของเรา มันก็เป็นธรรมชาติ
มันก็มีกฎของธรรมชาติ; ฉะนั้นกฎของธรรมชาติใน
ฐานะพระเป็นเจ้า ก็ควบคุมอยู่ในตัวเรา, ควบคุมให้
สิ่งต่างๆ ในตัวเรา เป็นไปตามกฎของพระเจ้า; จึง
พูดว่า พระเจ้าอยู่ในที่ทุกแห่ง. แม้จะมีคนไม่รู้จักพระเจ้า
และไม่นับถือพระเจ้า ก็มีพระเจ้าอยู่ในนั้น นี่พระเจ้าคือ
อย่างนี้ คือสิ่งที่เรียกว่าธรรมะคำเดียวสั้น ๆ.

ปฏิบัติตามธรรมะแล้วจะมีพระเจ้าสถิตอยู่.

ที่นี้ มีปัญหาต่อไปว่า ทำอย่างไรจึงจะมีพระเจ้า
เล่า? ก็ตอบว่า มีธรรมะชั; มีความถูกต้องทางกาย
ทางวาจา ทางใจ ให้ถูกต้องตามกฎของธรรมชาติ; ให้ร่างกาย
ของเรามีความถูกต้อง จนกลายเป็นวิหาร บ้านเรือน
สำหรับพระเป็นเจ้าสถิตอยู่.

พระเจ้าอยู่ในที่ทั่วไป จริงแล้ว แม้เราจะไม่ชวน-
 ขวายอะไร พระเจ้าก็อยู่ในเรา อยู่ในที่ทั่วไป; แต่ถ้าเรา
 จักเนื้อตัวของเรา กาย วาจา ใจ ให้ดี เนื้อตัวนั้นก็กลายเป็นที่
 อยู่ของพระเจ้า ชนิดที่มีประโยชน์ มีประโยชน์อย่างยิ่ง.
 เราทำร่างกายเรา ให้เป็นพระวิหารสำหรับพระเจ้าจะ
 ประทับ, คือมีพระธรรมประทับอยู่. ถ้ามีพระธรรมแล้ว
 ไม่ต้องสงสัย พระพุทฺธ พระธรรม พระสงฆ์ก็มาด้วย
 หรืออะไร ๆ ก็มาครบ.

เราจะต้องมีการนับถือ และมีการอ่อนน้อม
 พระเจ้า. นับถือนั้น ไม่ต้องอธิบาย รู้กันทุกคน; ถ้า
 นับถือแล้วก็เป็นที่ปฏิบัติตาม.

ที่นี้คำว่า “อ่อนน้อม” นี้มีสองภาษา : อ่อน-
 น้อมอย่างคนธรรมดา เหมือนกับขอของ เท่านั้นที่เรียกว่า
 อ่อนน้อม. ที่นี้ อ่อนน้อมในภาษาคน เขาก็มีทำกันอยู่
 เพื่ออ่อนน้อมพระเจ้า. ที่นี้ อ่อนน้อมในภาษาธรรม
 ก็คือ ทำให้ตรงตามความประสงค์ของผู้นั้น. พระเจ้า
 ประสงค์อย่างไร เราทำให้ตรงตามความประสงค์นั้น.
 นั่นแหละเป็นการอ่อนน้อมพระเจ้า ที่ถูก ที่จริง ที่แท้.

แต่ถึงอย่างไรก็ดี การอ้อนวอนอย่างพิธีรีตองนั้น
 มันก็ชักจูงไปให้สู่การปฏิบัติตาม ซึ่งเป็นการอ้อนวอนใน
 ทางภาษาธรรมอยู่นั่นเอง. นับว่าการอ้อนวอนนี้ก็ใช้ได้ :
 อ้อนวอนเพื่อจงใจตัวเอง ให้ปฏิบัติตามความประสงค์ของ
 ผู้เป็นใหญ่ ของพระเจ้า.

ในพุทธศาสนาก็มีการอ้อนวอน คือการพยายาม
 ปฏิบัติให้ตรงตามกฎของพระเจ้า คือพระธรรม. นี่คือ
 การที่เราประจบนบออบ อ้อนวอนพระธรรม มีผลดีเต็มที่.

สรุปความว่า มีธรรมะจึงจะมีพระเจ้า, มีธรรมะ
 ให้มากยิ่งขึ้นไป โดยเฉพาะทุกๆ ปี และทุกๆ ปีใหม่ก็แล้ว
 กัน เทียนก็ยังอยู่ในระยะที่ปีใหม่ ฉะนั้นเรามีอะไรให้ใหม่
 ให้ใกล้ชิดพระเจ้ายิ่งขึ้นไป.

ที่นี้ อาตมาอยากจะเสนอหัวข้อ ที่เบ็นวิสิลัด
 ที่สุดง่ายที่สุด แต่ว่าเพียงพอและสมบูรณ์ที่สุด; ก็ว่า
 ขอให้พวกเราทุกคน รู้จักตัวเองให้มากกว่าปีเก่า, เชื่อ
 ตัวเองให้มากกว่าปีเก่า, บังคับตัวเองให้มากกว่าปีเก่า,
 พอใจตัวเองได้มากกว่าปีเก่า, เคารพนับถือตัวเองได้
 มากกว่าปีเก่า, รวมเป็น ๕ หัวข้อด้วยกัน.

ข้อที่ ๑. รู้จักตัวเอง มากกว่าปีเก่า คือรู้ว่าเรา
คืออะไร, เกิดมาทำไม, นี่แหละให้มากกว่าปีเก่า.

ที่นี้ข้อที่ ๒. เชื่อตัวเองได้มากกว่าปีเก่า : เรา
ก็คนเขาก็นั่น; เมื่อเขาทำได้ เราต้องทำได้. แต่เดี๋ยวนี้
เราไม่ทำไปในทางที่คมีประโยชน์; เราทำไปในทางเอาเปรียบ
กัน ช่มเห่งแย่งชิงกัน. ถ้าเขาก็นั่นเราก็นั่น ก็ชิงกันทำ
ในทางที่จะถูกตามประสงค์ของพระเจ้า : เชื่อธรรมะยิ่งกว่า
ปีเก่า เชื่อพระเจ้ายิ่งกว่าปีเก่า เมื่อเราก็คือเป็นคนคนหนึ่ง
เราก็ทำได้เหมือนกับทุกคนที่เขาทำได้.

ข้อที่ ๓. บังคับตัวเองให้มากกว่าปีเก่า. อย่ามัว
คัดค้านว่า การบังคับตัวเองนี้ไม่สนุกเลย ไม่อร่อย ไม่สนุก
สนานเลย. เราไม่อยากจะบังคับตัวเอง เราอยากจะทำ
ไปตามกิเลส; อย่างนี้ยิ่งไกลจากพระเจ้า. เราต้องบังคับ
ตัวเองมากกว่าปีเก่า ให้ทำตามที่เราเชื่อว่า เราทำได้และควร
จะทำ.

ที่นี้มาถึงข้อที่ ๔. ความพอใจตัวเอง เราทำได้
อย่างนี้ บังคับตัวเองได้อย่างนี้ ก็มีอะไรที่น่าชื่นใจในตัวเรา
มากขึ้น. เราก็คือชอบใจตัวเองมากขึ้น นั่นแหละคือความสุข

ความสุขที่แท้จริงเกิดมาจากความพอใจ ที่รู้สึกว่าคุณได้ทำ
สิ่งที่ป็นหน้าที่อย่างถูกต้องแล้ว.

ความสุขกามารมณ์ ความสุขโลก ๆ นั้น เป็นสุข
ก สกต : เผลอให้ร้อน ต้มให้สุก. ความสุขที่แท้จริงต้อง
เย็น พอใจ เป็นปกติในธรรม, รู้สึกว่าได้ทำความถูกต้อง
แล้วมีความพอใจ นั้นเป็นทั่วความสุข; ไม่ต้องเสียสตก
เลย ยิ่งเป็นพระนิพพานด้วยแล้ว ไม่ต้องเสียแม้แต่สักสตก
เดียว เย็นได้ หยุดได้ สงบได้ โดยไม่ต้องเสียสตกเลย
แล้วเป็นความสุขถึงที่สุด ควรจะพอใจถึงที่สุด.

ที่นี้ ข้อที่ ๕. ข้อสุดท้าย ก็เคารพตัวเอง มากกว่า
ปีเก่า พอใจตัวเองมากกว่าปีเก่า แล้วก็เคารพตัวเองได้มาก
กว่าปีเก่า. ตัวเองมีสิ่งที่น่าชื่นใจมาก, คุณแล้วก็ชื่นใจ
ไปเสียทั้งนั้น, ก็เกิดความเคารพนับถือตัวเองมากขึ้นกว่า
ปีเก่า. เฉียนั้ใครบ้างที่เคารพตัวเองได้ ยกมือไหว้ตัวเอง
ได้ พิจารณาตัวเองแล้ว ไม่กินแห่งเกลียดชังตัวเอง ไม่
ระอาแก่ตัวเอง, ยกมือไหว้ตัวเองได้.

ขอให้ท่านทั้งหลายแต่ละคน ทุกคน จงสำรวจดู
ความชอบั้ว่า เรายกมือไหว้ตัวเองได้สนิทไหม? ได้ลงคอ

ไหม?; ไม่มองเห็นความผิดพลาด สกปรก เศร้าหมอง
แล้วก็มีโอหัวตัวเองไถ่ล้างใครทำได้ นี่คือการพัวพันมาก
กว่าปีเก่า.

ขอทบทวนอีกครั้งหนึ่งว่า รู้จักตัวเองให้มากกว่า
ปีเก่า ว่าเราก็คืออะไร, เกิดมาทำไม. แล้วก็เชื่อตัวเอง
ได้มากกว่าปีเก่า เราเป็นคน เขาก็คนเราก็คคน เราก็คงต้องทำ
ดีได้ช่วยกันทุกคน. เชื่อธรรมะเชื่อพระเจ้า, บังคับตัว
เอง ให้เป็นไป ตามบทบัญญัติของพระเจ้า ซึ่งที่แท้ก็
เป็นกฎของธรรมชาติ ในฝ่ายที่ถูกที่ควร ที่จะสร้างสันติภาพ
ขึ้นมาในหมู่มนุษย์. เราก็อพอใจตัวเอง ก็เคารพหรือ
โอหัวตัวเองได้ในที่สุด.

ห้าข้อนี้เป็นหลักธรรมในพระพุทธศาสนา แต่เขา
ยืมเอาไปใช้ เป็นหลักจริยธรรมสากล คือธรรมสากลก็ได้
เรียกว่า รู้จักตัวเอง self knowledge, รู้จักตัวเองแล้วก็
เชื่อตัวเอง self confidence, แล้วก็บังคับตัวเอง self control.
แล้วก็พอใจตัวเอง self contentment, แล้วก็นับถือตัวเอง
self respect, เป็นหลักจริยธรรมซึ่งตรงกันกับหลักพระพุทธ-
ศาสนา.

ความเชื่อ คือ ศรัทธา, รู้จักตัวเอง คือ สัมมา-
 ทิฐิ. เชื่อตัวเอง คือศรัทธาในหลักที่ถูกต้อง ทุกอย่าง
 ทุกประการ, และเชื่อว่าตัวเองปฏิบัติได้. บังคับตัวเอง
 คือ ทมะ หรือ ทโม - บังคับกาย วาจา ใจ บังคับอินทรีย์,
 บังคับทุกอย่างที่ต้องบังคับ. พอใจตัวเอง คือ ปิติในธรรม
 ปิติที่เกิดมาจากอย่างอื่นใช้ไม่ได้; ต้องเกิดมาจากธรรม
 ปิติในธรรม. แล้ว เคารพตัวเอง คือ ความรู้สึกมีความ
 ดียู่ในตน มีความถูกต้อง มีสิ่งสูงสุดอยู่ในตน, มีพระพุทธ
 พระธรรม พระสงฆ์ อยู่ในตน ก็เคารพตนได้ มีตนเป็น
 ที่พึ่งได้.

หลักจริยธรรมสากล ก็ตรงกับหลักในพระพุทธ-
 ศาสนา พวกฝรั่งในยุคโน้นเขาถือหลักทั้ง ๕ ประการนี้
 แล้วก็มาโอ้อวดคนไทย คนไทยยอมรับนับถือ เพราะว่าเขา
 ยึดถือในหลัก ๕ ประการนี้ แต่เดี๋ยวนี้ก็หาทำหายอดตายาก.

นี่โลกทั้งโลกสูญเสียความรู้จักตัวเอง สูญเสียความ
 เชื่อตัวเอง สูญเสียการบังคับตัวเอง สูญเสียการพอใจตัวเอง
 สูญเสียการเคารพตัวเอง ไม่มีพระเจ้า. ฉะนั้น ขอให้บังคับ
 ตัวเองเป็นข้อใหญ่ แล้วอะไรๆ ก็จะมา; บังคับ

กิเลส, บังคับความรู้สึกฝ่ายต่ำ, มีพระธรรมเป็นพระเจ้า
มีพระเจ้าเป็นพระธรรม. ทุกศาสนามีพระเจ้าในลักษณะ
เช่น^{นี้} ต้องกลับมาคุ้มครองโลก ในเวลาอันควร หรือทัน
แก่เวลา.

ขอให้ถือว่า ชีวิต^{นี้}ผลิตขึ้นมาจากพระเจ้า ผลิต
ขึ้นมาจากพระธรรม ด้วยอำนาจแห่งพระธรรม, หรือ
โดยวิธีของธรรม คือกฎของธรรมชาติ โดยเฉพาะกฎ-
วิวัฒนาการ หรืออิทัปปัจจยตา. เราจะต้องมีธรรมะ
ให้เหมาะสมกับการที่ธรรมะสร้างเรา : มีสุ^๕ทธิ คือความ
บริสุทธิ์, มีปัญญา คือความรอบรู้, มีเมตตา รักผู้อื่น,
และมีขัน^๕ติ อดกลั้นอดทน ในการปฏิบัติหน้าที่ของตน.
ปีใหม่ขอให้มียมากกว่าปีเก่า.

อาตมาขอแสดงความหวังอย่าง^{นี้} และขอกล่าวจะ
เป็นคำอวยพร หรืออะไรก็ได้แต่จะเรียกเถอะว่า สรุปเป็น
คำกลอน สำหรับสอนใจว่า :—

อันชีวิต ผลิตขึ้น^๕มา จากพระธรรม ด้วยพระธรรม
โดยพระธรรม นำวิถี สุ^๕ทธิ ปัญญา เมตตา และขัน^๕ติ
ปีใหม่มี มากกว่าเก่า พวกเราเอ.

ขอยุติการบรรยายครั้ง^๕นี้ ไว้เพียงเท่า^๕นี้.

ออกอากาศครั้งที่ ๒๐

วันอาทิตย์ที่ ๑๗ ก.พ. ๒๓

เวลา ๘.๐๐ - ๘.๓๐ น.

ธรรมะในฐานะ ดวงวิญญาณแห่งประชาธิปไตย.

ท่านสาธุชน ผู้มีความสนใจในธรรมทั้งหลาย,

อาตมาบรรยายปาฐกถาธรรม ตลอดเวลาที่ล่วงมานี้ ด้วย
ความรู้สึกว่า “ธรรมะไม่กลับมา โลกจะวินาศ”. ในวันนี้จะกล่าว
โดยหัวข้อว่า ธรรมะในฐานะดวงวิญญาณแห่งประชาธิปไตย.
ถ้าไม่มีธรรมะเป็นวิญญาณแห่งประชาธิปไตยแล้ว; ประชาธิปไตยนั้น
จะเป็นอันตรายแก่มนุษย์ เสียมากกว่าที่จะเป็นประโยชน์.

ประชาธิปไตย คำนี้มีคำแปลที่กำกวม คือถ้ามีธรรมะ
เข้ามาประสม ประชาธิปไตยคำนี้ก็ต้องแปลว่า ประโยชน์

ของประชาชนเป็นใหญ่. แต่เรามาแลกเปลี่ยนว่า ประชาชน
เป็นใหญ่ ซึ่งมันต่างกันมาก; ประชาชนเป็นใหญ่นั้น
มันเป็นไปได้, มันปฏิบัติไม่ได้, มันผิดธรรมชาติ,
แล้วมันจะขาดธรรมชาติเสียด้วย, เพราะว่าเราไม่อาจจะเอาคน
ทุกคน มาเป็นใหญ่ได้.

ดูแต่การเลือกผู้แทน เรามีการจำกัดสิทธิบุคคล
พวกหนึ่งไม่มีสิทธิที่จะเลือกผู้แทน คือเด็กบ้าง, ผู้ที่ไม่
ประกอบไปด้วยคุณสมบัติที่ต้องการบ้าง, เพศบรรพชิตบ้าง,
รวมกันแล้วถึง ๔๐ เปอร์เซ็นต์ ไม่ได้เข้ามาเลือกผู้แทน
แล้วจะเรียกว่าประชาชนเป็นใหญ่ ได้อย่างไร?

ผู้แทนที่รับเลือกเข้ามานั้น ยังมีผู้แทนประเภท
เจ้าบุญทุ่ม ก็มี ผู้แทนที่ได้มาด้วยการพนันขันต่อ ซึ่งเป็น
วิธีการใหม่ ๆ ทยอย ๆ ก็มี, ผู้แทนที่ซื้อตัวเอามาก็ยังมี,
เอามารวมกัน แล้วจะเรียกว่า ประชาชนเป็นใหญ่ นั้นมัน
รู้สึกตะขิดตะขวงกันหรือไม่ ก็ลองคิดดู.

เราจะต้องแปลคำว่า ประชาธิปไตย กันเสีย
ให้ถูกต้อง คือแปลว่า ประโยชน์ของประชาชนเป็นใหญ่.
นี่เราจะปฏิบัติได้; เพราะว่ามันถูกต้องตามธรรมชาติ :

ตามธรรมชาติของธรรมชาติของพระเจ้า. เราไม่ต้องเอา
บุคคลทุกคนมาเป็นใหญ่ ซึ่งเราทำไม่ได้ ดังที่กล่าวแล้ว
ข้างต้น; แต่เราเอาบุคคล หรือคณะบุคคล หรือใครก็ได้
ขอแต่ให้มีธรรมะนั้นแหละ มาเป็นผู้จัดระบบประชาธิปไตย
ให้มีประโยชน์แก่คนทุกคน.

นี่เราเคยพูดกันถึง พระราชา ที่ประกอบไปด้วย
ทศพิศราชธรรม เป็นผู้จัดการปกครอง ในลักษณะที่
ประโยชน์ของประชาชนเป็นใหญ่; แต่คำว่า พระราชาที่
ประกอบไปด้วยทศพิศราชธรรมนั้น ไม่มีในตำราของพวกฝรั่ง
ที่เขียนให้เราเรียน. นักเรียนของเรา นักศึกษาของเรา
นักปราชญ์ราชบัณฑิตของเราเรียนตามตำราของฝรั่ง เรื่อง
ประชาธิปไตย; ดังนั้นจึงไม่เคยพบคำว่า พระราชาที่
ประกอบไปด้วยทศพิศราชธรรม ทั้ง ๆ ที่เราเคยได้รับ
ประโยชน์อันนี้ จากพระราชาประเภทนี้โดยตรง.

ทุกคนยอมรับกันว่า พ่อขุนรามคำแหงเป็นพระ-
ราชาในระบอบราชาธิปไตย; แล้วท่านก็จัดการปกครอง
ไป ในลักษณะที่ประชาชนทุกคนได้รับประโยชน์ ไม่มีใคร
คัดค้าน ไม่มีใครรังเกียจกินแหนงพ่อขุนรามคำแหง;

เพราะว่ามองกันไปแต่ในทางที่เป็นพระราชา ที่ประกอบไปด้วยทศพิธราชธรรม.

อาตมาอยากจะให้ทุกคน ระลึกถึงบุคคลในประวัติศาสตร์ ที่ยอมรับกันอีกคนหนึ่ง; นั่นคือ พระเจ้าอโศกมหาราช ได้ปกครองประเทศอินเดียในยุคนั้น เป็นประโยชน์ทั้งในด้านการปกครอง และในด้านพระศาสนา.

ในด้านพระศาสนานั้นเป็นที่ยอมรับกันว่า พระเจ้าอโศกมหาราช ได้ส่งคณะประกาศพระศาสนาไปในทิศทางต่างๆ รวมทั้งเขตสุวรรณภูมิ คือประเทศไทยเราด้วย. แต่ส่วนระบบการปกครองนั้น ท่าน ปกครองในระบบพระราชา ที่ประกอบไปด้วยทศพิธราชธรรม. ประกาศในจารึกภูเขาของท่านแห่งหนึ่งว่า ประชาชนทุกคนเป็นลูกของข้า; หมายความว่า ท่านประพจน์ประโยชน์แก่ประชาชนทุกคน เหมือนกับว่าเป็นลูกหลานของท่านเอง.

มีสิ่งที่คุณเอามาพิจารณาอีกนั่นก็คือ ในการปกครองของพระเจ้าอโศกนั้น มีตำราศีลธรรม เรียกกันว่า ธรรมมัจฉะ; ดูตามหน้าที่ ที่ประพจน์กระทำแล้ว ก็คือ

ตำรวจศีลธรรม มีหน้าที่ที่จะต้องตรวจสอบทั่วทุกหัวระแหง ว่า ประชาชนได้ประพฤติตามพระบรมราชโองการนั้น แล้วหรือยัง? ในการปลูกต้นไม้รับสั่งให้ปลูกต้นมะม่วง ต้นขนุน ต้นพิบูล ไร่ชาตเจน. ประชาชนได้ปลูกกันแล้วหรือยัง ตำรวจศีลธรรมก็ต้องเที่ยวตรวจ.

ข้อนี้ทำให้ระลึกถึงพระยารัษฎานุประดิษฐ์ ที่เป็นเทศาภิบาลตรวจราชการด้วยตนเอง คือตรวจว่า ตามที่ตกลงกันว่า บ้านนี้ต้องเลี้ยงไก่ ๑๐ แม่, ต้องปลูกกล้วย ๑๐ กอ, ต้องมีพริก ๑๐ ต้น, ต้องมีมะเขือ ๕ ต้น, ต้องมีตะไกร ๑๐ กอ, แล้วแต่ว่าจะตกลงกันอย่างไร; แล้วท่านก็มาตรวจด้วยตนเอง. ถ้ายังไม่ได้ทำ ก็ได้รับรางวัล กล้องยาแรง เกาะศีรษะ. นี่จะเท็จจริงอย่างไร อาตมาก็กล่าวไปตามที่ได้ยินได้ฟัง.

ตำรวจศีลธรรมจะต้องตรวจสอบสิ่งเหล่านี้ ตรวจกระทั่งในทุกๆ เรื่อง ในห้องน้ำห้องครัว ว่าได้ประพฤติศีลธรรมถูกต้องหรือไม่? พระเจ้าอโศกมหาราช ทรงดำรอนกับประชาชนว่า จงลดการกินเนื้อสัตว์ ว่าแม้แต่ในโรงครัวของ

ราชสำนัก ^{๕๘}เดียนกัมาเนอทรายเพียงวันละตัวเดียวเท่านั้น ;
 อย่างนี้เป็นต้น.

ใคร^{๕๙}ช้เกียนอนสาย ใคร^{๖๐}ไม่ไหว้พระสวคมนต์
 เหล่านัก^{๖๑}เป็นหน้าที่จะต้องตรวจ, ความเป็นอันธพาลมั่วสุม
 อยู่ ณ ที่ไหน คล้าย ๆ กับว่า จะต้องจกรายชื่ออันธพาลไว้
 หมดสั้น. นี่เรียกว่ามัน เป็นหน้าที่ทางศีลธรรม. ตำรวจ
 กฎหมายก็มีหน้าที่ทำตามกฎหมาย ไม่สามารถจะบังคับ ให้
 เลยล็กกลงไปถึงหน้าที่ทางศีลธรรม ซึ่งมันไม่ผิดกฎหมาย;
 เช่นเรื่องอนามยเหล่านี ใคร^{๖๒}ไม่ทำ ก็ไม่ได้ผิดกฎหมาย;
 แต่ว่ามันผิดศีลธรรม เป็นหน้าที่ ที่ตำรวจศีลธรรมจะต้อง
จัดการ.

เดียนเราจะสามารถมีตำรวจศีลธรรมกันได้ไหม?
 ก็ลองคิดดู ตำรวจกฎหมายก็ยุ่งวุ่นวายอยู่เต็มที.

การที่พระเจ้าอโศกมหาราชมีการปกครองประชาชน
 อย่าง^{๖๓}นี้ เป็นเผด็จการหรือไม่? แน่นอน ใคร^{๖๔}ก็ต้องเห็น
 ว่าเป็นเผด็จการ; แต่เป็นเผด็จการโดยธรรม บนประชาชน
 ที่ทุกคนเป็นลูกของข้าพเจ้า. การเผด็จการของพระเจ้าอโศก
 นั้น ในบางกรณีทำให้ต้องจับภิกษุจำนวนร้อยจำนวนพัน

สึกออกไป; เพราะว่ารัฐธรรมะผิด, สอนธรรมะผิด, เป็นพวกนอกศาสนาปลอมบวชเข้ามา, อย่างนี้ก็มี; แสดงความเป็นเผด็จการอย่างเต็มที่.

นี่แหละ ประชาธิปไตย เอาประโยชน์ของประชาชนเป็นใหญ่ แม้เผด็จการก็ยังใช้ได้; เพราะว่า มีธรรมะเป็นผู้เผด็จการ.

อาตมาได้กล่าวโดยหวัชข้อข้างต้นว่า ธรรมะในฐานะดวงวิญญาณแห่งประชาธิปไตย. เราก็ควรจะดูกันถึง ธรรมะ ในฐานะที่เป็นดวงวิญญาณ กันบ้าง. ธรรมะเป็นดวงวิญญาณของประชาธิปไตย ก็คือประชาธิปไตยมีธรรมะเป็นดวงวิญญาณ.

ในกรณีที่จะต้องเผด็จการ นั่นก็คือ ธรรมะนั้นเองเป็นผู้เผด็จการ; ไม่ใช่กิเลสของคนเป็นผู้เผด็จการ. ธรรมะเผด็จการไม่มีในตำราฝรั่งอีกนั่นแหละ มันมีแต่คนอันธพาลเป็นผู้เผด็จการ. เขารู้จักกันแต่อย่างนั้น ก็เลยจงเกลียดจงชังคำว่าเผด็จการ อย่างเข้ากระดูกดำ. อย่างนี้เป็นความไม่ยุติธรรมอย่างยิ่ง ต่อสิ่งที่เรียกว่าธรรมะ.

ธรรมะเหมาะสมที่สุดที่จะเผด็จการ ถ้าไม่เผด็จการ ผลอะไรก็ไม่เกิดขึ้น. จงดูกฎของธรรมชาติ มันเผด็จการอย่างไร, แก่ใคร, ในที่ไหน? มันต้องเจียบขาดอย่างนั้น. เมื่อพูดว่า ธรรมะเป็นดวงวิญญาณ ก็หมายความว่า ความถูกต้องตามธรรมะนั้นแหละ เป็นวิญญาณ.

ถูกต้องอย่างไร? ถูกต้องในลักษณะที่บริสุทธิ์ยุติธรรม ตามแบบของพระเจ้า เพราะว่าธรรมะนั้นคือพระเจ้า.

ถูกต้องตามธรรมชาติ ซึ่งเป็นเหมือนเนื้อตัวขององค์พระเจ้า.

ถูกต้องตามกฎของธรรมชาติ ซึ่งเป็นเหมือนกับจิตใจของพระเจ้า.

ถูกต้องตามหน้าที่ ตามกฎของธรรมชาติ. นี่คือพระประสงค์ของพระเจ้า.

ถูกต้องตามผล ที่จะต้องเกิดขึ้นตามกฎของธรรมชาติ. นี่คือผลประทานมาจากพระเจ้า นี่คือความถูกต้อง จึงเรียกว่าธรรมะ ซึ่งเป็นดวงวิญญาณของประชากรปไทย.

เมื่อเราทำความถูกต้องใน ๔ ความหมายอย่างนั้นแล้ว
ก็มีพระเจ้า หรือ พระธรรมเจ้านั้นแหละเป็นดวงวิญญาณ
ในระบอบประชาธิปไตย.

อาตมาอยากจะใช้คำว่า พระเจ้าธรรมะ หรือพระ-
ธรรมเจ้า จะเรียกอย่างไรก็ได้ พระเจ้าธรรมะ, พระธรรมเจ้า;
คือธรรมะเป็นพระเจ้า. พระเจ้าคือธรรมะ อย่างที่เคยพูด
ซ้ำๆ ซากๆ ว่า ตัวธรรมชาติ, ตัวกฎของธรรมชาติ,
ตัวหน้าที่ตามกฎของธรรมชาติ, ตัวผลอันเกิดจาก
หน้าที่, นี่มันเป็นเรื่องของธรรมชาติ. โดยเฉพาะอย่างยิ่ง
กฎของธรรมชาตินี้มันสูงสุดเท่าไร, มันเฉียบขาดเท่าไร.
ใครไปต่อต้านได้.

พระเจ้าในฐานะที่เป็นกฎของธรรมชาตินี้แหละ
ไปสร้างชีวิตทั้งหมดขึ้นมา : ชีวิตสัตว์เดรัจฉาน ชีวิตคน
สร้างคนทุกคนขึ้นมา. ทุกคนเป็นของพระเจ้า โดยธรรมชาติ
อย่างถูกต้อง อย่างยุติธรรม.

ทำไมไปถึงเอาอำนาจจากพระเจ้าไปให้คนซึ่งมีกิเลส?
เราจะดึงอำนาจจากพระเจ้า คือพระธรรมมาให้คน, ให้กิเลส
ของคนเป็นสิ่งที่มีความอำนาจ มันเป็นเรื่องบ้าหรือเรื่องดี? ขออภัย

ใช้คำๆ ทยาบคายไปหน่อย. ไปกิดคุเอาเองเกิด เราจะมี
พระเจ้าเป็นอำนาจดี, หรือจะมีกิเลสของคนเป็นอำนาจดี?

เราควรจะเลือกเอาคนที่มีความดี มาจัดการปกครอง
ให้เกิดประโยชน์ของประชาชนเป็นใหญ่. อย่ามัวฝันเพ้อว่า
ทุกคนเป็นใหญ่, ประชาชนเป็นใหญ่, นั้นมันเป็นสิ่งที่ผิด
ธรรมชาติ, ผิดกฎของธรรมชาติ, ตั้งอำนาจจากพระเจ้ามา
ให้คน มันเป็นไปได้ไม่ได้. คำว่า *ประชาธิปไตย* จงแปลกัน
เสียใหม่ว่า *ประโยชน์ของประชาชนเป็นใหญ่*, แล้วเราก็
จัดทำให้เป็นไปได้ โดยบุคคลที่มีพระเจ้า หรือมีพระ-
ธรรมเป็นเครื่องมือเผด็จการนั่นเอง; หากนึกคนเดียว
มาจัดระบบการปกครอง มันง่ายกว่าที่จะหากันดีเป็นฝูงๆ มา
จัดระบบการปกครอง เราจะหาจากไหน คนเดียวก็น่ายาก.

ฉะนั้นจึงถือว่า มีบุคคลที่ประกอบไปด้วยธรรมะ
เป็นผู้จัดปกครอง นั้นแหละเป็นสิ่งที่จะเป็นไปได้ ตาม
ธรรมชาติ, ตามกฎของธรรมชาติ, ตามหน้าที่ที่ถูกต้องตาม
กฎของธรรมชาติ, และตามผลที่จะเกิดขึ้นมาจากการทำถูก
ต้องตามหน้าที่.

เรามองดูไปถึงประชาธิปไตย โลกไม่ประสบผล,
องค์การโลกไม่ประสบผล เพราะไม่เอาพระเจ้าเป็นใหญ่.
แต่เอาเสียงสมาชิก ที่แบ่งพรรคแบ่งพวกกันตามประโยชน์
ของตนเป็นใหญ่ ตึงกันไปตามพวก เป็นประชาธิปไตยที่
ขาดธรรมะ มันจึงไม่สำเร็จประโยชน์.

เรามาดูประชาธิปไตยของพระเจ้ากันบ้าง. เราจะ
ถึงอำนาจจากคนที่มียกเลสนี้ ไปคืนให้พระเจ้า; ให้พระเจ้า
จัดระบอบประชาธิปไตย มันจะยากนักหรือ ที่จะถึงอำนาจนี้
กลับไปสู่ความยุติธรรม? บางคนจะพูดว่า หนูตัวไหนนะ
ที่จะเอาลูกพรวนไปผูกคอแมว อย่างมัวกิดกันแต่อย่างนั้น
เพราะว่ามัน อาจจะมีเด็กน้อย ๆ สักคนหนึ่ง ช่วยเอาลูกพรวน
มาผูกคอแมว เพื่อประโยชน์แก่หนู. แมวก็ไม่มีโอกาส
ที่จะกินหนูอีก.

ผู้ใดคือผู้ที่ทำให้คนรู้จักพระเจ้า รู้จักพระธรรม
นั้นแหละคือ เด็กน้อย ๆ ที่จะเอาลูกพรวนไปผูกคอแมวให้
แทนที่หนูจะไปผูกเอง. ทุกคนจะรักพระเจ้าทั้งนั้น ถ้า
รู้จักพระเจ้า. เดียวนี้ไม่รู้รักพระเจ้าจึงไม่รัก.

ประชาธิปไตยของพระเจ้านั้น ต้องไม่มีฝ่าย
ค้าน. ถ้ามีฝ่ายค้าน ไม่เป็นประชาธิปไตย; เพราะต้องทำ
ให้สร้างเครื่องมือ สำหรับทำลายฝ่ายตรงกันข้าม. จงพิจารณา
ดูเครื่องมือของฝ่ายค้าน เช่นหนังสือพิมพ์สัปดาห์หนึ่ง จะมี
แต่คำตำ คำล้อ คำกิตติชน สบประมาทรัฐบาล จะมีแต่บท
ความทียุแยญ ให้คนเกลียดชังรัฐบาลไปทุกบรรทัด. อย่างนี้
แหละประชาธิปไตยฝ่ายค้าน, ซึ่งไม่มีความเป็นประชาธิปไตย
มีแต่การแบ่งแยกแตกสามัคคี.

ประชาธิปไตยของพระเจ้า สามารถต่อต้านมารร้าย
ของประชาธิปไตย. ถ้ามีพระเจ้าธรรมะมาจัดแล้ว ระบบ
ไหนก็ได้ : เผด็จการก็ได้, ราชาธิปไตยก็ได้, สังคมนิยม
ก็ได้, โดยทหารก็ได้, โดยพลเรือนก็ได้, ปนกันก็ได้; ถ้ามี
ธรรมะ แล้วไม่ต้องเลิกระบบใดก็ได้ ระบบราชาศัพท์ ระบบ
สมณศักดิ์ หรือระบบอะไรๆ ที่คิดว่าจะชวนกันเลิก. นั้น
เพราะไม่มองให้เห็นตามที่เป็นจริงว่า การมีระบบสูงต่ำนี้
ทำให้เกิดการเคารพเชื่อฟัง. การอยู่อย่างเสมอกันนั้น
เป็นสิ่งที่เลวร้ายมาก. อย่าง **ธรรมภาษิต**ที่ว่า **ทุกๆ
สมานส่วโส** - การอยู่อย่างเสมอกันนั้นเป็นทุกข์. ต้องอยู่
กันอย่างมีสูงมีต่ำจะบังคับบัญชากันได้โดยสะดวก.

นี้อาตมาเห็นว่า ไม่ต้องเลิกระบบได้เท่า ระบบ-
ราชาศัพท์ ระบบสมณศักดิ์ หรือวาทศศักดิ์อะไรก็ตาม
ขอให้มันเป็นสิ่งที่ ทำไปอย่างบริสุทธิ์ยุติธรรม ก็แล้วกัน
จะเกิดระบบที่ทำให้เชื่อฟัง สัมผัสสามัคคีกันได้
โดยง่าย.

ทีนี้ระบบประชาธิปไตย ที่มีพระมหากษัตริย์เป็น
ประมุขนั้น ควรจะเป็นอย่างไร ? เดียวนี้ท่านมีอำนาจที่จะ
จัดสิ่งใดๆ ให้เป็นไป โดยธรรมตามธรรมหรือไม่ ? ท่าน
อาจจะจัดให้มีธรรมะเป็นวิญญานของประชาธิปไตยหรือไม่ ?
ถ้าเรามีพระราชา ที่สามารถมีธรรมะเป็นดวงวิญญาน
ในการจัดระบบประชาธิปไตยแล้ว จะสะดวกเพียงไร
มันไม่โอ้อึ้งยิ่งยวด.

ที่ไชยามีวัด วัดหนึ่งเป็นตัวอย่างแห่งความดีของ
ระบบประชาธิปไตย ที่ประกอบไปด้วยธรรม ; คือมีวัด
สมบูรณ์แบบวัดหนึ่ง สมบูรณ์แบบใหญ่โตเต็มที่เหมือนวัดที่
กรุงเทพฯ แต่สร้างเสร็จในสามเดือน. นี่สมเด็จพระเจ้า
ไชยองค์หนึ่ง ในรัชกาลที่ ๓ สร้างเสร็จในสามเดือน หรือ

ไม่เก็นสี่เดือน เป็นวัฏสมบุรณแบบที่สุด กระทั่งว่าเป็น
พิพริณทัตตันไม้ ดอกไม้ มีระบบการศึกษาที่ดีที่สุด.

อย่างนี้ประชาธิปไตยโอเออีตาคอนั้น สร้างสิบปี
ก็ไม่เสร็จ หรือสิบปีก็ไม่เสร็จ. อย่างว่าแต่สามเดือน
สี่เดือน ใครอยากไปคุยก็ไปได้ ที่นั้นมีอนุสาวรีย์ของราชา-
ธิปไตย ที่ประกอบไปด้วยธรรม.

ขอให้ ธรรมะกลับมาโดยเร็วเถิด คือ พระเจ้า
กลับมา; มีพระเจ้ามีธรรมะแล้ว นายทุนชุดรีดก็เกิดขึ้น
ในโลกไม่ได้ คนมั่งมีกลายเป็นเศรษฐีใจบุญไปหมด. เมื่อ
ไม่มีนายทุนชุดรีดแล้ว คอมมิวนิสต์ก็ไม่อาจจะเกิดขึ้นมาได้
หรือเกิดขึ้นแล้วก็ตายไปเอง. เมื่อเป็นดังนี้ปัญหาที่ไม่มี

ปัญหา มี เพราะว่ามีใครช่วยใคร ให้รู้จัก
พระเจ้า; มีแต่ช่วยกันและกันให้เกิดกิเลส. เราจึง
มีกิเลสเต็มโลก เราไม่มีธรรมะมาเป็นดวงวิญญาณ แห่ง
ประชาธิปไตย.

ธรรมกถาที่แสดงมาโดยลำดับ ตั้ง ๒๐ ครั้งแล้วนี้
เพื่อประโยชน์อย่างเดียว คือ เพื่อธรรมะกลับมา ก่อนแต่ที่
โลกาจะวินาศ, ก็สมควรที่จะพิจารณากันถึงสิ่งที่เรียกว่า

“ธรรมะ” ในฐานะเป็นพระเจ้า ผู้สร้างโลก, ผู้คุ้มครองโลก มีอำนาจเหนือโลก เราต้องเอาพระเจ้ากลับมา คือเอาธรรมะกลับมา.

ธรรมะใน ๔ ความหมาย คือ ธรรมชาติ, คือกฎของธรรมชาติ, คือหน้าที่ตามกฎของธรรมชาติ, คือผลที่เกิดจากหน้าที่ตามกฎของธรรมชาติ มาเป็นใหญ่ มาจัดประชาธิปไตย; แล้วเราจะได้รับผลอย่างไร? อย่างน้อยก็ทำให้ต้อง แปลคำว่า ประชาธิปไตย กันเสียใหม่ จากที่แปลว่าประชาชนเป็นใหญ่อย่างหลับหลับตา; แต่มาแปลกันเสียใหม่ว่า ประโยชน์ของประชาชนเป็นใหญ่กว่าสิ่งใด. ใครจัดก็ได้; ถ้าจัดให้เป็นประโยชน์ของประชาชนเป็นใหญ่แล้ว. นั่นแหละคือตัวประชาธิปไตยอันแท้จริง.

นี้อาตมาขอยุติการแสดงปาฐกถาธรรมในวันนี้ ด้วย การแสดงความหวังว่า เราควรมีตำรวจศีลธรรม แบบของพระเจ้าอโศกมหาราช. เราจะมีได้หรือไม่? ขอให้ช่วยกันคิดดู; ถ้ามีไม่ได้ ก็เพราะว่าเราสนใจธรรมะกันน้อยเกินไป.

ถ้าเราสนใจธรรมะกันให้มาก; เหมือนกับที่
เราสนใจประโยชน์แล้ว มันก็ไม่ยากเลย ในการที่ระบบ
ธรรมะจะกลับมา, ถึงขนาดที่ว่า เราจะมีตำรวจศีลธรรม
แบบของพระเจ้าอโศก ๆ ที่สามารถเข้าไปตรวจได้ถึงในครัว
ในห้องน้ำ ว่ามันสะอาดหรือไม่? ใครปฏิบัติผิดหลักก่อนมัย
สำหรับมนุษย์ ก็จะไต่ถามไต่คว้ากล่าวตักเตือน. มีตำรวจ
ศีลธรรมช่วยให้ธรรมะกลับมาโดยเร็ว. ธรรมะกลับมา,
เราก็มีธรรมะนั้นแหละ เป็นดวงวิญญาณของประชา-
ธิปไตย ทั้งของประเทศไทย และของโลกทั้งชั้น เป็น
ที่แน่นอน.

เดี๋ยวนี้โลกกำลังไม่มีธรรมะ; ยังไม่พอ, ยัง
แถมจะเกลียดธรรมะเอาด้วย, เกลียดพระเจ้าจนสมมติให้
พระเจ้าตายแล้ว ก็เท่ากับว่า ธรรมะตายแล้ว. แล้วจะมี
อะไรเป็นเครื่องคุ้มครองสัตว์? มนุษย์ธรรมหรือไม่ ที่ว่า
ไม่ยอมให้ผู้ชั่วสร้างโลกขึ้นมานับปวงครองโลก? เป็นการตั้ง
อำนาจจากพระเจ้า มาให้เป็นอำนาจของคนที่มีกิเลส;
แล้วพระเจ้าท่านก็จะทบน้ำเอา โดยการรางวัลวิฤตการณ
อันถาวรให้แก่โลก ให้โลกนี้เต็มไปด้วยวิฤตการณอันถาวร.

แล้วจะไปโทษใคร นอกจากความโง่ของมนุษย์
เราเอง ที่ไม่รู้จักรบเจ้า, ไม่รู้จักรบธรรม ซึ่งเป็นดวง
วิญญาณของประชาธิปไตย.

ขอให้เรามีประชาธิปไตย ชนิดที่ประโยชน์
ของประชาชนเป็นใหญ่, ตลอดจนไปจนถึงสัตว์เดรัจฉาน
ซึ่งมันก็มีชีวิตและความรู้สึกนึกคิด และขอให้ตลอดลงไปถึง
ต้นไม้ต้นไร่.

บ้าไหมในประเทศชาติถูกทำลาย เพราะไม่มีใคร
คิดว่า มันเป็นสมบัติของพระเจ้า, เป็นของโปรดปรานของ
พระพุทธเจ้า. ความไม่มีธรรมะย่อมทำลายทุกอย่าง ความ
เป็นประชาธิปไตย ก็กลายเป็นเรื่องลึกลับลึกลับ เพราะ
ไม่มีธรรมะนั่นเอง.

ขอวิงวอนให้สนใจประชาธิปไตย ในความหมาย
ที่ว่า ประโยชน์ของประชาชนเป็นใหญ่. เราไม่อาจให้ทุกคน
เป็นใหญ่ หากคนใดคนหนึ่งก็ยิ่งหายาก แล้วจะหาคนที่เปี่ยม
มันคงเป็นไปได้.

ขอให้ท่านทั้งหลาย หันหน้าไปหาพระธรรม
หรือพระเจ้า ดึงเอามาเป็นดวงวิญญาณของประชา-
ธิปไตยเถิด ทุกคนก็จะรอด และเป็นสุขอยู่ทุกทีพา-
ราตรีกาล.

อาตมาขออุทิศการบรรยายปาฐกถาธรรมในวันนี้ ไว้แต่เพียงเท่านี้.

ออกอากาศครั้งที่ ๒๑

วันอาทิตย์ที่ ๑๖ มี.ค. ๒๓

เวลา ๘.๐๐ - ๘.๓๐ น.

ธรรมะในฐานะ เครื่องมือแก้ปัญหาเศรษฐกิจ.

ท่านสาธุชน ผู้มีความสนใจในธรรมทั้งหลาย,

การบรรยายปาฐกถาธรรมในครั้ง^{นี้} อาตมาจะได้กล่าว
โดยหัวข้อว่า ธรรมะในฐานะเครื่องมือแก้ปัญหาเศรษฐกิจ.

การบรรยายทุกครั้ง มีความรู้สึกอยู่ในใจว่า เพื่อธรรมะกลับ
โลกจะไม่วินาศ; ถ้าธรรมะไม่กลับมา โลกจะวินาศ. ธรรมะ
ไม่กลับมา สิ่งที่เราเรียกว่า เศรษฐกิจนั้นแหละ จะเป็นสิ่งทำลายโลกเสีย
เอง ทำให้โลกาวินาศ. ดังนั้นจึงได้บรรยายโดยหัวข้อนี้.

ธรรมะสามารถแก้,

ป้องกันปัญหาทางเศรษฐกิจได้.

ปัญหาเศรษฐกิจนี้, มันสัมพันธ์กันอยู่กับ
สันติภาพ ทั้งของเอกชน ทั้งของชาติ และของสังคมโลก

ทงมวล; ปัญหา^๕นี้เกิดมาจากการขาดศีลธรรมของคนในโลก. เรื่องเศรษฐกิจก็คือศีลธรรมชนิดหนึ่งแต่ต้องมองกันให้ลึก; ถ้ามองไม่ลึกก็เห็นเป็นคนละเรื่อง. ถ้ามองลึกแล้วจะเห็นว่า เศรษฐกิจก็คือศีลธรรมชนิดหนึ่ง.

ศีลธรรม^๕นั้น เป็นการจัดให้มนุษย์อยู่กันเป็นผาสุก โดยไม่ต้องใช้อำนาจ. เศรษฐกิจ^๕ก็เหมือนกัน: ถ้าจัดโดยถูกต้องแล้ว ก็จะเป็นไปเพื่อมนุษย์อยู่กันเป็นผาสุก โดยไม่ต้องใช้อำนาจ.

เราควรจะพิจารณาคำว่า เศรษฐกิจ^๕ กันให้เป็นที่เข้าใจ. คำว่า “เศรษฐกิจ” นี้ โดยตัวหนังสือ หรือโดยคำพูด ที่เรียกกันว่า โดยพยัญชนะ. ในภาษาไทยนั้น หมายถึง การกระทำที่ดีที่สุด ให้ประเสริฐที่สุด; เพราะคำว่า เสฏฐ ในภาษาบาลีก็ดี, ในภาษาสันสกฤตก็ดี, นี้แปลว่า ประเสริฐที่สุด. ฉะนั้น เศรษฐกิจ ก็คือ กิจที่ประเสริฐที่สุดในฐานะที่จะทำให้มนุษย์เป็นอยู่กันอย่างผาสุก นี้เรียกว่าโดยตัวหนังสือ.

ถ้าโดยธรรมะ คือโดยอรรถโดยเนื้อความแล้ว; คำว่า เศรษฐกิจ หมายถึง การทำสิ่งที่ไม่มีความให้มีความ, หรือที่มีค่าน้อยให้มีความมาก, ลองสังเกตดู.

พุทธศาสนา กับเนื้อตัวเป็นเศรษฐกิจ เพราะว่าทำ
 สิ่งที่ไม่มีค่าให้มีค่า มีค่าน้อยให้มีค่ามาก หรือบางทีก็ไม่ต้อง
 ใช้เงินเลย.

ตัวอย่างเช่น ร่างกายเน่า ที่ไม่มีค่าอะไร^๕ ทำให้
 เป็นที่เกิด ที่ตั้งอยู่ ของความสุข ในระดับที่เรียกว่านิพพาน.
 หรือว่านิพพาน^๕ เป็นสิ่งที่ได้มาโดยไม่ต้องใช้เงิน หรือ
 เรียกกันว่าให้เปล่า. นี่มัน เป็นเศรษฐกิจสักเท่าไร ขอ
 ให้ลองคิดดู.

เศรษฐกิจเป็นศีลธรรม; ถ้าพลเมืองมีศีลธรรม
 ก็อยู่กันเป็นผาสุก. ถ้าพลเมืองทุกคนไม่มีศีลธรรมแล้ว
 ไม่มีรัฐบาลไหนจะปกครองให้มีสันติสุขได้ ต่อให้สิบ
 รัฐบาล ก็ปกครองพลเมืองให้มีความสุขสงบสุขไม่ได้; แต่ถ้ามี
 ศีลธรรมแล้ว ไม่ต้องมีสภารัฐบาลเดียวกันก็ได้ ก็อยู่กันเป็น
 สันติสุข. นี่โดยอรรถะ หรือความหมายของคำว่า เศรษฐกิจ
 มันสูงสุดอย่างนี้ คือทำสิ่งที่ไม่มีค่าให้มีค่า ที่มีค่าน้อย
 ให้กลายเป็นสิ่งที่มีค่ามาก.

ที่^๕นี้ถ้าดูกันโดยผล หรือโดยอานิสงส์ของสิ่งสิ่ง^๕
 ก็คือ สิ่งที่เราหวังที่จะมี หรือจะใช้กันให้ดีที่สุด เพื่อสันติภาพ

ของมนุษย์. นี่คือผลของสิ่งที่เรียกว่าเศรษฐกิจ; ถ้าเราสามารถกระทำได้ตรงตามความหมายอันสูงสุดของคำคำนี้.

แต่ที่นี้ที่มันมีอยู่จริง ที่ประยุกต์กันอยู่จริงนั้น มนุษย์ในโลก กำลังเอาสิ่งที่เรียกว่าเศรษฐกิจ มาใช้เพื่อเอาเปรียบกัน เพื่อทำลายกัน เขาใช้เศรษฐกิจเป็นเครื่องมือกันในลักษณะอย่างนี้ มันไม่ตรง ตามความหมายของคำว่า เศรษฐกิจเลย มันก็เกิดมีปัญหามา.

ที่นี้เราจะเอาอะไรมาแก้ปัญหานี้? อย่างที่อาตมาขอเสนอว่า ธรรมะในฐานะเครื่องมือแก้ปัญหาด้านเศรษฐกิจ. ดังนั้น เราควรจะรู้จักสิ่งที่เรียกว่าธรรม หรือธรรมะนี้ ให้เป็นที่เข้าใจอย่างแจ่มแจ้งกันเสียอีกสักเรื่องหนึ่ง.

ธรรม หรือธรรมะ มีหลายความหมาย : เป็นตัวธรรมชาติดีได้, เป็นตัวกฎของธรรมชาติดีได้ เป็นหน้าที่ตามกฎของธรรมชาติดีได้, เป็นผลอันเกิดมาจากหน้าที่นั้นก็ได้. นี่คือธรรมะทั้งนั้น ธรรมะไหนจะสร้างเศรษฐกิจให้ดี หรือแก้ปัญหาด้านเศรษฐกิจได้ ก็ควรจะได้พิจารณา.

ธรรมะในฐานะที่เป็นกฎของธรรมชาตินั้น มีค่าเท่ากับพระเจ้าผู้สร้างโลก. โลกเกิดขึ้นตามกฎของ

ธรรมชาติ เป็นอยู่ตามกฎของธรรมชาติ เป็นไปและจะดับลง
ก็ตามกฎของธรรมชาติ จึงเป็นเหมือนกับพระเจ้าผู้สร้างโลก.

ธรรมะในฐานะที่เป็นกฎของธรรมชาติ.

เราอาจจะพูดได้ว่า พระเจ้าสร้างทุกสิ่งขึ้นมาใน
โลก^{นี้} จากความไม่มีอะไร; ก่อน^{นี้}ไม่มีอะไร, พระเจ้า
สร้าง^{ขึ้น}ความไม่มีอะไรขึ้นมาให้เป็นทุกสิ่ง. เศรษฐกิจของใคร
จะเก่งถึงขนาด^{นี้} นอกจากเศรษฐกิจของพระเจ้า หรือของ
พระธรรม ในฐานะที่เป็นกฎของธรรมชาติ. ^{นี้}ก็เป็น
ธรรมะในความหมายหนึ่ง ซึ่งจะต้องถูก^{ให้}ดี ๆ ว่ามัน
เนื่องกันอยู่กับปัญหาเศรษฐกิจของมนุษย์. มนุษย์
จะต้องเป็นไปตามกฎของธรรมชาติ จึงจะสำเร็จ
ประโยชน์ตามที่ตัวต้องการ.

ที^{นี้}เราก็มາถึงคำว่า ธรรม ในฐานะที่เป็นหน้าที่
ตามกฎของธรรมชาติ เราเห็นได้อยู่ท่าทีทุกวัน ตลอดเวลา
ว่า เราต้องทำอะไรให้ตรงตามหลักเกณฑ์ ตามกฎของ
ธรรมชาติ, โดยเฉพาะทางวิทยาศาสตร์ เราจึงสามารถสร้าง^{ขึ้น}
สร้าง^{นี้} ประดิษฐ์^{นั้น} ประดิษฐ์^{นี้} ขึ้นมา อย่างที่เห็นอยู่
เต็มไปทั่วโลก.

หน้าที่ตามกฎหมายของธรรมชาติ เมื่อปฏิบัติแล้ว
ก็ได้รับผลตรงตามกฎหมายของธรรมชาติ สร้างผลิตผลตาม
ที่มนุษย์ต้องการได้โดยไม่ยากเลย.

นี่แหละ เอาสิ่งที่เรียกว่า ธรรมชาติ มาปรับกันเข้า
ให้ได้กับปัญหาทางเศรษฐกิจ.

ธรรม คืออำนาจเพื่อเศรษฐกิจ โดยตรงและ
อ้อม และสูงสุด, ในตัวธรรมะนั้นเองมีความหมายแห่ง
เศรษฐกิจ โดยตรง อ้อม และสูงสุด คือทำสิ่งที่ไม่มีความ
ให้มีความ ให้มีค่าน้อยให้มีความมาก. มีธรรมะแล้ว มนุษย์อยู่
กันโดยไม่มีความยุ่งยากลำบากแม้แต่สักนิดเดียว.

ปัญหาเฉพาะหน้าของเราในโลกปัจจุบัน คือปัญหา
ทางเศรษฐกิจ จะแก้ได้ด้วยธรรมะ. เมื่อมีธรรมะแล้ว
ปัญหาเศรษฐกิจไม่อาจจะเกิดขึ้นได้เลย. นี่คือสิ่งที่
ต้องพิจารณาตุ๋นกันให้ถี่สืบไป.

สรุปความว่า ธรรมะ นั้น สามารถที่จะแก้ กระทั่ง
ป้องกัน ไม่ให้เกิดปัญหาทางเศรษฐกิจ.

คุณของเศรษฐีก็มีมาก แต่มี โทษมากเป็นคู่กัน.

ที่นี้มาดูกันที่ตัวเศรษฐี โดยละเอียดกันอีกครั้ง
หนึ่ง ว่าเศรษฐีนั้น มันมีความหมายกำกวม ถ้าตามตัว
หนังสือกว่า ดีที่สุด ทำของมีค่าน้อยให้มีค่ามาก. แต่กระ
เราเอามาใช้ให้สำเร็จประโยชน์ตามนั้นแล้ว มันกลับ เกิดมี
โทษขึ้นมาเป็นคู่กัน; อย่างที่เขาพูดไว้ ไม่มีทางจะผิด
ว่า สิ่งใดจะมีคุณโดยส่วนเดียว มันก็ไม่มี; มีคุณก็มีโทษ
มีโทษก็มีคุณ มันเป็นคู่กันไปดังนี้.

ถ้าดูโทษของเศรษฐี หรือความเลวร้ายของ
เศรษฐี ก็เห็นอยู่ตาตาอีกเหมือนกันในโลกนี้ว่า เมื่อมี
ความก้าวหน้าในทางเศรษฐี ก็ทำให้ลืมหืมตา, ลืมตัว
แล้วก็หลงใหลในการกอบโกย. คนคนหนึ่ง หรือคน
พวกหนึ่ง กำลังกอบโกยผลในทางเศรษฐี คือเอาเปรียบ
ผู้อื่น อย่างลืมหืมตา. นี้เราถือว่ามันเป็นโทษของเศรษฐี.
เขาใช้เป็นอาวุธล้างผลาญผู้อื่น, บีบคั้นผู้อื่นในทางเศรษฐี
ทำลายโลก, ทำลายเพื่อนร่วมโลก ด้วยอาศัยเครื่องมือ คือ
เศรษฐี. นี่คือโทษของมัน; ทำให้ไม่มองดูกันบ้าง.

ความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจ ทำให้มนุษย์เป็นอยู่ด้วยความเกิน โดยไม่รู้สีกตัว. คนที่หาได้มาก ผลิตรายได้มาก สร้างได้มาก มันก็หลงระเหิรในความสุขสนุกสนานจนเป็นอยู่อย่างที่เราเรียกว่า มีความเกิน : กินอยู่ก็เกิน, นุ่งห่มก็เกิน, ใช้จ่ายก็เกิน, เยียวรักษารอคก็เกิน, มีสิ่งประเล้าประโลมใจ ก็เป็นไปในทางเกิน. นี่มันเป็นโทษของเศรษฐกิจ ที่ทำให้เกิดความเกินขึ้นไปจนทั่วทุกหัวระแหง.

พวกอันธพาลเขาก็เอาอย่าง เขาก็ต้องการความเกิน ; เมื่อไม่ได้ตามที่เขาคต้องการ เขาก็ใช้ความเป็นอันธพาลของเขา แสวงหาสิ่งที่มันเกิน. เราจึงเห็นอาชญากรรมเต็มไปในบ้านเมือง อย่างเลวร้ายที่สุดก็คือ ข่มขืน, ข่มขืนแล้วฆ่า, กระทั่งว่าฆ่าบิดามารดาของตนเองก็ยังได้. นี่ความเป็นอันธพาลมันเกิดขึ้นได้.

เมื่อเรา คอบคุมสิ่งที่เรียกว่า เศรษฐกิจไม่ได้ มันก็เกิดปัญหา ทางเศรษฐกิจขึ้นมา เรียกว่าอย่างมหาศาล ให้มันมีความยุ่งยากลำบากเดือดร้อนอย่างมหาศาล กว้างขวางทั่วโลกทีเดียว.

สรุปสั้น ๆ ว่า โทษของเศรษฐกิจ คือมัน ทำให้
 ล้มตัว, หลงไหลในความกอบโกย เป็นอยู่อย่างที่ไม่
 ควรจะเป็น คือเป็นอยู่ด้วยความเกิน; แล้วก็มีปัญหา
 ต่อเนื่องเป็นชั้น ๆ กันไปอีกหลายชั้น, จนโลกนี้ไม่มี
 สันติสุข หรือสันติภาพ ทั้งโดยบุคคล หรือโดยชาติประเทศ,
 หรือว่าโดยสังคมโลกทั้งหมดรวมกัน.

พุทธบริษัททุกคนจะต้องจะแก้ปัญหาได้.

ที่นี้ขอให้ดูให้ดี ว่าโทษอันนี้ หรือปัญหาอันนี้
 ไม่ต้องมีแก่พุทธบริษัทที่แท้จริง. พุทธบริษัทที่แท้จริง
 ตั้งอยู่ในคุณธรรมของพุทธบริษัทแล้ว จะไม่มีโทษ ไม่มี
 ปัญหาอันนี้; แม้ว่าโลกจะมีสถานการณ์วิปริตทาง
 เศรษฐกิจอย่างไร. พุทธบริษัทที่มีธรรมะของตน ก็
 สามารถจะแก้ปัญหาได้, จะอยู่ได้ ด้วยสิ่งที่เรียกว่า ธรรม
 นั้นเอง.

ยกตัวอย่างด้วยเรื่องในพระไตรปิฎก เล่ม ๑ เล่มแรก
 หน้าแรก ๆ นี้. พระผู้มีพระภาคเจ้าจำพรรษา ณ ที่แห่งหนึ่ง.
 ผู้ทูลให้จำพรรษาลี้มไป ว่าได้ทูลนิมนต์ให้จำพรรษา ไม่ได้

เอาใจใส่อะไร; เป็นเวลาช้ายากหมากแพง ไม่มีอาหาร
 บิณฑบาต. พระพุทธเจ้า และสาวกสงฆ์ มีชีวิตอยู่ด้วย
 พ่อก้าแบ่งข้าวตากเลี้ยงม้าถวายเป็นอภินิหาร, ไปทำให้ชุ่ม
 ด้วยน้ำ แล้วก็นั้น ไม่มีแกง ไม่มีกับ; ทรงอยู่ได้จน
 ตลอดพรรษา. แม้จะมีสาวกบางองค์ขอให้เสด็จหลีกไปจาก
 ที่นี้ ก็ไม่ทรงยอม; เพราะว่าทรงมีความเข้มแข็งมั่นคง,
 ไม่เห็นว่าเรื่องชนิดนี้เป็นปัญหา.

กุเถติ พระศาสดาของเรา อยู่เหนือปัญหา
 เศรษฐกิจถึงขนาดนี้ ถ้าเป็นพระสมันห์ คงแข่งค่าคน
 นิมนต์เป็นอันมาก ที่นิมนต์ให้อยู่จำพรรษา แล้วไม่ได้เอา
 ใจใส่อะไรเลย. หลักเศรษฐกิจของพระองค์ คำนวณดู
 ได้จากการที่ทรงอยู่ได้ ด้วยข้าวตากเลี้ยงม้า วันละ
 ฟายมือเดียว, แล้วก็อยู่กันอย่างนั้นทุกองค์.

สมันห์เราเลี้ยงพระกันอย่างไร? มันทำลายเศรษฐกิจ
 อันของพระองค์หรือไม่? ขอให้ท่านทั้งหลายพิจารณา
 กุเถติ. ถ้าพบความจริงแล้วก็จะพบว่า ปัญหาทางเศรษฐกิจ
 ต้องไม่มีแก่พุทธบริษัท.

ปัญหาทางเศรษฐกิจฉบับ

เพราะเป็นทาสของอายตนะ.

ทีนี้ก็จะต้อนต่อไป ถึงมูลเหตุของปัญหา, มูลเหตุของปัญหาทางเศรษฐกิจนั้น อยู่ที่คนนั้นๆ ไม่มีศีลธรรมอันเกี่ยวกับความอ้อย; เป็นคำโสโกโตก ว่า “อ้อย” เรื่องอ้อยนั้นมันเป็นพระเจ้าอยู่บนหัวคนทุกคน. ปัญหาเศรษฐกิจเกิดขึ้นมา จากการที่แต่ละคนไม่มีศีลธรรม ที่เกี่ยวกับความอ้อย, คือเขาเป็นทาสของอายตนะอย่างไม่รู้สีกตัว. คำว่า ทาสของอายตนะ นั้น คือ เป็นทาสของความอ้อยทางตา ทางหู ทางจมูก ทางอิน ทางผิวน้ำ และทางใจ ๖ ทางด้วยกัน เรียกว่า อายตนะ ๖.

เขาเป็นทาสของอายตนะทั้ง ๖ แล้ว โดยไม่รู้สีกตัวด้วยแล้ว ก็ยังสร้างปัญหา. นี่คือมูลเหตุของปัญหา. เขาโง่ต่อความจริงของความอ้อย. เขาไม่รู้ว่า ความอ้อยนั้นไม่ต้องมาจากการปรุงแต่ง อย่างนั้นอย่างนี้ ซึ่งมีแต่เกินมีแต่หลอกลวง. ความอ้อยที่แท้จริงนั้น มาจากความหิว. ความหิวทำให้อ้อย อ้อยเมื่อหิว; ดังนั้นไม่ต้องเป็นของแพงเลย. ขอความเป็นธรรมแก่ข้อเท็จจริงข้อนี้บ้าง

ว่า ความอร่อยนั้นเมื่อหิว เพราะฉะนั้นต้องทำให้
พอเหมาะพอดี, มีความหิวแล้วจึงรับประทานแล้วก็จะอร่อย.

อาตมาอยากจะพูดว่า ได้เคยลองฉันข้าวคลุกน้ำปลา
โดยเฉพาะน้ำปลาซีอิ้วเล็กน้อย; แล้วรับประทานกับถั่ว
กับผักสด ที่มีกลิ่นหอม ในเมื่อมันหิว มันก็อร่อยเหลือ
ประมาณ; แล้วโดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อเจ็บไข้ได้ป่วยแล้ว
รับประทานอาหารอย่างอื่นไม่ได้ นอกจากน้ำปลา ถั่ว
คลุกข้าวกับถั่วลิสงคั่ว มันเป็นค่าไม่กี่สตางค์เลย มันกลับ
อร่อย มันกลับอยู่สบาย. ในบางครั้งเอาน้ำปลามาคลุกข้าว
ทำเป็นกับ, แล้วก็หยิบเล็ก ๆ น้อย ๆ มากินกับคำข้าว, กินข้าว
กับกับ คือข้าวที่คลุกน้ำปลา. ถ้าอร่อยก็เมื่อหิว; เมื่อ
หิวก็อร่อย. ขอให้ลองคิดดู. นี่ขอให้ศึกษา ความอร่อย
นี้กันให้ถูกต้อง ว่ามันมีได้เมื่อหิว.

ถ้าคนในกรุงเทพฯ ๕ ล้านคน ลองรับประทาน
อาหารด้วยความหิว, และอร่อยแบบนี้พร้อมกันทุกคน คือ
ข้าวคลุกน้ำปลา, ก็จะเกิดการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ
ขึ้นมาอย่างใหญ่หลวง; ไม่ต้องไปตลาด ๙ วัน ๑๐ วัน,
ตลาดก็ขายอะไรไม่ได้ตั้ง ๙ วัน ๑๐ วัน, จะเกิดการเปลี่ยนแปลง

ทางเศรษฐกิจได้เท่าไร. จะแก้ไขปัญหาทางเศรษฐกิจของ
คนได้ ไม่ต้องมานั่งตำรารัฐบาลให้มันหนักหน่วง. ขอให้ชาว
กรุงเทพ ฯ ๕ ล้านคน ลองดูวิธีเศรษฐกิจอย่างนี้บ้าง จะ
แก้ได้อย่างที่เรียกว่า บัวไม่ซ้ำ น้ำไม่ขุ่น.

นี่มูลเหตุที่เกิดปัญหาทางเศรษฐกิจ ข้อ
ที่ ๑. คือเขาไม่รู้เรื่องของความอ้อย ไม่มีศีลธรรม
ของความอ้อย.

แล้วข้อที่ ๒. ถัดไป ก็คือ บุชาส่วนเกิน :
กินเกิน, อยู่เกิน, นั่งห่มเกิน, อะไรเกิน เราเป็นอยู่กัน
อย่างบุชากิเลสในส่วนเกิน.

เรายังมีความเสื่อมทางศีลธรรม ไม่มีศีลธรรม
ของสังคม; มีการได้ของตนนั้นแหละเป็นความเป็น
ธรรม เราได้แล้วก็มีความเป็นธรรม หรือยุติธรรม. เรา
ไม่ได้ ก็ไม่มีความยุติธรรม, ไม่มีศีลธรรมของสังคม ก็เกิด
ปัญหาทางเศรษฐกิจ.

จะแก้ปัญหาดังกล่าวได้อย่างไร

ด้วยทำให้ศีลธรรมกลับมา.

ทีนี้ก็จะแก้ปัญหากันอย่างไร? อาตมาพูดคำเดียวว่า
ศีลธรรมกลับมา ศีลธรรมกลับมา. ศีลธรรมกลับมา นิมี

ได้ ๒ แบบ คือกลับมาในรูปของศีลธรรม : ธรรมะกลับมา
ในรูปของศีลธรรม, ธรรมะกลับมาในรูปของศีลธรรม;
หรือ ธรรมะกลับมาในรูปของปรมัตถธรรม มีอยู่เป็น ๒
แบบ.

ธรรมะกลับมาในรูปของศีลธรรม ก็ไม่มีความ
ผิดพลาดในเรื่องของความอ้อย; แก้ปัญหาเศรษฐกิจ
ได้ทั้งของสังคม หรือของโลก. เราดำเนินกิจกรรมที่ต้อง
การศีลธรรม เช่นสหกรณ์ได้. เดียวนี้^{๕๕}สหกรณ์ไม่ได้
มันมีคนไม่มีศีลธรรม มีแต่สโโกง. หรือถ้ามีศีลธรรม
แล้ว ไม่กินเกิน, ไม่ใช้เกิน, ไม่อยู่เกินแล้ว, ประเทศ
ก็ไม่ต้องเสียดุลย์การค้า ที่เสียอยู่อย่างมากมาย, มีศีลธรรม
ในผู้ผลิต ในผู้ซื้อ ในผู้ขาย ในคนกลาง และผู้ส่งออก.
นี่ขอให้คิดดูว่า มีศีลธรรมแล้ว มันจะมีความถูกต้องในผู้ผลิต
ผู้ซื้อ ผู้ขาย คนกลาง และส่งออก. เรื่องวุ่นวายในเรื่อง
ของแพงมันก็ไม่มี; สามารถจะผลิตสินค้าราคาถูกส่งขาย
ต่างประเทศ.

อาตมาเคยคุยกับผู้ขายแท่นพิมพ์ ว่าทำไมคุณขาย-
แท่นพิมพ์จากฮ่องกงของคุณถูกกว่าแท่นพิมพ์ของฝรั่งมาก
นัก; เมื่อคุณอ้างว่ามีต้นทุนค่า คุณประโยชน์เท่ากัน.
จีนคนนั้นเขาบอกว่า พวกฝรั่งเขาอนอติเยง กินหมู

กินไก่ พวกเรานอนกับพื้น กินหัวผักกาด; ฉะนั้นเราก็
ผลิตแทนพิมพ์เหมือนฝรั่งได้ ในราคาที่แตกต่างกันมาก. นี่คิ
ตุเถอะว่า เรื่องศีลธรรมในการกินนี้ จะช่วยเศรษฐกิจ
ของชาติได้อย่างไร.

พระพุทธเจ้าคงไม่ทรงประสงค์ ให้เราทำอะไรที่ทำลาย
เศรษฐกิจ. การสร้างโบสถ์วิหารสวยๆ ที่ไม่เคยมีในครั้ง
พุทธกาลนี้ ทำลายเศรษฐกิจหรือไม่? คิดดู เลี้ยงพระเลี้ยง
เจ้า แบบกินกันอย่างในเมืองสวรรค์นั้น มันทำลายเศรษฐกิจ
หรือไม่? ขอให้คิดดู.

ถ้าธรรมะกลับมาในรูปของศีลธรรม จะแก้ปัญหา
ทางเศรษฐกิจได้อย่างไร นี่ข้อหนึ่ง.

ถ้าธรรมะกลับมาในรูปปรมาตมธรรม

สังคมโลกยังมีความสงบ.

ทีนี้ ถ้าธรรมะกลับมาในรูปของปรมาตมธรรม;
ทุกคนมีธรรมะชั้นสูงอยู่ในจิตใจ. คนเหล่านั้นก็จะมีจิตใจ
ชนิดที่เศรษฐกิจทำอะไรไม่ได้ รู้จักปรับปรุงในทางจิตใจ
ไม่ให้ความทุกข์เกิดขึ้นเลย; ไม่ว่าโลกนี้จะเปลี่ยนแปลงไป

อย่างไร จิตใจยังคงเป็นปกติ มีความสุข; เพราะว่า แม้แต่ความตายก็ไม่มี ความหมาย, ความเกิด แก่ เจ็บ ตาย ไม่มีความหมายแก่ผู้มีธรรมะ คือไม่มาสู่ มาทรมานบุคคล ผู้มีธรรมะ. เขาอาจจะพอใจในชีวิตที่มีธรรมะ แม้ทำงาน อานเหงื่อต่างน้ำอยู่กลางทุ่งนา เขาก็ยังมีความสุข; เพราะ การปรับปรุงจิตใจอย่างถูกต้อง มีธรรมะชนิดปรมาตมธรรม อยู่ในจิตใจ. ถ้าสูงขึ้นไป ก็จะได้บรรลุมรรค ผล นิพพาน มีความสุขประเภทสูงสุด; ถึงแม้ไม่เป็นพระอรหันต์ จะเป็นเพียงโสดาบัน สกิทาคามี อนาคามี ก็เป็นสังคมโลกที่มีความสงบสุขอย่างยิ่ง. นี้เราเรียกว่า เศรษฐกิจทางวิญญาณ ของมนุษย์ในโลก.

เศรษฐกิจทางวัตถุ นั้นก็เห็น ๆ กันอยู่ รู้กันอยู่ ก็ต้องแก้ด้วยธรรมะ, คือมีธรรมะกลับมาในรูปของศีล-ธรรม ดังที่กล่าวแล้ว.

ถ้าธรรมะกลับมาในรูปของปรมาตมธรรม เป็น เศรษฐกิจในทางวิญญาณ คือทำจิตใจให้หมดปัญหาทาง เศรษฐกิจ อยู่ในโลกนี้ได้; แม้ว่าสถานการณ์จะเปลี่ยนแปลงไปอย่างไร ก็ไม่มีความทุกข์ แม้กระทั่งว่าจะต้อง

รับประทานอาหาร ด้วยข้าวตากเลี้ยงม้าฟ่ายมือเดียว แชน้ำ
พอลืม ไม่ต้องมีแกงมีกับ อย่างนี้ก็ยังอยู่ได้ และเป็นสุข,
ยังยิ้มแย้มแจ่มใสและเป็นสุข, และไม่ทำอะไรให้นอกกริต
นอกรอยของธรรมะ.

นี่ การแก้ปัญหาของเศรษฐกิจ ทั้งในทางวัตถุ
ทั้งในทางวิญญาณ จะต้องแก้ได้ด้วยการที่ธรรมะกลับมา
ในรูปของศีลธรรมที่ดี, ในรูปของปรมัตถธรรม ก็ดี.

ขอรับรองให้ท่านทั้งหลาย จงได้สนใจเป็นพิเศษ อย่า
มัวนั่งแข่งตำรารัฐบาล แข่งตำคนนั้นคนนี้. แข่งตำคนผลิต,
แข่งตำคนซื้อ, แข่งตำคนขาย, แข่งตำคนส่งออกนอก
อยู่เลย. จงปรับปรุงในภายใน ให้มนุษย์มีศีลธรรม
แล้ว เราจะมีผู้ผลิตที่ดี ผู้ซื้อที่ดี ผู้ขายที่ดี คนกลางที่ดี
ผู้ส่งออกที่ดี ก็จะไม่มีปัญหาอะไร.

ในที่สุคน ขอให้มองเห็นความดี หรือความ
ประเสริฐที่สุด ของสิ่งที่เรียกว่าเศรษฐกิจ; เพราะคำว่า
เศรษฐกิจ นั้นแปลว่า ประเสริฐที่สุด อยู่แล้ว. เราจงทำ
ให้เป็นสิ่งที่ประเสริฐที่สุดกันให้ได้โดยแท้จริง. อย่าให้
กลายเป็นเครื่องเอาเปรียบผู้อื่น, ทำลายผู้อื่น, หรือ
ทำลายโลก กันอีกต่อไปเลย.

ปัญหาทุกอย่างแก้ได้ด้วยสิ่งที่เรียกว่า ธรรม
เพียงคำเดียว; ไม่เพียงแต่ปัญหาเศรษฐกิจเท่านั้น ปัญหา
อะไรทุกอย่างทุกประการในโลกนี้ แก้ได้ด้วยสิ่งที่เรียกว่า
ธรรม เพียงคำเดียว. มีธรรมแล้วทำให้ไม่เห็นแก่ตัว;
มันเห็นแก่ตัวไม่ได้ ทนอยู่ไม่ได้ในการที่จะไม่รักผู้อื่น :
จะรักผู้อื่น จะทำหน้าที่ด้วยความพอใจ สนุก เป็นสุขในการ
ได้ทำหน้าที่. แม้เหงื่อไหลอยู่มันก็ยังเป็นสุข เพราะเคารพ
ตัวเองว่าได้ทำหน้าที่, ทำหน้าที่ทั้งแก่ตนเองและผู้อื่น ใน
ฐานะที่ว่าทุกคนเป็นเพื่อนเกิด แก่ เจ็บ ตาย ด้วยกันทั้งหมด
ทั้งสิ้น.

ธรรมะช่วยให้เกิดความรู้สึก ว่าทุกคนเป็น
เพื่อนเกิด แก่ เจ็บ ตาย ด้วยกันทั้งหมดทั้งสิ้น;
เอาเปรียบกันไม่ลง, ทำอันตรายกันไม่ลง. นี่เพราะมีสิ่งที่
เรียกว่าธรรมะ แล้วปัญหาต่าง ๆ จะเกิดขึ้นได้อย่างไร.

อย่าว่าแต่ปัญหาเศรษฐกิจอย่างเดียว; ต่อให้
ปัญหาทุกอย่าง กิเลสอย่าง กิเลสอย่าง ในโลกนี้ จัก ลุล่วง
ไปได้ด้วยการประพาสสิ่งที่เรียกว่า ธรรม เพียงคำเดียว.

เวลาสำหรับปาฐกถาธรรมในวันนั้นก็สิ้นสุดลงแล้ว
 อาตมาขอยุติการบรรยายครั้ง^{นี้} ด้วยการอ้อนวอนท่าน
 ทั้งหลายว่า จงได้พิจารณาดูสิ่งที่เรียกว่า เศรษฐกิจ นั้น
 ให้ถูกต้อง ตามความหมายอันแท้จริงของคำ^{นี้} แล้ว
 ใช้มันให้เป็นประโยชน์โดยส่วนเดียว. อย่าให้มีโทษ
 เกิดขึ้นแม้แต่เล็กน้อยเลย.

ขอยุติไว้แต่เพียง^{นี้}.

ออกอากาศครั้งที่ ๒๒

วันอาทิตย์ที่ ๒๐ เม.ย. ๒๕๒๓

เวลา ๘.๐๐ - ๘.๓๐ น.

ธรรมะในฐานะ สิ่งที่โลกสำนักพระคุณน้อยเกินไป.

ท่านสาธุชน ผู้มีความสนใจในธรรมทั้งหลาย,

การบรรยายปาฐกถาธรรมในวันนี้ อาตมาจะไต่ถามโดย
หัวข้อว่า **ธรรมะในฐานะสิ่งที่โลกสำนักพระคุณน้อยเกินไป.**

ขอข้อความเข้าใจว่า การบรรยายทุกครั้ง กระทำไปด้วย
ความรู้สึกว่า ถ้าธรรมะไม่กลับมา โลกวินาศ; ถ้าธรรมะกลับมา
โลกก็จะสงบสุข.

เรากำลังมองไม่เห็นพระคุณของธรรมะก็มี,
มองเห็นน้อยเกินไปก็มี ในบางกรณีก็กระทำเหมือนกับว่า

เป็นคนอกตัญญู เหนือคุณต่อธรรมอย่างยิ่ง, เราจึงได้รับ
โทษอย่างสาสม ดังที่กำลังมีวิฤตการณ์อยู่ในเวลานี้.

บางคนอาจจะแย้งว่า วิฤตการณ์ทั้งหลายที่ได้รับ
อยู่ในเวลานั้น มันเนื่องมาจากความปั่นป่วนของโลก :
เนื่องจากการเมืองบ้าง การเศรษฐกิจบ้าง การสงครามบ้าง
ต่างหาก; ไม่เกี่ยวกับธรรมะทำเมอะอะไรเลย.

นั่นแหละ คือข้อที่ไม่รู้จักสิ่งที่เรียกว่าธรรมะ
หรือรู้จักน้อยเกินไป. ขอโอกาสทำความเข้าใจ เกี่ยวกับ
เรื่องนี้โดยเฉพาะ สักหนึ่งหนื่งก่อน.

สิ่งที่เรียกว่า ธรรมะ นั้น เป็นนามธรรม ไม่ใช่
วัตถุ มองไม่เห็นตัว; - ตามองเห็นแต่วัตถุ ก็ไม่มองเห็น
ธรรมะ.

เมื่อกล่าวโดยชนบธรรมนิยมประเพณี ในประเทศ
ไทยเรา พระมหากษัตริย์ชั้นเสวยราชสมบัติ จะต้องทรง
ประกาศสุรัสสีหนาทออกมาดั่งๆว่า เราจักปกครองโดยธรรม.
ขอให้กึกกู่เถอะว่า ธรรมนั้นอะไรกัน? ทำไมจะต้องเอามา
กล่าวอ้าง ในฐานะเป็นสิ่งสำคัญ หรือสิ่งสูงสุด? ถ้าไม่
ปกครองโดยธรรมจะเป็นอย่างไร? ที่ว่าปกครองโดยธรรมนั้น

เป็นอย่างไร? ถ้าเข้าใจเรื่องนี้ ก็จะรู้จักธรรมชาติโดยหลัก
พื้นฐาน ว่าสำคัญแก่การที่มนุษย์จะอยู่กันเป็นผาสุก มีผู้
ปกครองที่ประกอบไปด้วยธรรมชาติ.

อาตมาอยากจะแนะนำให้เห็นว่า ธรรมชาติ นั้นแหละ คือ
สิ่งที่ทำให้มีการปกครองที่ถูกต้อง และประสบผลสำเร็จ
ในการปกครอง; โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ที่เราเรียกกันว่า
ระบบประชาธิปไตย ที่กำลังชักชวนให้สนใจ ให้ชวนชวายเป็น
กันเป็นอย่างยิ่ง ก็มีคำกล่าวที่เรียกได้ว่าไพเราะ เป็นที่หลง-
ใหลกันมาก ว่า การปกครองของประชาชน เพื่อประชาชน
โดยประชาชน. ฟังดูนั้นก็เคลิ้มไปทีเดียว แต่ระวังให้ดีว่า
นั้นยังไม่ใช่ว่าความจริง เป็นการพูดเพ้อๆ ไปก็ได้, คือถ้า
ไม่มีธรรมชาติแล้วมันก็เป็นไปไม่ได้. ประชาชนไม่มี
ธรรมชาติแล้ว จะเป็นการปกครองที่เลวร้ายที่สุด; ถ้า
หากว่าเพื่อประชาชน โดยประชาชน ของประชาชน.

เพราะเหตุที่มีธรรมชาติอยู่ในประชาชน หรือในระบบ
การปกครองนั้น การปกครองนั้นจึงสำเร็จประโยชน์. ถ้า
ประชาชนไม่มีธรรมชาติ ตัวใครตัวมัน ก็ถือประโยชน์
ของตนเป็นใหญ่ ก็เป็นการปกครองที่เลวร้าย; จะ

เรียกว่า ปโยชนาธิปไตย เสียมากกว่า ที่จะเรียกว่าประชาธิปไตย.

ประชาธิปไตย ต้องเป็นประชาชนที่มีธรรมะ จึงเอามาเป็นใหญ่ในการปกครอง. ที่จริงก็ไม่ได้ปกครองโดยประชาชนทุกคน แต่ปกครองโดยธรรมะ ประโยชน์จึงเป็นไปเพื่อประชาชนทุกคน. เราไม้อาจจะเอาประชาชนทุกคนมาเป็นผู้ปกครอง; แต่ปกครองโดยผู้ได้รับมอบหมาย. ผู้ได้รับมอบหมายต้องมีธรรมะ จึงจะสามารถปกครองให้สำเร็จประโยชน์ อย่างมนุษย์ได้.

นี่มัน อยู่ที่ธรรมะปกครอง; แล้วก็มาพูดว่า ประชาชนปกครอง มันเป็นคำพูดที่เล่นตลกอยู่มากที่สุด. ขอให้ผู้รักประชาธิปไตย ที่เรียกว่า เพื่อประชาชน, โดยประชาชน, ของประชาชน, หรืออะไรก็ตามนั้น, มองให้ลึกเข้าไป จนเห็นว่า ต้องเพื่อธรรมะ, ของธรรมะ, โดยธรรมะ, จึงจะเป็นประชาธิปไตย; มิฉะนั้น แล้วมันจะเป็นปโยชนาธิปไตย หรืออิตตาธิปไตย หรืออะไรก็แล้วแต่จะเรียก. ฉะนั้นขอให้รู้จักธรรมะ ในฐานะที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับ การปกครอง ทำให้การปกครองสำเร็จประโยชน์ ดังนี้.

ทีนี้ถ้าจะคุยกัน ในแง่เกี่ยวกับการเมือง. การเมืองในโลกทุกโลก ระหว่างประเทศทุกประเทศ มัน พูดกันไม่รู้เรื่อง; เพราะไม่มีธรรมะ. ถ้ามีธรรมะเข้ามาเป็นหลักเป็นประธาน แล้วก็จะพูดกันรู้เรื่อง คือตกลงกันได้ ชนิดที่เป็นที่พอใจด้วยกันทุกฝ่าย, ปลอดภัยด้วยกันทุกฝ่าย, มีความสงบสุขด้วยกันทุกฝ่าย.

เกี่ยวกับการเมืองพูดกันไม่รู้เรื่อง; เพราะว่าในการพูดนั้น ไม่ประกอบไปด้วยธรรมะ ไม่ดำเนินเรื่องให้ประกอบไปด้วยธรรมะ. นี่ประโยชน์ของธรรมะ มีความจำเป็นอย่างยิ่ง แม้ในเรื่องของการเมือง.

ทีนี้ก็จะพูดถึง เรื่องของเศรษฐกิจบ้าง เศรษฐกิจเป็นไปไม่ได้ ในทางที่จะให้เกิดความสงบสุข หรือประโยชน์สุขอันแท้จริง. สิ่งที่เราเรียกว่า เศรษฐกิจ กำลังเป็นสิ่งที่ทุก ๆ ประเทศใช้เป็นเครื่องมือ สำหรับทำลายล้างกัน, หรือว่าหมู่คณะบางกลุ่ม บางคณะ ก็ใช้เป็นเครื่องมือ สำหรับทำลายล้างกัน, อย่างน้อยที่สุดก็เป็นเครื่องเอาเปรียบกัน.

เราจะมองดูไปจากต้นตอทีเดียว การผลิตของประชาชนผู้ผลิตครั้งแรก แล้วก็มีการขาย มีผู้ซื้อ แล้ว

มีคนกลาง มีคนส่งออกนอกประเทศ เหล่านี้; ถ้าไม่ประกอบไปด้วยธรรมะจะเป็นอย่างไร? ถ้ามีจิตใจคอยจ้องแต่จะเอาเปรียบ มันก็เกิดปัญหาอย่างยิ่งขึ้นมา ที่เกี่ยวกับการผลิต การซื้อ การขาย การขนส่งอะไรทุกอย่าง.

แต่ถ้าเรามีผู้ผลิตที่มีธรรมะ มันก็จะผลิตได้ดี; ดีโดยคุณสมบัติ, ดีสำหรับที่มันจะมีมากพอ; แล้วก็ไม่ขายอย่างขูตรีต. ผู้ซื้อ ก็ไม่ซื้ออย่างจะขูตรีตผู้ขาย, ผู้ขาย ก็ไม่ขายอย่างจะขูตรีตผู้ซื้อ; คนกลาง, ถ้ามีธรรมะ การซื้อขายก็เป็นไปอย่างยุติธรรม. การส่งออกที่ไม่มีธรรมะ จึงเกิดปัญหาปลอมปนยุ่งยาก ลำบาก กันไปทั้ง ๒ ฝ่าย. นี่มันก็เรื่องของความไม่มีธรรมะ.

การเศรษฐกิจที่เนื่องด้วยเรื่องสหกรณ์ สมาคมอะไรต่าง ๆ ก็ติดขัดเป็นไปไม่ได้ เพราะสมาชิกไม่มีธรรมะทำได้กันแต่สทโกง คือร่วมกันโกง ไม่ได้ร่วมกันกระทำประโยชน์เพื่อมนุษยส่วนรวม ตามความมุ่งหมายของคำว่าสหกรณ์ ถ้ามีธรรมะ ปัญหาเหล่านี้ก็ไม่มี.

นี่แหละขอให้ท่านทั้งหลายกิดุให้ถี่เถอะว่า สิ่งที่เราเรียกว่า ธรรมะ นั้น ต้องเอามาประกาศ ในการขึ้นครอง

ราชสมบัติ ของพระมหากษัตริย์, ต้องมาอยู่ในการปกครอง, ต้องมาอยู่ในการเมือง, ต้องมาอยู่ในการเศรษฐกิจ, นี่คือธรรมะโดยย่อๆ.

อยากจะกล่าวให้เลยไปกว่านั้นอีกว่า ธรรมะคือพระเจ้า. คนบางคนก็หาว่าพูดเล่นเล่น หรือว่าแก่งัดพูดให้คนเข้าใจผิด; โดยที่แท้แล้ว ธรรมะนั้นคือพระเจ้า. คำว่าพระเจ้า นั้น ถือเอาใจความที่ถูกต้อง ว่าเป็นสิ่งสูงสุดกว่าสิ่งใด, เป็นต้นเหตุที่ทำให้สิ่งต่างๆ ออกมา, เป็นผู้สร้างสิ่งทุกอย่าง, เป็นผู้ควบคุมสิ่งทุกอย่างอยู่, แล้วก็ทำลายทุกอย่าง ตามโอกาสที่ควรทำลาย, มีอำนาจเหนือสิ่งใด มีอยู่ในที่ทั่วไป, เป็นที่รวมสิ่งทุกอย่าง, รวมกับว่าปทานุกรมอันดีเลิศ, รวมคำทุกคำ ที่กล่าวถึงสิ่งทุกอย่าง ที่มีอยู่ในหมู่มนุษย์ นี่คือพระเจ้า.

พุทธศาสนาเราก็มีสิ่งที่กล่าวนี้ ที่มีคุณค่าอย่างนี้ เราเรียกว่าพระธรรมเจ้า หรือเราจะเรียกกันอย่างวิทยาศาสตร์ว่า กฎของธรรมชาติ กฎของธรรมชาติคือพระเจ้า. ธรรมะ หรือพระธรรมเจ้านั้นสร้างสิ่งทุกอย่าง ไม่ยกเว้นอะไร; สร้างแม้แต่พระพุทธเจ้า พุทธบริษัท รู้ว่า ธรรมะเครื่องทำความเป็นพระพุทธเจ้าก็มีอยู่ พระ-

พุทธเจ้าจึงเกิดขึ้นมาในโลก. นี่พระธรรมเจ้าสร้างพระ-
พุทธเจ้า.

พวกอื่นเขาถนัดที่จะเรียกว่าพระเจ้า, พระเป็นเจ้า,
ก็ไม่ใช่ไร. พวกฝรั่งเขาเรียกว่าว่า God แปลว่า พระเจ้า.
เราเรียกสั้น ๆ ว่า กฎ ก็แปลว่า พระเจ้าเหมือนกัน คือกฎของ
ธรรมชาติ; เรามีพระเจ้าองค์เดียวกัน เรียกชื่อผิดกัน
เล็กน้อย นี่พระเจ้าคือพระธรรมเจ้า พระธรรมเจ้าคือ
กฎอันเฉียบขาดของธรรมชาติ.

ขออย่า อื่นคิดหนึ่ง หรือเตือนอยู่บ่อย ๆ ว่า คำว่า
ธรรม หรือ ธรรมะ มีความหมาย ๔ ความหมาย คือ
ธรรมชาติ อย่างหนึ่ง, คือกฎของธรรมชาติ อย่างหนึ่ง, คือ
หน้าที่ตามกฎของธรรมชาติ อย่างหนึ่ง, และ ผลอันเกิดมาจาก
หน้าที่นั้น ๆ อีกอย่างหนึ่ง, รวมเป็น ๔ อย่างด้วยกัน.

ใน ๔ ความหมายนี้ ความหมายที่สำคัญที่สุด
คือความหมายที่ ๒ ที่เรียกว่า กฎของธรรมชาติ; นั่นแหละ
คือตัวพระเจ้า, หรือตัวพระธรรมเจ้า ที่เทียบกันได้กับ
พระเจ้า.

พระเจ้าชนิดนี้สร้างทุกสิ่ง แม้แต่พระพุทธเจ้า ; เป็นปฐมเหตุ ที่ออกมาแห่งสิ่งทั้งปวง, สร้างสิ่งทั้งปวง, ควบคุมสิ่งทั้งปวง, ทำลายสิ่งทั้งปวง เมื่อควรจะทำลาย, อยู่เหนือสิ่งใดหมด, อยู่ในที่ทั่วไปไม่เว้นแม้แต่ในอนุหนึ่ง ๆ ของวัตถุ และรวมความหมายของทุกสิ่งไว้ในคำคำเดียว ว่า พระเป็นเจ้า.

เอ้า, ที่นี้ก็ดูกันต่อไป พระเจ้าสร้างโลก ในฐานะ สร้างสิ่งทุกสิ่งขึ้นมาให้มนุษย์ อย่างดีที่สุดที่พระเจ้าท่านจะ สร้างได้ : นับตั้งแต่โลกไม่มีอะไร ไม่มีโลก ไม่มีอะไร จนมีโลก จนมีอะไร ๆ ขึ้นมาในโลก ครบถ้วนบริบูรณ์ ทุกอย่าง จนชีวิตเกิดขึ้นมาได้, จนชีวิตเป็นไปได้ จนชีวิต เจริญมาตามลำดับ, เป็นชีวิตที่สะดวกสบาย สมบูรณ์ด้วย บำจจัยเครื่องดำรงชีวิตทุกอย่าง มีอยู่ในผืนแผ่นดินนี้.

ท่านลองนึกถึงโลกเรา^{นี้} ก่อนแต่มนุษย์จะทำลาย มีต้นไม้พฤษชาติ มีสัตว์ทั้งหลาย มีทุกสิ่งทุกอย่างสมบูรณ์ เท่าไร, มีแร่ธาตุทรัพยากรในแผ่นดินเท่าไร. พระเจ้า สร้างมาสมบูรณ์ หรือเกินกว่าจะสมบูรณ์เสียอีก.

ทัน มนุษย์ก็เริ่มทำลาย เอาแต่ทำลายอย่างเดียว
ทำลายมันหมดไป เพื่อกิเลสตัณหาของมนุษย์โดยไม่คำนึง
ถึงว่า พระเจ้าสร้างมาเพื่อให้สำเร็จประโยชน์ที่สุด. พระเจ้า
สร้างมาให้สำหรับกินไข่เท่านั้น ; มนุษย์ก็กินตัวเสียเลย ;
แล้วมันจะกินได้กี่มากน้อย ? นี่แหละคุณเถอะว่า ป่าไม้ก็ดี,
สัตว์ทั้งหลาย ปู ปลา กุ้ง, ทรัพยากรธรรมชาติ มีอยู่สำหรับ
จะให้ประโยชน์อย่างไร ; เราก็กินตัวกันเสีย ; เช่น
ป่าไม้มีสำหรับให้แผ่นดินชุ่มชื้น กระทำกิจกรรมได้เป็น
อย่างดี เราก็กินป่าไม้ นั่นเสีย นี่เรียกว่าเรารู้คุณ
เราทักตัญญูต่อพระเจ้า หรือเราเป็นสัตว์ในเรคุณ เป็นสัตว์
ออกตักตัญญูต่อพระเจ้า ? สร้างมาให้กินไข่ มันกลับกินตัว
เสียเลย.

ขอโอกาสเล่านิทาน เรื่องเนื้อสมันกับนายพราน
อีกนิทานหนึ่ง ว่า เนื้อสมันตัวหนึ่ง เห็นนายพรานเดินมา
แต่ไกล หลบเข้าไปอยู่ในสมุทุมพุ่มไม้แห่งหนึ่ง จนนายพราน
ผ่านไป ; แล้วมันก็เริ่มกินใบของสมุทุมนั้นจนโปร่งไปหมด.
นายพรานกลับมาเห็น ก็ยิงตาย สมันน้ำนมมัน ที่เป็นสัตว์
ออกตักตัญญู.

มนุษย์เรากำลังเป็นอย่างนี้หรือเปล่า? อะไรๆ ที่พระเจ้าสร้างมาเพื่ออยู่รอด เพื่อเจริญ เพื่อคุ้มครอง เรากำลังทำลายสิ่งเหล่านี้หรือเปล่า? ทั้งที่เราได้อาศัยสิ่งเหล่านี้มาตามลำดับอยู่กันเป็นผาสูกสบาย.

เดี๋ยวนี้เรากำลังเรียกร้องสิ่งต่าง ๆ, พุดถึงสิ่งต่าง ๆ; เช่นว่า รัฐบาลของเรา กำลังเรียกร้องความซื่อสัตย์สุจริตของข้าราชการและประชาชน ทำไมเราไม่พุดถึงธรรมะกันบ้าง? ไม่เรียกร้องธรรมะให้กลับมาบ้าง เมื่อธรรมะไม่กลับมาแล้ว เราจะเอาความซื่อสัตย์สุจริต ของข้าราชการและประชาชนมาจากไหน.

เราเรียกร้องความสามัคคี โดยไม่ต้องเอ่ยถึงธรรมะนี้เราจะให้กฎหมายควบคุมบังคับกัน หรือว่าจะให้ธรรมะควบคุมบังคับ? ถ้ากฎหมายหรืออำนาจควบคุมบังคับ เอา, ก็ไม่ต้องพุดถึงธรรมะ. แต่ถ้าให้ธรรมะเป็นผู้ควบคุมบังคับแล้ว ต้องพุดถึงธรรมะ มากกว่าสิ่งใดทั้งหมด มากกว่ากฎหมาย มากกว่าอำนาจอะไรๆ ที่ถือกันว่าจะให้สำเร็จประโยชน์.

เรายังไม่ประสบความสำเร็จ แม้ในการกำจัด
ยาเสพติด, เราไม่ประสบความสำเร็จ ในการควบคุมความ
สุรุษสุรายของประชาชน, เราไม่ควบคุมอบายมุขได้, เพราะ
เราไม่สนใจธรรมะ เพราะขาดธรรมะ, เราเล่นตลกกับ
ธรรมะ เอาธรรมะไปเรียกเป็นอย่างอื่น.

เช่น เรื่องสิทธิมนุษยชน เราไม่พูดถึงว่าข้อนี้
เป็นธรรมะ; กลับไปพูดเป็นอุบายทางการเมือง
สำหรับรวมกลุ่มประเทศ เพื่อสำหรับจะอวดอ้าง ในการ
รวบรวมกลุ่มประเทศ. เราไม่เคยสับสนในท้องที่มีสตรีอยู่
เพราะมีมรรยาท เพราะมีศีลธรรม; นี่ก็เรียกว่าเคารพ
สิทธิมนุษยชน มาตั้งแต่โบราณโบราณ.

เดี๋ยวนี้เอาไปเรียกเป็นอุดมการณ์ทางการเมือง : เรา
สงเคราะห์คนตกทุกข์ได้ยาก เช่นที่ชายแดนนี้ เป็นเรื่อง
ของศีลธรรม, เป็นเรื่องของจริยธรรม มันมากลายเป็น
เรียกว่าอุดมการณ์ทางการเมือง. นี่เหยียบย่ำธรรมะ,
ขบถต่อธรรมะ, เอาธรรมะไปเปลี่ยนชื่อ, ปล้นเอาสมบัติ
ของพระเจ้า ไปเป็นเครื่องมือของการเมือง. จงเตรียมตัว
รับโทษอย่างมหันต์ ให้สาสมกัน.

เราจะเป็นสัตว์กตัญญูกันสักที จะได้หรือไม่ ?
 ทบพวนศีลธรรม อารยธรรม วัฒนธรรม ของชน
 ชาติไทยดู จะเห็นว่าเป็นเรื่องที่น่าสนใจอย่างยิ่ง. เราจะ
 ไม่เพียงกตัญญู ต่อบิดามารดา ครูบาอาจารย์เท่านั้น ;
 นั้นมันเป็นหลักพื้นฐานทั่วไป ไม่ลึกซึ้งอะไร. เราจะต้อง
 กตัญญู ต่อเพื่อนมนุษย์ทุกคน ที่อยู่ร่วมโลกกัน. ที่เขา
 ได้ทำอะไรใส่ไว้ในโลกก่อนเรา เราเกิดมาก็ได้ใช้ประโยชน์
 อันนั้น. เรื่องหยูกเรื่องยา, เรื่องความปลอดภัยอะไรต่างๆ
 เขาทำไว้เป็นแบบฉบับ ; เราเกิดขึ้นมาก็ได้อาศัย. เรา
 อยู่คนเดียวในโลกไม่ได้. เราก็มีเพื่อนมนุษย์ทุกคนในโลก
 เป็นผู้มีบุญคุณต่อเรา.

นี้ถ้าว่า กตัญญูจริง ต้องมองลงไปถึงสัตว์
 พาหนะ เช่นวัวควาย ซึ่งเป็นสัตว์มีประโยชน์อย่างยิ่ง.
 มนุษย์อาศัยรอดชีวิตอยู่ได้ แล้วกลับเนรคุณต่อมัน.
 วัวควายกำลังหายไป จะหาตัวไม่ได้แล้ว เพราะความอกตัญญู
 คนเอาไปฆ่ากิน, หรือเอาไปกระทำในสิ่งที่ไม่ควรกระทำ ;
 ไม่คำนึงถึงว่า สัตว์เป็นสัตว์ที่มีบุญคุณควรจะกตัญญู. ถ้ากิน
 นมของมัน ก็ควรถือว่ามันก็เหมือนกับแม่.

ทีนี้ เราเป็นสัตว์อกตัญญูต่อบ้าไม้ ต่อทุ่งนา ถนนหนทาง ห้วยหนอง คลองบึงบาง. เราทำลายป่าไม้ อย่างคนอกตัญญู. สิ่งที่เป็นถนนหนทาง ห้วยหนองคลอง บึงบาง ก็ถูกรุก ถูกทำลาย โดยผู้เห็นแต่ประโยชน์ของตัว มันก็ลำบากยิ่งยากมากขึ้นทุกที.

สมัยก่อน ประชาชนช่วยกันสร้างถนนหนทางได้; สมัยนี้ไม่เอา ต้องใช้กันแต่เงินภาษีอย่างเดียว. ไม่มีใคร รักษาถนนหนทางตามธรรมชาติ ให้ยังคงอยู่ในลักษณะที่ว่ามันมีบุญคุณแก่เรา. นี่เราไม่กตัญญู แม้ต่อบ้าไม้ ทุ่งนา ถนนหนทาง ห้วยหนองคลองบึงบาง.

คนไหนบ้างกตัญญูต่อกบ ต่อดอกไม้ม ต่อผีเสื้อ อันสวยๆ ที่โบกบินอยู่ สำหรับทำให้มนุษย์สบายตา ร้องเพลง อย่างไพเราะให้ฟัง? มันมีแต่จะทำลายสิ่งเหล่านี้ เห็นแก่ ประโยชน์ตัว, ทำลายสิ่งเหล่านี้ อย่างทารุณที่สุด จนเกือบ จะไม่มีเหลือเป็นๆ อยู่แล้ว ไปอยู่ในตู้กระจกเสียหมด. คิดดูเถอะว่า มันมีบุญคุณทางจิต ทางวิญญาณ ก็ทำลาย มันได้ดังคอ.

ถ้าเป็นคนกตัญญูจริง เขาก็จะนึกว่า แม้แต่ศัตรู
คู่ปรปักษ์ ก็มีบุญคุณแก่เรา : ศัตรูทำให้เราก้าวหน้า,
ปรปักษ์ทำให้เรามีสมรรถนะเพิ่มขึ้น ผู้พิจารณาเรา
นั้นแหละ ทำให้เราเป็นคนหนักแน่นมั่นคงขึ้น. ทำให้
เราเป็นคนมีเมตตาสูงสุด ชนิดที่คนอื่นเขาไม่มี. เรา
ถือว่าคนริษยาเรา ทำให้เราเก่งขึ้นถึงอย่างนี้ เราบุญคุณ
เขา.

ทีนี้จะถือว่า อุปสรรคทั้งปวง ทำให้เราเก่งขึ้นใน
การแก้ปัญหา. ถ้าไม่มีอุปสรรคใดๆ เข้ามาขัดขวางแล้ว
มนุษย์เรายังโง่กว่านี้มาก. สติปัญญาของเราเกิดขึ้นมาทุกครั้ง
ที่มันมีอุปสรรค. ควรจะถือว่าอุปสรรคก็เป็นสิ่งที่มีบุญคุณ
แก่เรา. แม้แต่ความเจ็บ ความไข้ มันมาทำให้เรา
ฉลาดขึ้น. มันมาทำให้เราเห็นอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา
มันทำให้เราบรรลุนิพพานได้ หรือมันทำให้เราอยากที่จะ
บรรลุนิพพาน มันมีประโยชน์แก่เราอย่างนี้ กิตติให้ตี.

ถ้าเรากตัญญูได้แม้แต่สิ่งดังกล่าวนั้นแล้ว ทำไม
เราจึงไม่กตัญญูต่อพระธรรมเจ้า ซึ่งมีบุญคุณอย่างยิ่ง
มากไปกว่านั้นรวมกันทั้งหมด ? ทำไมเราไปเผลอออกกตัญญูต่อ

พระธรรม ซึ่งเกี่ยวข้องกับเราอยู่ ปกครองเราอยู่ ค้ำครองเราอยู่ ทุกลมหายใจเข้าออก? ทั้งเนื้อทั้งตัวของสัตว์ที่มีชีวิตนั้น พระธรรมค้ำครองอยู่ทุกลมหายใจเข้าออก ทำไมไม่นึกถึงพระคุณของพระธรรม? แล้วไปออกตัญญูต่อพระธรรมเหยียบย่ำพระธรรม อย่างที่เห็น ๆ กันอยู่; ไม่ถือเอาพระธรรมเป็นสิ่งที่สูงสุด เอากิเลสขึ้นมาทูนหัว เป็นสิ่งที่สูงสุด แทนพระธรรม.

ขอให้เรามາให้ความยุติธรรม, ให้ความเป็นธรรมต่อพระธรรม โดยรู้สึกพระคุณของพระธรรมให้ถูกต้อง, คือให้เพียงพอ ให้อุติธรรม; ไม่ต้องอะไรมาก เพียงประพติธรรมเท่านั้นแหละ, ประพติธรรมเท่านั้น ไม่ต้องทำอะไรมาก. นั่นแหละ คือการตอบแทนพระคุณของพระธรรม. พระธรรมต้องการให้เราประพติธรรม, ประพติธรรมตามความต้องการของพระธรรม เพื่อให้เราอยู่เป็นสุข.

มันน่าหัว มนุษย์นี้บ้าหรือดี? ที่ไม่รู้จักตอบแทนพระคุณ ของสิ่งที่ต้องการให้เราอยู่กันเป็นสุข. เราประพติธรรม แล้วผลนั้น ๆ กลับมาได้แก่เรา ไม่เห็นว่าได้แก่พระธรรมที่ไหน; เพียงแต่ว่าโดยหลักของการประพติ

ธรรม. เราตอบแทนพระคุณของพระธรรม แล้วผล
นั้นกลับได้แก่เรา ตามความประสงค์ของพระธรรม ซึ่งมี
ในโลก มีในที่ทั่วไป สำหรับคุ้มครองมนุษย์ให้อยู่กันเป็น
ผาสุก.

เราอย่าทำลายสมบัติมหาศาล ที่พระธรรมเจ้า
หรือพระธรรม หรือกฎของธรรมชาติ มอบให้แก่เรา.
เราทำลายสมบัติที่พระธรรมมอบให้แก่เรา เพื่อกิเลสमार,
เอาไปบูชากิเลสमार. นี้ดูให้ดี ยิ่งเจริญยิ่งเป็นสัตว์กตัญญู
หรือว่าเป็นสัตว์อกตัญญู.

อาตมาได้อ่านรายงานของพวกฝรั่งคนหนึ่ง ที่เขา
ไปสำรวจพวกเงาะป่า จังหวัดภาคใต้สมัยที่นานมาแล้ว. เขา
ต้องการให้ทำอะไร มันก็ทำให้ดูทุกอย่าง : บันทึกลงเสียง
ถ่ายรูป อะไรได้หมด; แต่พอให้ร้องเพลง เล่นดนตรีให้ฟัง
มันไม่ทำ ไม่ยอมทำ; ให้เงินเท่าไร าก็ไม่ยอมทำ
เพราะว่ามีพ่อแม่คนหนึ่งเพิ่งตายใหม่ ๆ ศพยังเพิ่งจะลงหลุม
อยู่ในวันนั้น มันไม่ยอมร้องเพลง ไม่ยอมเล่นดนตรี ให้
เงินเท่าไรมันก็ไม่เอา. ฝรั่งก็หมดปัญญา ที่จะได้การ
ร้องเพลงหรือดนตรีไป.

นี่คนบ้านะ สมัยนั้นนะ ยังไม่ยอมเล่นดนตรี
ร้องเพลงต่อหน้าศพนะ; แล้วเดี๋ยวนี้เราเอาพิณพาทย์มา
ก๊ว่ง? เอาดนตรีมาก๊ว่ง? เอาเพลงมาก๊ว่ง มาเล่นต่อหน้า
ศพ? โดยเฉพาะในบ้านนอกบางแห่งแล้วมีรางวัล. นี่
สัตว์ยังเจริญยิ่งกตัญญู หรือยิ่งอกตัญญู หรือยิ่งลดลงใน
ทางที่จะกตัญญู.

อาตมามีได้ประสงค์จะมาตำหนิผู้ฟังให้เมื่อยปาก
ให้หนักหู; แต่มาบอกให้ทราบว่า พวกเราทั้งโลก, ทั้งโลก
กำลังจะได้รับโทษแสนสาหัส เพราะทำตัวเป็นสัตว์เนรคุณ
อกตัญญูต่อพระธรรมต่อพระเจ้า.

ขอให้เรานึกถึงพระธรรม รู้จักพระธรรม แล้วก็
เคารพให้สมกัน ปฏิบัติให้ตรงตามประสงค์ ก็เรียกว่า
เป็นผู้กตัญญูต่อพระธรรม ต่อพระเจ้า ต่อพระเป็นเจ้า;
พูดอย่างวิทยาศาสตร์ก็ว่า ตรงต่อกฎของธรรมชาติ ที่เป็น
ไปในทางให้เกิดความเจริญ นี่เรียกว่ากตัญญูต่อพระธรรม.

จะทำอะไร ขอให้เรานึกถึงพระเจ้าก่อน นึกถึง
พระธรรมก่อน : จะหย่าเมีย หย่าผัว จะตีลูก จะทำอะไร
ก็ขอให้เรานึกถึงพระเจ้าก่อน นึกถึงพระธรรมก่อน; ท่าน

จะคุ้มครอง ให้ประพาศติกระทำไปอย่างถูกต้อง, ไม่มี
ทางผิดพลาดเลย

นี่แหละประโยชน์ของพระธรรม ที่ต้องมีอยู่ทุกครั้ง
ที่เราหายใจเข้า — ออก ตลอดเวลา จนกว่าจะสิ้นชีวิต.
ขอให้เป็นสัตว์กตัญญู รู้คุณของธรรม โดยนัยนี้เกิด
มนุษย์ก็จะเป็นมนุษย์ สมนามว่าเป็นมนุษย์ คือสัตว์ที่มีใจสูง.

นี่แหละคือธรรมะ พระธรรม พระธรรมเจ้า หรือ
พระเป็นเจ้า ในฐานะที่สัตว์โลกสมัยนี้สำนึกในพระคุณน้อย
เกินไป. ขอได้โปรดนำไปคิดใหม่ แล้วก็หยุดความเป็น
สัตว์อวดกตัญญู, หยุดความเป็นสัตว์เนรคุณ; แล้วโลกนี้
ก็จะกลายเป็นโลกใหม่ ที่มีอยู่โดยมิตรภาพของคน
ทุกคน ตามความประสงค์ของพระธรรมเจ้า หรือของ
พระเป็นเจ้า.

เวลาสำหรับบรรยายปาฐกถาธรรมสิ้นสุดลงแล้ว. อาตมา
ขอยุติด้วยความหวังว่า เราจะมี ความกตัญญูกตเวที หรือกตเวทีตา
ต่อพระธรรม ให้สมกับที่พระธรรมมีคุณต่อเรา ด้วยกันจง
ทุก ๆ คนเถิด.

๑๓. ละครใบ'

๑) ทัศน์นาถ เปรียมกับไก่ ดูให้ดี
มันไม่มีขนไม่มีเล็บไม่มีหู
ไม่มีไรศงระสาท ประจักษ์
โรคจิตไม่มากแล้วกับไก่ ผอ.

๒) คนในโลกกินยา เป็นพิษ
พวกไก่มันไม่ต้องกินสักเพ็กก็
หลับสนิทจิตสบาย ร้อยทั้งร้อย
รู้จักน้อยแฉะได้ ใจอาบไก่เผลอ.

๓) ได้เป็นคนหรือใจได้นอนไม่หลับ
คงจะนิมิตเป็นบาทหรือมยุระ
มีขมมะกัน สี่หะ ๑๖ ละเลย
อยู่เสมบไม่ละลาฟ แก่ไก่ มัน.

พ.ธ.น.น.น.

รายชื่อหนังสือ
ชุดลอยปทุม

อันดับ	เรื่อง	พิมพ์ครั้งที่
๑	คู่มือมนุษย์	๖
๒	ศิลป์แห่งการตักด้วยยถาภูตสัมมปปัญญา	๑
๓	ศิลป์แห่งการมีพระพุทเจ้าอยู่กับเนื้อกับตัว	๑
๔	ธรรมะสำหรับคนเกลียดตัว	๑
๕	ธรรม ๒๔ เหลี่ยม	๒
๖	พูดกับเถร	๑
๗	ศีลธรรมกลับมา ตอนที่ ๑	๑
๘	เห็นธรรมชาติคือเห็นความเป็นเช่นนั้นเอง	๑
๙	ธรรมโอสธสำหรับโลก	๑
๑๐	ความมีสุขภาพอนามัยทางจิต	๒
๑๑	ปรมาตถธรรมคำกลอน	๑
๑๒	นิพพานทีนี้และเดี๋ยวนี้	๒
๑๓	ธรรมพริบใหม่	๒
๑๔	ตถตาช่วยได้	๑
๑๕	ศีลธรรมกลับมา ตอน ๒	๑
๑๖	ศีลธรรมกลับมา ตอน ๓	๑
๑๗	คำของครู	๑
๑๘	พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงเป็นกัลยาณมิตร	๑

ความรักของอวิชา

มีสิ่งหนึ่ง คนหนึ่ง อยู่ด้วยกัน
คนก็รัก สิ่งนั้น เป็นนกหนา
สิ่งก็รัก คนจัด เต็มอัตรา
ทั้งสองรา รักกัน นั้นเกินดู.

วันหนึ่งคน นอนหลับ อย่างสบาย
แมลงวัน มาได้ ที่กุกู
ลึงคิดว่า อ้ายนี้ยวน กวนเพื่อนกู
จะต้องบู ให้มันตาย อ้ายอัปรีย์.

หยิบดุ้นไม้ มาเงอ ขึ้นสองมือ
ฟาดลงไป เต็มต้อ แมลงวันหนี
ข้างเพื่อนรัก ดิ้นชัก ไปหลายที
ดูเถิดนี้ ความรัก ของอวิชา.

พุทธทาส